

ОЛЬГА РЄПІНА

НАШ ЗАСІБ МАКРОПУЛОСА

Експрес-книга

2015

УДК.82-343

ББК 84.4 УКР6кр

P41

Рєпіна, Ольга

P41 НАШ ЗАСІБ МАКРОПУЛОСА. – Харків: Мачулин, 2015. – 180 с., з іл.

ISBN 978-617-7364-17-6

Літературні критичні відгуки, зібрані у цій книзі, покликані глибше познайомити читачів із творчістю відомих українських авторів, зокрема дніпропетровських, а також україномовних авторів, які живуть за кордоном.

Книгу рекомендуємо для прочитання поціновувачам сучасної української літератури різного віку, охоплюючи підлітковий і юнацький, оскільки вона формує уявлення про твори авторів, які засобами художнього слова розкривають природу змістотворних складових людського життя. Тому, у книзі приділено увагу таким необхідним у критичній сфері моментам, як-от: патріотичне й естетичне виховання, психологічні особливості сприйняття тексту, а також особистісні характеристики реципієнта.

Авторка висловлює подяку дизайнеру Олені Капшуковій за художнє оформлення.

ISBN 978-617-7364-17-6

© Рєпіна О.Г., 2015

© Капшукова О.С.,

худ. оформлення, 2015

ВІЧНЕ – ЗА ПОРОГОМ...

Література здавна була живлючим ковтком джерельної води, тим чистим повітрям, яке допомагає мислити, вселяє надію. Завдяки літературі в Україні запалювалися серця, виростали люди чесні, розумні, сповнені високими ідеями.

От і нині, незважаючи на всі катаклізми, негаразди, сумніви, триває літературний процес – одвічний і невмирущий. Виходять нові книги, радують несподівані зустрічі з письменницькими іменами.

Вірші і проза... Не одне століття ці два крила літератури дають людині емоції, можливість злетіти до небачених висот духу. Щось їх зближує, а щось і віддаляє. Якщо у прозі автор переважно пише про те, що *знає*, то у поезії він фіксує те, що *чує*. Втім, цей феномен, помічений Оксаною Забужко, утверджує непересічну думку: кожній небайдужій людині потрібні для інтелектуального та емоційного зростання вічно молоді поезія і проза. Еліксир вічної молодості винайшов герой п'єси Карела Чапека алхімік Макропулос. Отож, виносячи в заголовок це ім'я, Ольга Рєпіна прагнула ще раз нагадати: твори будь-якого жанру, позначені відміткою справжності, себто художності, завжди актуальні, корисні, цікаві, несуть у собі квінтесенцію думки...

Пригадується, що в недалекому минулому при обласній письменницькій організації плідно діяла секція критики. З-поміж інших особливо вирізнялися блискучі знавці літератури, інтелектуали Клавдія Фролова та Семен Широков. Запамяталася і дискусія між ними на сторінках газети «Літературна Україна», яка привернула увагу літературної громадськості. У кожного з цих двох критиків була власна точка зору щодо

творчого процесу 70 – 80 рр. минулого століття. На жаль, обоє вже пішли у захмарні обшири.

Останнім часом все частіше міркуєш про таке: в Україні і, зокрема, на Дніпропетровщині не досить активно працює критичний цех. Знавців літератури вистачає, однак далеко не кожен виявляє бажання чи сміливість говорити про творчі здобутки або ж прорахунки письменників. Декому не вистачає кваліфікації, дехто не бажає займатися справою, яка не несе матеріальних вигод.

Поза всяким сумнівом, послідовна і плідна праця по створенню цієї книги заслуговує на повагу. Більше двох десятків імен з усієї України, чимало творів, які осягнула своїм художницьким зором Ольга Рєпіна, – це неоціненний внесок у розвиток критичної думки. Авторка книги «Наш засіб Макропулоса» раз по раз входить у світ того чи іншого поета чи прозаїка, відшукує найсуттєвіше, те, що визначає творчу індивідуальність. Отож знову і нову переконуєшся: така критика відіграє не лише оцінюючу чи узагальнюючу роль, вона є силою, яка несе інформацію, рухає літературний процес, а ще – спонукає письменників до самовдосконалення, допомагає долати хаос в естетиці, плекає гарні смаки у читачів.

Анатолій Шкляр,
член Національної спілки
письменників України

РЕВОЛЮЦІЙНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЛЮБОВІ

Рецензія на книгу Дмитра Бондаренка «Роман з революцією»

http://www.dmytro-bond.narod.ru/tvory/revolution_firstchapters.htm

Жити дуже складно.

Дуже мало любові

і багато самотності...

Петро Мамонов

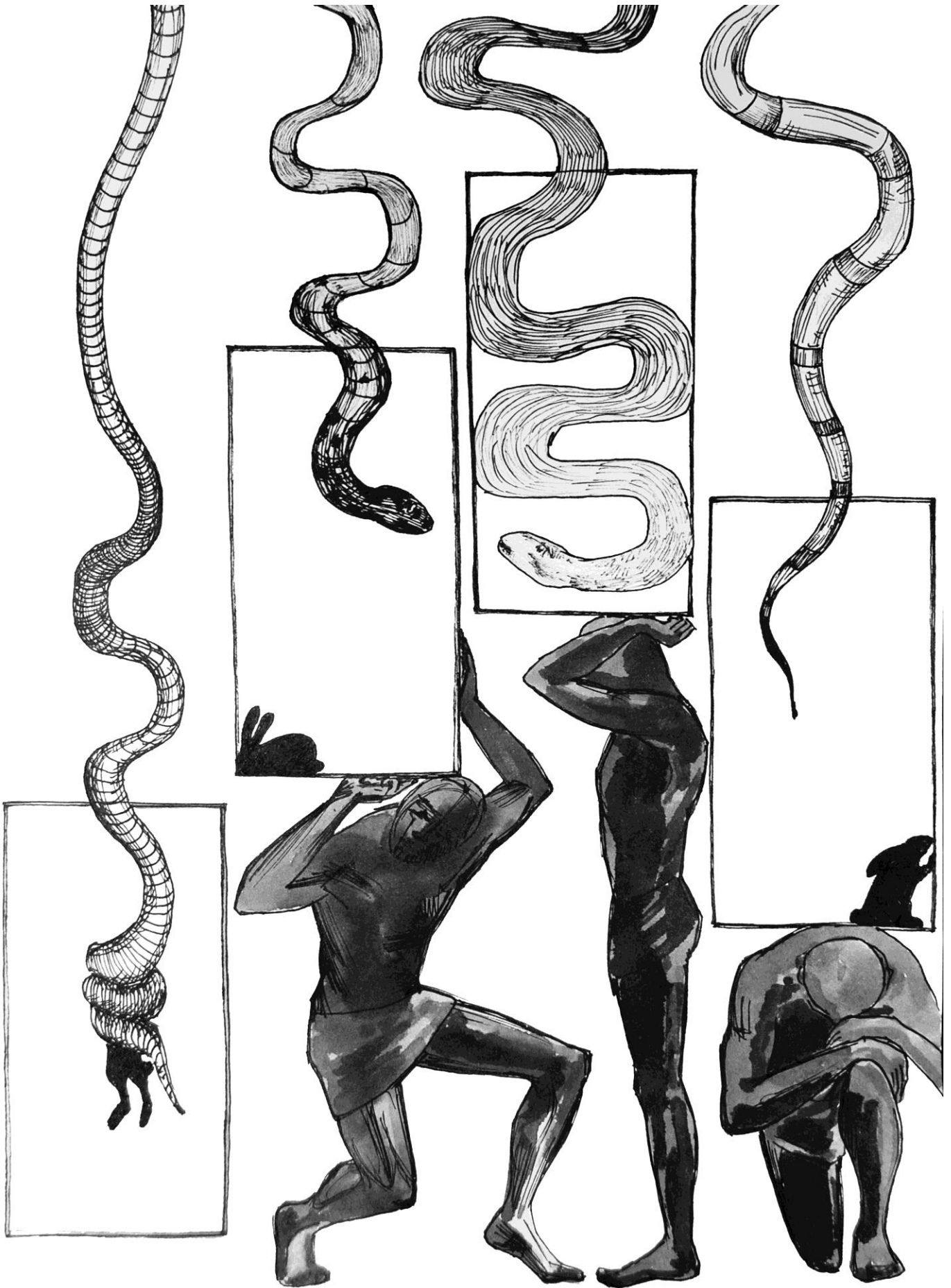
Антонім любові – це навіть

не байдужість і не огида.

Це банальна Брехня.

Сергій Довлатов

Більшість з нас живе, як... живеться. Побут, робота, типові розваги, звані в психології гучним словом «рекреація». Сумно. Однак, якщо вдуматися, то цей сум і «рекреація» – тільки поняття, що зароджуються в наших головах. Будь-який емпірик зазначить, що тільки від самої людини залежить її життя. Точніше, від широти погляду. Спеціально поцікавилася у знайомого фотохудожника, як називається широта людського погляду, наприклад, у фотографії. Виявилось – панорама. Майстер принагідно пояснив, що панорамні знімки важкі для непідготовленого сприйняття, оскільки містять багато деталей. Суть панорами полягає в мистецтві відтворення великої кількості деталей, адже загалом інтегрована концентрація на кожній із деталей дає цілісне сприйняття.

На мій психологічний смак, окрім вищезазначеного, властивості зорового аналізатора розкривають перед нами не лише панораму сприйняття дійсності, але й, як годиться, зміст зображеного. Щоправда, для цього потрібно все доступне зору ввірити мозку, тобто створити свою, персоніфіковану картину світу. І тут постає питання: а яким знімкам ми надаємо перевагу – кольоровим, під пальмами в яскравому пляжному одязі, з типовим атрибутом подібних – півасиком, або ж чорно-білим, із зображенням суворих зледенілих вершин... Хоча... Розумію, що чимало прихильників не ускладнювати своє життя, відразу ж запросять чогось наближеного до пальм...

І це зрозуміло, адже людина – це не лише її цілі і прийняті нею догми, вона створена з реальної плоті та крові. Тому-то чільними ідеями сучасної дійсності оголошені адаптивність і толерантність: скрізь і до всього можна пристосуватися, все пояснити і прийняти без зайвих міркувань і моралізаторства.

На жаль! Це примітивна схема сучасного лжепанорамного сприйняття дійсності: на одному полюсі – адаптивність, на іншому – толерантність, а між ними порожнеча. Вакуум.

І схема ця настільки ж небезпечна, наскільки й особистісно безхребетна.

Знову ж таки, усереднений (складнощами життя і примхами долі) читач може сказати, що ми живемо у складний час, в епоху змін. Тому – не варто прискіпуватися. А однак орієнтуватися на історичні віхи треба неодмінно.

На мій погляд, життя не повинно бути надто жорстко пов'язане з якимись епохами чи віхами. Довірятися такій, з дозволу сказати, схематичності – означає знецінювати своє життя і власну індивідуальність. Черговий слоган посереднього младокерівника: «раніше ми існували, потім – животіли, а зараз – відновлюємося» заганняє в лещата підсвідомість

людини, яка хоче зайти в ліфт і піднятися на ньому вище, щоб ковтнути свіжого повітря, але на дверях ліфта напис: «ходу немає».

Разом з тим спроби пов'язати певні історичні епохи з картиною світу індивіда-людини-особистості в літературі зустрічаються повсюдно. Не можу сказати, що я з таким станом справ не згодна. Просто ставлюся до них хоча і з розумінням, але й обережно: не люблю кон'юктурщини. Зрозуміло, що письменники відображають дійсність, узгоджуючись зі своєю апперцепцією, і тим, як бачить це життя якщо не більшість, то, щонайменше, їх референтна група. І це вже реальність, де все залежить від характеристик «широти панорами» автора, а не від обставин, у яких він перебуває. У це хотілося б вірити.

Адже автор за допомогою свого твору формує художню свідомість читача, яка за всіма канонами літератури має бути пов'язана з мораллю й етичністю. Навіть якщо автор проводить своїх героїв через пекло пристрастей і вільностей у всіх життєвих сферах.

Особливо цінним і дефіцитним «продуктом» літературної творчості в наш час є опис любові. Любові справжньої, земної, з емоціями і невдоволенням собою, з очікуванням дива і розчаруванням... Людина, яка по-справжньому любила, ніколи і ні за якої історичної епохи не вважатиме своє життя прожитим даремно.

І література покликана таких відчуттів навчати. Навчати тримати в пам'яті емоційний злет, який ми називаємо любов'ю. Рівнятися на нього навіть тоді, коли туга стискає своїми кремезними долонями, коли поруч не видно жодного небезнадійного обличчя. Коли революційна ситуація змушує ділити знайомий світ на своїх і чужих, і, як лакмусовий папірець, перевіряє істинність наших життєвих цілей...

Багато ще хочеться сказати. Але... занадто довга PRELUDE.

Ніколи не думала, що напишу рецензію на революційний сюжет. Не люблю революцій, бо добре знаю історію.

Проте Дмитро Бондаренко своїм романом мене приємно здивував, до того ж опосередковано, за допомогою свого твору, змусив написати найбільший вступ до рецензійного тексту.

Отже, про що ж роман? Про те, що кожен із нас хоч одного разу в своєму житті повинен бути чесним перед своїм «Я». Про вибір або, точніше, індивідуалізовану систему вибору в загальнолюдських координатах, яку ніхто ще в цьому світі не відміняв. Про підміну понять (так часто буває в епоху трансформації суспільства). Про любов у революційній ситуації, про зраду жінки, про рідне місто, яке вічно дзьобає носом в ментальну «пухову перину» і якому матеріальна сторона життя завжди була миліша: автор відправляє нас до епохи, яку ми всі пережили десять років тому.

Кожен по-своєму.

І, так само по-своєму, ми переживаємо теперішній час, в якому є багато фантомів і переспівів з минулого, але і нових можливостей накопичення досвіду ми бачимо зараз чимало. І знову-таки: звернімося до фотомистецтва! Кожен примудряється збирати свій досвід, дивлячись на одну і ту ж ситуацію в схожі, як близнюки, видошукачі фотоапаратів. Проте – натискаючи на спускову кнопку тільки на важливому для нас кадрі життя, щоб «моментизувати» вислизаюче незнане, яке завжди турбує: але це тільки феноменологічний момент протиставлення особистості та матеріального світу.

У сучасному мистецтві обертів набирає так звана постмодерністська психологія, яка, власне, відмовилася від статистичного вивчення будь-яких явищ у людському житті. І автор майстерно демонструє нам цей підхід стосовно літератури і глобальної тематики, аналізуючи взаємодію почуттів індивідів та епохи, в якій вони співіснують. Щоправда, злегка звужуючи контекст до усередненої української провінційності.

Однак основне питання залишається відкритим і після закінчення аналізу роману. Розвиток теми: любов і революція – чи сумісні вони? Чи своєчасні? Чи насправді щирі ці пориви в часи, коли мітингова повсякденність перевіряє правдивість наших почуттів, спрямованих на «революційне щастя»?

Хтось при оцінці сюжету спирається на атитюд – «...прийшла пора любити, і почуття виникає, попри все...»

Хтось скаже, що в революції почуття недоречні... Залишаються лише випалені емоції... І це передбачуване.

Хтось двома руками «за» любов: немає іншого почуття, яке б настільки збігалось з революційним підйомом і екстазом, який формується під впливом віри у перемогу Особистості.

Що дає прочитання роману? Відчуття життя. Реального. З саунами, бухгалтерськими розбещеними квочками, сімейними сценами і маршруточними talks на тлі підйому революційної самосвідомості місцевих мас. Боротьба за себе, свої емоції та любов, здатність вистояти навіть при тотальних невдачах, – парадигмальна напрямна роману.

І ще. Наше теперішнє суспільство сприяє злетам. Воно на підйомі. Адже небайдужий соціум активно аналізував свої помилки десятирічної давнини. І дійшов висновків.

Тому, геть адаптивність і толерантність! На дверях соціальних ліфтів заборонних написів немає, і ліфти працюють!

Ковток революційного повітря тепер може вдихнути кожен.

Хто забажає.

ДАЙ ТИ ЇМ ЧЕРПНУТЬ ЛЮБОВІ Й СИЛИ...

Рецензія на поезії Сергія Бурлакова «Благослови мене, любове»

Бурлаков С.Р. Благослови мене, любове: у 2 т./ С.Р. Бурлаков. – Д.: Ліра, 2013.

Що родить щастя, те й болить.

Сергій Бурлаков

У людині цінне те,

що вона міст, а не ціль.

Ніцше

Самовдосконалення ... це ризикований

і негарантований процес

Галина Іванченко

Що відчуває людина в певні моменти свого життя? Якби мене запитали, то, мабуть, я б шаблонно відповіла: не знаю... Або так: не варто думати, що всі люди відчувають однаково. Ще Ремарк сказав: «...помилково припускати, ніби всі люди мають однакову здатність відчувати». До того ж, багато хто думає, що вміє відчувати і його почуття вмотивовані. Насправді, на багатьох чекає розчарування. За направленої рефлексії може виявитися, що вони задовольняються в житті сурогатами без шлейфу культуральних конотацій, а не справжніми почуттями. Не буду визискувати тему психологічної емпірики, а промину до рецензії, що пов'язана з людиною, яка описує у своїй поетиці справжні почуття.

Двотомник поезій Сергія Бурлакова «Благослови мене, любове» надає нам рідкісну можливість зануритись в атмосферу панування почуттів. Завдяки літературним рефлексіям автора читач має змогу отримати задоволення від спілкування з почуттями, іноді самому читачеві хоч і відомими, але у такій концентрації – незвичними.

Спілкування з самим собою і наодинці з книгою – це важка праця. Особливо, якщо книга за посередництвом автора допомагає «пірнути» в той стан, який не чекає розваги, наданої кимось неконкретним.

Звернімось до поезії С. Бурлакова:

Поет – загадка для самого себе,
Він повна монополія в собі,
Коли він чує вищий поклик неба,
Стає пророком у своїй творбі...

Сергій Бурлаков, Без назви,

А де ж пророки?
ні в кого спитати!
Ні в кого бламати співчуття.

Сергій Бурлаков, «Ні в кого спитати»,

Доводиться вмикати внутрішнього працівника, а не сподіватися на те, що клацнеш кнопку на пульті керування телевізором, і на тебе поллється інформаційна жуйка, яка не припускає самодетермінованої рефлексії.

І знову словами поета:

До прикрих крайнощів доведені у блуді
Ми хочемо дістатись чистоти.

І осягнути істину...
По суті,
Самі собі ми друзі і кати.

Гнила мораль – найбільша катастрофа,
Зворотній хід нелегко віднайти.
Розп'ято совість.

Сергій Бурлаков, Без назви.

Особистісна історія творчих здобутків автора поезій, яка проходить перед очима реципієнта не в статиці, а в динаміці, надає можливість при читанні зливатися з природою та милуватися прекрасними українськими краєвидами, згадувати своє кохання, розмірковувати про честь та совість, страждати й сподіватися.

Чи легко відповісте на такі запитання?

Що залишається, люде, від нашої честі,
совісті,
радості,
доброти...

...Хто промовить заспокійливе Слово
матері,
коханій,
дитині...

Хто? Над прірвами небуття.

Сергій Бурлаков , Без назви.

Ідея досконалості в житті та культурі – суть усіх поезій автора. Тема важка технічно і ментально, для деяких авторів непідйомна. Але Сергій Бурлаков із нею блискуче справляється. І це не штучна доброзичливість до поета, не потурання, а звичайна констатація факту. У нашому часі, коли людина може вибрати будь-які розваги, починаючи від сидіння за комп'ютером і закінчуючи обжерливістю або елементарним зв'язком з будь-якою точкою планети, вона, замість розваг, бере в руки книгу поезій і ковзає в своїй уяві по рядках, виплечаних іноді жорстким хистом автора.

Сховатися від себе в суєту,
в гадюче кишло, в наволоч густу.
Згубити суть, загрузнути в багно,
Знічев'я опускаючись на дно.
Знеславить честь, невинність чистоти,
Важку спокуту на плечах нести.
Забуть свій дім, спокусі все віддять,
Спиваючи гріховну благодать.
Зітертися, зім'ятись до основ,
Замордувати фіґлями любов.
В сліпій жадобі сто відрять зібрать –
І, врешті, задихнутись від проклять.»

Сергій Бурлаков, Без назви.

При цьому заявлена жорсткість автора виступає не як маленька декомунікація, а як обґрунтований показник самовдосконалення через подолання власної ліні, амбітності, солодкавості і ще багато чого, що може служити антиасpekтами самореалізації та самовдосконалення через болісну боротьбу з самим собою.

Через Слово.

Що вдієш, слово?

Чим зарадиш?

Які переплиवेश вали...

Сергій Бурлаков, Без назви.

Через Правду.

Хто б не був – царі чи президенти? –

Правда є найвища з нагород!

Сергій Бурлаков, Без назви.

Через Любов та Спілкування.

Будувати себе найважче,

Будувати свідомість,

Будувати любов,

Будувати мости спілкування –

З природою,

З людьми,

І врешті-решт з самим собою.

Це велике мистецтво –

Себе будувати

З нелегкої матерії світу.

Сергій Бурлаков, Без назви.

Я переконана, що така концептуальна послідовність – через Слово, через Правду, через Любов – надає певні можливості сучасникам, які уважно придивилися до сенсів у віршах Сергія Бурлакова. Він хоче донести

до нас думку: в майбутньому світі не буде розвитку, руху вперед і ще чогось важливого, що людство розуміє як повноцінну перспективу, коли ми не збагнемо: замість того, щоб захоплюватися відверто-неморальним і оспівувати аналоги «садо-мазо», розумніше звернутися до істинних людських почуттів. І це не черговий покотисто-словесний виверт із шаблону чи літературної схеми, а результат певного практичного знання, набутого у спілкуванні з людьми: особа, яка йде на поводу у маскультури, відмовляючись обирати й долати свій власний шлях, стикається з такими афективними проблемами, які є аналогом повного життєвого провалу.

Полярність думання.

Тривога.

Снігами вторгнута душа

У стужі цій шукає Бога,

Стійких надій не полиша.

Сергій Бурлаков, Без назви.

Від якісних розмірковувань наставника до думок неофіта тягнеться напівзабуття рефлексій, що віртуозно спрямовують свідомість до тематики любові та альтруїзму:

Так знай же, знай!

В цю мить у серця –

Не суть міняється, а ритм!

Сергій Бурлаков, «На бистрині»,

Засівати світлом.

Слово,

Ниву,

Молодість,
Надію,
Співчуття.
Темінь розсуваючи брехливу.
Ламлячи залізне сповиття.
Засівати світлом.

Сергій Бурлаков, Без назви.

Іноді на шляху пізнання, через опір і лінь, людина доброхітно відмовляється від свого сумління, втрачає й розтрачує все те, чим її наділила природа – свої обдарування, задатки та здібності. Це певною мірою можна маскувати, не звертати уваги на саморуйнацію, компенсувати брутальністю чи ворожістю до себе та всього світу, але все марно – від себе не втечеш. Особливо, коли береш у руки книгу поезій, в якій можна «...черпнуть любові й сили» – запоруку того, що людство не поглине морок безвиході та брутальності.

О полум'я!
Жарке твоє завзяття –
І думка наша полум'ям текла.

Поцезнули занудливі трудноти,
Вляглися болі,
Втихнули жалі,
Щоб ми змогли безладдя побороти,
Очистить душу в благоснім вогні.

Сергій Бурлаков, Без назви.

ЯК УНИКНУТИ ОСОБИСТІСНОЇ КЛІТКИ ТА ПОБУДУВАТИ КРАЩИЙ СВІТ

Рецензія на книгу Анатолія Власюка «Інтуїція»

Власюк А. Інтуїція: Роман. – Дрогобич: Просвіта, 2014. – 160 с.

Людина не народжується раз і назавжди того дня,
коли мати народжує її на світ,
життя змушує її знову і знову –
багато разів – народитися заново самій.

Габріель Гарсія Маркес

Єдине, що потрібно для тріумфу зла,
щоб хороші люди нічого не робили.

Емонд Берк

Ставлення людини до себе, свого внутрішнього світу, своїх сподівань та переконань, що може бути вагомим за це? Мабуть, любов, чи смерть, чи нове особистісне відродження після ментального вбивства...

Несподівано для себе, перш, ніж прочитати, відкрила роман на останніх сторінках і затялася поглядом в рядки: «Збори трудового колективу проводилися нервово...». Сама якось пережила такі збори... Мою особистість ламали і переламували, причому за допомогою санкціонованої схеми, що була «відредагована» людиною Системи.

Системи, про яку пише на сторінках роману Анатолій Власюк.

Людина і співвідношення в її житті свідомості і несвідомого... Інтуїція як парадигма виживання в структурованому чужими і неохайними руками просторі.

Людина і Система, яка протидіє всьому позитивному... Протистояння Особистості і Хама... Це основні парадигмальні лінії роману.

Тут варто сказати кілька слів про сучасних соціальних хамів, які, штовхаючись ліктями, завжди першими заскакували в соціальні ліфти за будь-яких умов і правлячих еліт. Діючи завжди за принципом «можна тільки їм», ці люди намагалися диктувати свою волю, забуваючи про людську подобу. Якщо хтось думає, що з такими людьми можна боротися інтелегентними правильними засобами, то він глибоко помиляється. Ще Довлатов писав, що вони пролонговано злопам'ятні і не ледачі. Не лякаються зростаючих зусиль своєї підлості і ніколи не капітулюють перед наполегливістю, бо самі супер настирливі і не ледащі на підлість. Їм вистачає і працездатності, і нахабства, і хамства, і впевненості в тому, що справжня людяність не з кулаками, а з обличчям інтелегента. Їх це влаштовує. І це трощить багатьох їхніх опонентів, які не зрозуміли «теми хазяїна» чи не вписалися у Систему, або пручалися тому несправедливому, що відбувається.

Із задоволенням відзначила для себе, що Анатолій Власюк не просто розкрив у своєму романі цей ефект – ефект не ледащої і продуктивної наволочі, а й показав читачам, що з цим явищем, у якому захлинулася новітня Україна, можна боротися. Тому варто констатувати, що в романі зберігається і розвивається головна традиція сучасної вітчизняної літератури – традиція людяності.

На мій смак, доказовими є філософсько-емпіричні міркування автора про те, що у кожної людини в житті своя місія, яка дана нам Всевишнім. І що для людини думаючої так важливо «намацати» цю задачу, не витратити час життя для другорядних речей... Важливо прислухатися до себе, свого

внутрішнього «Я», не метушитися і не поспішати в житті, щоб знайти час для речей, які ви повинні зробити.

Читала книгу і думала про нормативність поведінки, яка в сучасному світі стала чимось мало відчутним, вихолощеним... Ми, люди, що живемо тут і тепер, покірно приймаємо нав'язане нам божевілля, яке Каста Самопризначених Хамів видає за норму і при цьому безсоромно прищеплює нам толерантність до жахливих і майже божевільних речей, які не пройшли б перевірку Євангелієм.

Іноді складається враження, що деякі люди, паразитуючі на нашій терплячій землі, думають, що схопили Його Самого за бороду і можуть одним дзвінком із золотого мобільного телефону вирішити всі необхідні питання. От тільки питання совісті їх ніколи не турбує. У крижаній воді свого егоїстичного розрахунку ці особи вихолощують загальнолюдські поняття добра і зла, моралі та моральності, справедливості й принциповості, заробленого і нажитого... А ми лише розчаровуємося в мирському, шукаємо сенс життя, не розуміючи, чому зло кермує, до того ж широкими і безперешкодними шляхами нашої свідомості, лише підтверджуючи Данте: «...Здолавши півшляху життя земного, я раптом опинився в темній хащі...». *(Переклад М. Стріхи)*. Не варто сперечатися з аксіомою, що людині дано контролювати тільки те, що вона усвідомлює. Ось і питання, яке порушує автор у своєму романі, «прасує» душу і не дає спокійно читати рваний – в своїй упертості бути таким – текст. Пам'ятаєте, як Улісс потрапляв на різні острови в своїй подорожі? Так і читач роману на кожній сторінці потрапляє на різні «острови» життя, пізнаючи світ і людей. Автор навмисно вдається до прийому автоматичного письма, який за допомогою вільних асоціацій заводить нас у світ несвідомого і змушує відганяти будь-кого, хто посміє порушити самотність у момент читання роману. Авторська оповідальна стратегія – без стратегій, заводить нас в невідоме, коли, поглинаючи текст, хочеться повернутися додому, до свого

ментального «Я», оскільки шлях, пройдений головним героєм у його свідомому виборі і несвідомих тенденціях, дуже небезпечний.

Автору вдалося практично неможливе: на сторінках роману, в розповіді від імені головного героя, він послабив вічне протиріччя між свідомістю та несвідомим, що значною мірою структурувало сюжетну лінію у контексті розкриття значення інтуїції та прогностичності у житті кожної людини. Адже дуже багато людей вирішують свої проблеми, призводячи в дію напругу волі, яка викликається страхом. Автор показує альтернативу подібному стилю дієвого життя: його герой залучає не страх, а свою інтуїцію, знаючи і вірячи, що справжнє неодмінно прийде.

Головний герой знає, що його підсвідомість стимулює інтуїцію і є найщирішим його помічником, сховищем пам'яті й аналітиком. Він звертається до своєї підсвідомості в найскладніших ситуаціях і шукає допомоги у своєї інтуїції в безвиході... Головний герой роману переконаний у правдивості своїх думок і помислів, тому підсвідомість працює разом із ним для здійснення його головної життєвої мети – свободи та руйнування особистісної клітки, в яку кожну людину намагається загнати Система, побудована Хамами.

Це страшно: уявити себе на місці головного героя і запитати, а як вчинив би ти? Як би тримався в такій ситуації? Чи не вмер від ляку, ховаючись у схроні під ліжком від скажених служивих осіб? Я розумію, якщо людина пережила подібне наяву, а не уві сні, вона вільна від тих страхів, які блокують розуміння завдань, поставлених самим Життям.

Автор говорить нам, читачам: сплачуйте свої рахунки... І ніколи не забувайте, що завжди є відповідь і гідне розв'язання будь-якої життєвої проблеми... І ми, читачі, йому за цей урок вдячні. Адже «...часто ми боремося з цвіллю замість того, щоб боротися з вогкістю» *(Михайло Жванецький)*.

СТРУКТУРОВАНА КОНСЕРВАТИВНІСТЬ ПОСТМОДЕРНУ

Рецензія на книги Віри Вовк

Вовк Віра. Вогонь Купала. – Львів: БаК, 2014. – 140 с.

Вовк Віра. Ораторія хвали. – Львів: БаК, 2014. – 168 с.

Хай зникнуть між нами роздори і чвари,
щоб мудрому розуму місце лишити.

Віра Вовк

Наша пам'ять як аптека.

Марсель Пруст

Найбільшої популярності в наш час набуває література, що відмовилась від вивчення статичних явищ і натомість цікавиться розвитком, динамічними змінами та вивченням людини НЕвідокремленої від життя, а у вирі подіївості, разом із персоніфікованою за допомогою креативних сплесків архітектонікою особистісного простору самої людини.

Однак, будь-яка архітектоніка вимагає певної структури для того, щоб автор міг повною мірою донести свої задуми до читача. Структурованість ідеї в будь-якому креативному тексті гарантує якісний виклад матеріалу, який допомагає реципієнту поєднати особистісний і суспільний світи, що співіснують в суперечливій взаємодії:

Між нами розтань.

Срібні рейки біжать у даль.

Віє сумом і западає смерк.

Віра Вовк, «Розтань», із книги «Вогонь Купала»

З цієї точки зору книги Віри Вовк якнайкраще годяться на роль компаса, який надає реципієнту можливість засвоїти щось значуще й споріднене духовно, здобути новий ступінь свободи, зменшити переживання про неструктуроване майбутнє:

Кожен день скоро світ удогонь життю

Приймаю Господні дарунки,

Сторицею спрожого дані,

Коли вже нікого навируч.

Віра Вовк, «Подяка», із книги «Вогонь Купала»

Письменник чи поет завжди балансує на стику граней минулого-теперішнього-майбутнього, що зрозуміло, оскільки література ніколи не існує у відриві від життя – чи то спогади, опис сьогодення, чи фантими майбутніх подій. При цьому не варто займатися творчістю, якщо за основу взято завдання насипати «солі на свою життєву рану» або страждати заради самого процесу страждання.

У цьому випадку результатом творчості може стати або невротизація самого автора, або незадоволення реципієнтів, які будуть поглинати продукт творчості.

З іншого боку, не можна залишатися в'язнем минулого. Необхідним є вільний і конструктивний аналіз своїх почуттів та апперцепцій для того, щоб випадково не заскочити на ескалатор, що веде до заперечення всього, чим, власне, є життя. Писати про минуле в сьогоденні потрібно так, щоб зміцнювати сприйняття майбутнього.

Також і без ювілеїв діймо щось путнє,

Хай дякує історія, а не сучасність!

Віра Вовк, «Порада», із книги «Вогонь Купала»

Слід зазначити, що всі ці три часи життя у кожного відображаються в свідомості по-різному: у когось вони триєдині, а хтось сприймає їх відокремлено.

Яка позиція правильна – не беруся стверджувати, оскільки ніколи не можу сформулювати межі норми сприйняття життя та часу, які у сучасному постмодерністському просторі є досить умовними та персоніфікованими емпірикою.

Я – припутень, купальське зілля,

Я – тризуб на твоїй стежці!

Віра Вовк, «Трипутень», із книги «Вогонь Купала»

У контексті сприйняття часу Віра Вовк ознайомлює нас зі своїми роздумами стосовно таких важливих філософських категорій як-от: «життєвий шлях», «несвобода», «життєвий світ».

Авторка збірки «Вогонь Купала» пройнята величезною вірою в те, що в самовиявах людина повинна почуватися якомога незалежною, вільною, довершеною, досконало самотійною, з повним розкриттям сутнісних сил.

Це фасія сучасності. Комусь

Ускрут прийдеться залишати

Перуки, декорації і усе

Пусте хабоття цього світу.

Увесь потужний скарб

Розсиплеться піском. Гординя

стане послугача трабантом.

Віра Вовк, із книги «Ораторія хвали»

Кожен простує своїм неповторним шляхом шукання... Шукання сутності своєї особистості, свого єства, способи самопрезентації, опору та незламності для того, щоб завжди відчувати під ногами хоч стежку, як не шлях, яка б надала можливість не зануритись в особистісний хаос і тривіальну людську ненажерливість. Дозволю собі для ілюстрації звернутися до найліричнішого, на мій погляд, вірша у книзі «Вогонь Купала», який демонструє структуровану особистість, що сповна функціонує у класичній ситуації життєвої боротьби-смерті й має форму постмодерністського випереджального відображення і долає перехід від звичайного життя до героїзму.

Смерека

На обриві скелі,
Лицем до вітру та негод
Стоїть смерека.

Не просить ласки
За щедрість краси.

Не жалій її,
Вона перебуде,
А впаде, то не навколішки,
Але стовма.

Віра Вовк, із книги «Вогонь Купала»

Процитувала вірша повністю, тому що жодної фрази, слова не захотілося залишати без його вербального «побратима» по строфі, настільки влучно виражене прагнення особистості до волі і вираження незламної життєвої позиції. Чому це важливо? У сучасній Україні, коли глибоким перетворенням піддається сама теорія національної ідеї та національного характеру, такі архетипічні характеристики як «падати не навколішки, але стовма» є запорукою того, що ми витримаємо і впораємося з тією ситуацією, яка так стрімко й оглушливо вдарила по нашій країні.

Тут вгадуються характерні особливості самої авторки, поривання якої назустріч іншим, бажання пізнавати інших – це фактори особистісної творчої стійкості. Стійкості, якій автор особисто навчає читачів:

Підіймай своє горде чоло, Україно!

Твої рани криваві сто народів узнало.

Ти безсмертна в історії людства,

І святиться ім'я твоє в зачудованім світі.

Віра Вовк, «Голосіння», із книги «Вогонь Купала»

ДВІ ПАРАСОЛЬКИ

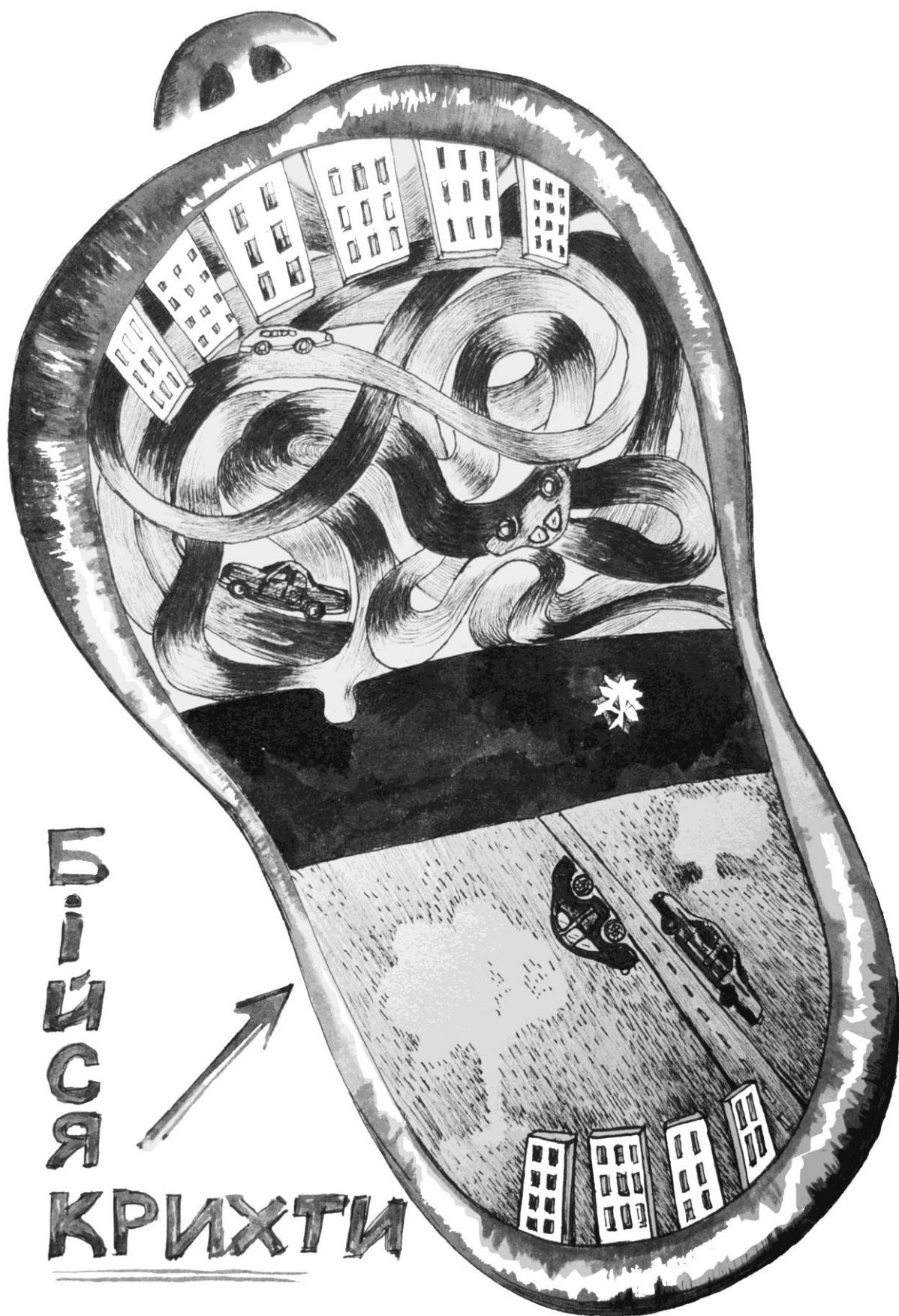
Рецензія на книгу Анни та Клауса Гагеруп «У страху великі очі»

Анна Гагеруп, Клаус Гагеруп. У страху велику очі: Повість / Пер. з норв. Г. Кирпи. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 144 с.

Усім нам не завадило б почати все
спочатку – бажано з дитячого садка.

Курт Воннегут

У кожного є хвилини, коли в душу закрадається страх: покарання, смерті, тварин, висоти... Усіляких страхів у людей безліч. У психології вони називаються фобіями. Якщо замислитися, то доросла людина, яка нічого не боїться, є глупуватою. Адже страх – це своєрідний регулятор життя, це специфічна емоція, пов'язана з виживанням і безпекою, і людина отримала в онтогенезі комплекс емоцій для того, щоб адаптуватися до оточуючого середовища. Емоції, притаманні людині, можна умовно поділити на дві групи. Перша – емоції позитивні, які сприяють внутрішній психологічній гармонії (врівноваженості як приємному для суб'єкта стану). Друга група – негативні, які призводять до психологічної дезорганізації, тому хворобливо переживаються людиною. Однією з важливих емоцій другої групи є страх. Мене часто запитують батьки або підлітки: «Що робити зі страхом?» Я насамперед завжди відповідаю, що свого страху не варто соромитися. Це нормальний стан для кожної людини, особливо, коли вона усвідомлює небезпеку певної ситуації.

Варто зазначити, що страх може виникати у будь-якому віці. Та все ж найбільш вразливою категорією є діти. Тож коли йдеться про дитячі страхи, найважливіше зрозуміти причину їх виникнення. Чому? Тому що роль емоцій надзвичайно важлива при формуванні особистості, адже саме вони утворюють основну мотиваційну систему людини будь-якого віку.

Припустимо, дитина постійно чогось боїться, щось її тривожить. Це привід бути невпевненою в собі й нещасливою. До того ж, емоційно неблагополучна дитина може відчувати страх з будь-якого приводу, причому, виявити його батькам чи іншим дорослим зазвичай дуже складно.

Дитину, яка нічого не боїться, просто неможливо зустріти, тому що світ сучасного дитинства зазнає надмірних психоемоційних та соціальних навантажень, і дитина просто розгублена перед кількістю викликів, з якими їй наодинці доводиться боротися. До того ж, їй ще складно відкрито заявити про свої страхи, особливо якщо ці емоції мають ненормований характер чи не схвалюються суспільством, чи суперечать гендерним стереотипам, нав'язуваних батьками і соціумом загалом.

Хтось із відомих письменників писав, що у цьому світі стільки любові, що вистачить на всіх – треба тільки вміти шукати і давати її дітям, яким так лячно пізнавати та йти по життю без нашої допомоги та безкорисливої любові. Тому для кожної дитини неоціненно важливі люблячі батьки та організований і зрозумілий світ. Але як зробити, щоб дитина все це отримувала? Як перетворити світ на дружній, зрозумілий і логічно організований.

Дитяча література наразі і є тією чарівною рятівною паличкою, здатною допомогти дорослим в нелегкому процесі ознайомлення дитини з дійсністю. Художнє слово не лише розвиває естетичну свідомість та образне мислення дитини як реципієнта, але й виконує роль віртуального психотерапевта, оскільки впливає на рівень рефлексії та емпатії читача, який тільки формується як особистість. Але в даному контексті особливо

важливо приділяти увагу якості дитячої художньої літератури як продукту. Зупинімось на такій категоріальній одиниці психології творчості як художній метод впливу на реципієнта-дитину.

Що таке художній метод? По-перше, це сукупність художніх прийомів та засобів; по-друге – принцип естетичного ставлення до дійсності; по-третє – певна система світогляду. Тобто, коли письменник зі своїм літературним продуктом виходить на ринок дитячої літератури, він виступає таким собі Оле Лукойє. Нагадаю, що цей персонаж носить під пахвою дві парасольки і розкриває їх над дітьми, які сплять. Лукойє й перекладається з датської як «закрий очка». Для дітей, які поводитися добре, призначена парасолька з красивими малюночками – і вони бачать чудові приємні сни. Неслухняним дітям Оле Лукойє відкриває парасольку без малюнків – і ці діти проводять ніч без сновидінь.

Ось так і дитячий письменник. Він приходить у своїх текстах до маленьких читачів з двома парасольками, на яких відображені не звичайні малюнки, а його, письменника, світосприйняття та емпірика. І часто-густо буває так, що над усіма дітьми письменник відкриває одну-однісіньку парасолю, на якій відтворена його особиста філософія буття. Це пов'язано із багатьма факторами. Наприклад, незнання вікових особливостей пізнання світу, особистий травматичний досвід, який навіщось відбивається саме в дитячих книгах, сублімація власних проблем творчістю тощо. Список досить довгий, але ми не будемо сьогодні перелічувати усі можливі характеристики дитячих письменників, а долучимось до читання однієї дуже цікавої книги авторів Анни та Клауса Ґагеруп «У страху велику очі». Книги, з одного боку необхідної, оскільки вона говорить про те, як боротися зі страхами дитини, а з іншого – такої, що викликає у мене декілька запитань і як у психолога, і як у матері, що багато-багато годин провела, переживаючи зі своєю маленькою донькою казкові пригоди улюблених героїв.

Спершу хочу відзначити вдалу структуру книги: тактика попередніх об'яв, пригод і сцен, які окремо обговорюються в кожній главі, має закінчений сенс в опосередкованому обговоренні. Тобто, кожна глава має певну структуру, що зберігається до кінця книги і дає змогу читачеві зосередитися на розв'язанні проблеми страхів.

Також позитивним, на мою думку, є використання місця дії – цирк. Адже цирк для дітей – значуще явище, з великими можливостями для пізнання світу й формування особистої свободи, як і мандрівний спосіб життя циркових артистів фургоні на колесах. О, як діти люблять цирк! Як вони довіряють циркачам, обожнюють клоунів, захоплюються дресирувальниками левів, слонів і песиків! А повітряні акробати та жонглери? Це ж для дітей пісня для сюжету у вправних руках автора! Прийнятним у книзі є й прийом антропоморфізму, коли тварині-основному персонажу присвоюються риси людини. Цим полегшується ідентифікація дитини з персонажем і його проблемами. Це дуже виправданий прийом, тому-то він застосовується майже в усіх казкових сюжетах.

Разом з тим є й серйозні зауваження.

Так, у вихідних даних книги вказано все, що тільки можна побажати, окрім вікових обмежень. Сучасні горе-видавці часто ігнорують навіть визначення типу видання і зазначення вікової групи. Не часто надають рекомендації щодо читання: чи можливе самотійне читання книги дітьми або ж книга призначена для спільного прочитання з дорослими? Це великий недогляд видавництва і авторів, оскільки проблематика творів та методи роботи зі страхами безпосередньо залежать від віку дитини. Неможливо працювати однаково зі страхами дошкільнят, дітей молодшої і середньої школи. Це нонсенс. Бо у них і страхи різні і психологічні особливості їх сприйняття. Друга проблема саме пов'язана з урахуванням цих особливостей. Робота зі страхами не передбачає візуалізації всього списку проблем-жахів, причому таким жорстоким чином, як оголошення. Це

не може перегукуватися з цікавими для дітей об'явами про програму циркової вистави, з якою автори намагаються запаралелити сюжетні ходи. Абсолютно дике враження справляють старанно складені списки страхів, які характерні для головних героїв-дітей, де хтось із них боїться вдавнитися крихтою або бути втопленим у море м'ячів. Таким чином ми можемо нав'язати реципієнту нові страхи, досі йому невластиві. У обговорюваному виданні читачеві пропонують ознайомитися з таким переліком на с. 81:

СПИСОК СТРАХІВ

Вдавнитися крихтами печива.

Бути задушеним.

Гупання в спину.

Влучити паням у щоку мокрими крихтами печива.

Перестати дихати.

Методу рот у рота.

Потраплянням у рот чужих крихт печива.

Утішання та розважання 12 пань.

Бути використаним замість пробного манекена.

Бути загримованим.

Щоб тебе цілували племінниці.

Щоб 12 пань гупали у спину.

Щоб Інgebігта задушили.

Щоб тебе цілували племінниці і тітки.

Танцювати.

Вчитавшись у список можна помітити неузгодженість речень, відмінків і дієслів, що категорично недопустимо, особливо у виданнях, призначених для дітей. Адже діти через текст освоюють мову, і вона має бути чистою. Квінтесенція мови – це дитяча література тону вищого ґатунку. Говорячи

про підтекст зазначених страхів, то мене особисто збентежили кілька, які можуть бути притаманні чоловікові з комплексами по Фройдю, але ніяк не дитині: «Утішення та розважання 12 пань», «Щоб тебе цілували племінниці». І... перепрошую... про племінниць двічі! У посиленому повторі ще й з тітками!

І найважливіше наступне зауваження – про слово як метод впливу. Не можу не відзначити про складність сприйняття тексту дорослим читачем. Що вже й говорити про дитину. Не спонукаю наближати текст до дитячого белькотання, але співзвуччя слів, структура фраз у книзі не викликають відчуття плавності, а мають опосередкований образ каменів, яких не дуже швидка вода з важким грюкотом тягне дном ріки. Жоден дорослий (експерт чи батьки) не сказали, що дочитали книгу до кінця. Мені довелося. Скажу чесно – враження різні, що й було відображено в рецензії.

Довго міркувала, чому ж так сталося? Це рідкісний випадок, коли мені доводиться писати текст, у якому є відверта критика, хоча й мінімізована. Висновок такий: необхідно пам'ятати, що типи пізнання у дітей бувають різні, і все ж найефективнішим щодо справжнього, але не хворобливого пізнання, є читання, коли дитина вбирає в себе нові факти, нові погляди з тим, щоб згодом застосувати їх у житті. Але автор книги з «корекційним текстом» не може допустити, щоб дитина після прочитаного своїх страхів не позбулася, натомість нових набула. Інакше батьки у розпачі розводитимуть руками: хто поставив цю книгу на дитячі полиці магазинів?

І наприкінці, у контексті творчості дитячих письменників, згадаємо вищезгаданого персонажа-казкаря Оле Лукойє. Пам'ятаєте? У нього було дві парасольки – для хороших і поганих дітей. І два імені. Що стосується парасольки: шановні автори, не лінуйтеся частіше розкривати добру та пізнавально-різнокольорову в своїх дитячих книгах. А щодо імені – будьте обережні, адже з доброго казкаря можна перетвориться на зловісного провідника.

МІРКУВАННЯ АСА ТА ДИЛЕТАНТА ПРО ВІЧНУ ЖІНОЧНІСТЬ

Рецензія на книгу Наталії Гурницької «Мелодія кави у тональності кардамону»

Гурницька Н. Мелодія кави у тональності кардамону: роман / Наталія Гурницька; передм. О. Печоріної. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014 р. – 400 с.

Ти шукаєш чоловіка, який знає
відповіді на всі прокляті питання
і зможе сказати тобі: роби це, роби те.
А такого звіра на світі не існує.

Доріс Мей Лессинг

Існує жіночий дух шляхетного лицарства,
що виявляється у ставленні однієї жінки до іншої,
він також сильний, як будь-який інший різновид
вірності і відданості.

Доріс Мей Лессинг

Ідея написати рецензію з опонентом-ненависником жінок на суто жіночий роман виникла у мене давно. До того ж чоловіків, які просто компенсують свою слабкість і неспроможність за рахунок нелюбові і звинувачень жінок у всіх смертних гріхах, – не бракує. Варто тільки відвести погляд від своєї центральної життєвої вісі – і такий персонаж відразу ж потрапить в поле зору. Так і сталося. Чоловік-Ас в оцінюванні жінок і паралельно НЕ-любові до них виник не спонтанно. Прийшов на

психологічну консультацію. З приводу розбитого кохання. Звісно, усі жінки у нього були... (підбираємо літературні відповідники сказаному) погані й абсолютно непотрібні істоти. Він морочив мені голову своїми вигадками, першопричина яких крилася в фрейдистському дитячому комплексі взаємин із матір'ю, аж поки я не додумалася запропонувати йому разом написати рецензію про вічну жіночність. І що ж? Він відмовився, підвівши ледь не наукову базу під твердження, що жіноче питання багатогранне і поняття «вічної жіночності» онтологічно неможливо довести.

Оскільки ж обміркування змісту статті вже було завершено, назва для рецензії на роман Наталії Гурницької зринула з підсвідомості, тож я була готова до «першої крові» у сперечці з Асом, от і вирішила – доки запал не вщух, напишу рецензію самотійно, без «співавтора», тим не менше, беручи до уваги думки Аса, якими він поділився. Відверто кажучи, я не звикла відступати від задуманого, навіть якщо чоловік, який поруч, м'яко кажучи, здається.

Отже, ми маємо віртуального опонента, Аса. Себе, природно, в контексті статеворольової вічної скромності щодо питання жіночності я визначаю Дилетантом. І це не позерство чи гра. Насправді, жінок, впевнених у тому, що потрібно відстоювати свої переконання, знання, відчуття перед чоловіком, особливо агресивним стосовно фемінності, мало. На жаль, так склалося у нашому суспільстві історично. І поворот у контексті обмірковування і рефлексії значущості в українському жіночому архетипі одночасно сили і слабкості, жіночності та самотійності повинен відбутися не тільки в головах чоловіків, але насамперед у головах жінок.

...Діалог двох протилежних думок. Думок про жіночу сутність, життя, призначення. Тому й форма рецензії своєрідна, вимушено поєднана думками та фразами, які прозвучали у ході розмов Аса і Дилетанта.

– Гадаю, спочатку нам слід з'ясувати, що кожен із нас розуміє під жіночністю. Наприклад, я часто замислювалася над тим, як пов'язані

поняття жіночності та краси. І тільки в певному віці, з набуттям життєвого досвіду, зрозуміла, що вони не тотожні. Як же визначити поняття «жіночності»? Невідомий автор подає таке визначення у Вікіпедії, яке цитуємо без редактури: «Це етична та біологічна категорія, що означає сукупність особистісних, естетичних та соціально-психологічних якостей, які зумовлені особливостями гормональної системи жінки, об'єктивно притаманні, а також очікуються від жінки, зокрема такі як: емоційність, ніжність, вразливість, щирість, відвертість у прояві почуттів, краса, шарм, що викликає у чоловіка бажання захоплюватися, оберігати та захищати жінку; квінтесенція фемінного гендерного стереотипу. У понятті жіночності відображені нормативні еталони ідеальної жінки. На відміну від інших гендерних стереотипів жіночність не має стосунку до закріплених соціальних ролей та видів праці, отже до гендерної суспільної дискримінації».

Ось бачите, поняття «гендер» нам таки не вдалося уникнути. З чим я згодна-незгодна, маючи певну емпірику? Шарм. Згодна, бо це назавжди і цьому не вчать, це щось надприродне. Гормони. Не згодна, адже з гормонами жіночість не завжди пов'язана, тут пояснювати не буду – медицина. Можна посперечатися з еталонністю. Є дуже не-еталонні жінки з великим-превеликим шармом і жіночністю, тож не згодна. О, ще «перечепилась» за слова у Вікіпедії! Не завжди високий ступінь жіночності стимулює чоловіка оберігати та захищати жінку. Навпаки.

– А я вважаю, що жіночність – це насамперед прийняття чоловіка таким, яким він є, без ілюзій, бажання переробити, без маніпуляцій і взагалі від чорного «полюса» до білого.

– Я не згодна, що ілюзій бути не повинно. Точніше так, від ілюзій ніхто не може позбутися. Ми завжди оцінюємо свого партнера з висоти якогось ілюзорного ідеалу, який міцно засів у нашій голові. Це така внутрішня прихована навіть від нас самих робота, яка ведеться щомиті при зустрічі з

усіма людьми, але особливо з людьми протилежної статі, коли ми шукаємо партнерів або супутників для життя. Позиція щодо «бажання переробити» теж суперечлива. Якщо я готова змінюватися, то чому мій партнер дозволяє собі бути закостенілим. Головне, щоб не зіпсувати хороші наміри агресивними вимогами. З чим згодна категорично – з маніпуляціями. Це низьке заняття. Разом із тим маніпуляторами бувають і чоловіки, причому ще більш вправні, ніж жінки.

– Не згоден щодо маніпуляцій. Жінки слабкі, вони лукаві і зрадливі від природи.

– На чому ґрунтуються ваші переконання? На вашій емпіриці? Однак я повинна вас розчарувати. Наша емпірика – це ще не закони життя. Це – наш досвід, не більше. Не можна з одиничних епізодів, пережитих особисто, виводити закономірності. До речі, ви прочитали роман?

– Ні, мені не вистачило терпіння дочитати цю жіночу літературу.

– Але для того, щоб щось зрозуміти, це потрібно вивчити. І з описової точки зору теж. Необхідно також вислухати опонента. У даному випадку – автора роману про жінок.

– Для кого пишуть такі романи? Хто їх читає?

– Їх читають. Повірте. І жінки, і чоловіки. Якого соціального прошарку це читачі? Освічені, шляхетні, соціально та духовно активні.

– Не заперечую. Ви говорили, що роман про події дев'ятнадцятого століття. Невже ви думаєте, що жіноча психологія за сто років не змінилася? І що феміністки не зіпсували все своїм бажанням бути ковбасою зверху на бутерброді?

– Повірте, кожна жінка мріє мати одне кохання на все життя. Так було і у дев'ятнадцятому, і в двадцятому, так є і в двадцять першому сторіччі. Сутність жінки бути коханою і любити – не змінилася. Змінилися умови, в яких жінці доводиться мріяти і жити. Любити жінці стає важко, тому що чоловічі форми поведінки різко змінилися разом із соціумом, також

швидкоплинним. Так би мовити: «Болівар двох не винесе...» До того ж чоловічі цілі часто-густо дуже прозорі – вони намагаються зробити з жінки безкоштовний додаток до свого життя, що дає тільки блага: комфорт, дітей, зрештою, кошти, зароблені жінкою тощо. А бути коханою і бути використаною – це зовсім інші речі. Що стосується феміністок – це найбільш жіночні серед жінок. Тобто жіночність нині – прерогатива феміністок, які працюють, заробляють кошти, незалежні у своєму праві їх витратити, у тому числі вкладати їх у зовнішність. І їх штучне бажання відповідати візуальним канонам жіночності зрозуміле!!! У таку жінку неможливо жбурнути каміння ворожості! Вона ж приваблива! Тому, фемінізм нині – це більше маскулінна поведінка, а не зовнішній вигляд.

– Не згоден!

– Тобто у вас бажання образити жінку не залежить від того, фемінна вона чи маскулінна?

– Жінки самі вибрали свій шлях, вони грають на полі чоловіків за чоловічими правилами. Тому вони не повинні дивуватися, що з ними поводяться, як з чоловіками. На мою думку, жінка повинна перебувати на жіночому полі. Природно, що чоловік не може образити жінку, яка перебуває на позиції жінки.

– Ви не відповіли на запитання. Але тут я з вами згодна. Жінки приходять у цей світ з жіночим набором якостей. Однак, втрачають їх та починають діяти, як чоловіки. І отримують чоловічі реакції у відповідь. Жінки повинні зрозуміти, що слід повернутися до себе. Але й чоловіки повинні пройти цей шлях. Також повернутися до себе. Є ще дуже гарне висловлювання феміністки Сімони де Бовуар: «Дивний парадокс полягає в тому, що чуттєвий світ, що оточує чоловіка, складається з лагідності, ніжності, привітності, – одне слово, він живе в жіночому світі, тоді як жінка б'ється в суворому і жорсткому світі чоловіка».

– Я до Вас прислухаюся, але не дозволю посіяти в моїй душі сумніви, що ми, чоловіки, теж повинні повернутися до себе. А до парадоксів феміністок мені байдуже.

– Позиція зрозуміла. Все ж перейдімо до літератури. От Ви запитали, навіщо така жіноча література? Я навіть не взяла в лапки слово жіноча, як визнання того, що цей феномен дійсно існує. Чому? Тому що жіноча література – це своєрідна філософія буття, яка відображає рефлексії та досвід сучасних жінок, переломлений через історію суспільства, а також феміністичні досягнення та провали. Зауважте, про провали я теж сказала відкрито... Ось, наприклад, як ви прокоментуєте рядки з роману: «Та й чи варто простій людині порушувати те, що встановлено не нею? Ніколи наперед не відомо, хто для кого є покарою, винагородою, або спокутою і чи взагалі існує на цьому світі щось таке, як покара, винагорода чи спокута у виразно канонічному розумінні.»

– Провокація. Це питання для людини, яка не мала травм у спілкуванні із жінками. В мене такі травми були. Я вважаю, що це покара для мене через спокуту.

– Але це не означає, що всі інші жінки не заслуговують на повагу та позитивне ставлення. До того ж мені здається, що для жінок ви були покарою. Прагнення образити жінок як таке візуалізує те, що чоловіки намагаються замаскувати, компенсувати своєю брутальною маскулінністю слабкість і конкурентну неспроможність стосовно жінок. До речі, маскулінність є орієнтацію передусім на предметний інтелект, а фемінність – на соціальний. І пояснення багатьох гендерних відмінностей слід шукати в соціальних нормах, що приписують нам різні типи поведінки, атитюди й інтереси відповідно до біологічної статі.

– Ми ж домовилися – на жіночу половину поля – бігом марш!

– Зрозуміло. Але я вам скажу, що чоловічий патерналізм у стосунках уже не в моді. Жінки в контексті соціальних змін вибрали для себе

поведінку самотійності і загнати їх у стійло розуміння і відомості, про які ми говорили, толерантно називаючи це «жіночою половиною поля», насправді дуже складно. Будуть великі жертви, насамперед у сфері подружніх стосунків, до того ж щастя дітей – під загрозою.

– Згоден. Але жертви неминучі, якщо йдеться про війну. Щоправда, ніхто з нас не хоче, щоб жертвами були рідні люди.

– Зауважте, Ви вимовили слово війна. Я не хочу війни. Потрібен мир, причому терміново, і ціна повинна бути свідомо сприйнята і чоловіками, і жінками. Ну добре, а наприкінці нашого діалогу, як ви прокоментуєте ось таке висловлювання авторки роману: «Зрештою, допоки людина жива, з нею завжди залишаються її спогади, досвід, щасливі та найгірші моменти – все те, що вона пережила, зрозуміла та відчула, вистраждала у своєму короткому чи довгому житті...»

– Сарказм і трагіфарс нашого часу полягають у тому, що піддаватися ностальгії дуже боляче. Щоб досягти успіху в усьому, в тому числі і у стосунках з жінками, нині потрібно бути покидьком. Мені це не подобається, але чинити по-іншому – означає ламати стереотипи суспільства. Я ще до цього не готовий, але обмірковую. І хочу, щоб мої жінки були щасливі. Я вчуся це робити. Але не завжди виходить.

...На цьому Ас і Дилетант розпрощалися, в чомусь порозумівшись, а в чомусь зовсім не досягнувши консенсусу. Що ж, природа Вічної жіночності криється в самій жінці, в реаліях її життя, в дітородінні та турботі про рідних, безкорисливій допомозі близьким і далеким людям, в якійсь сакральній місії зберігання сімейного вогнища, плеканні любові, в дієвій жертвності. Вічна жіночність – це певний генетичний код, на який приречена українська жінка, як би не били по ній молотки фемінізму, постмодерну і всіх інших філософських новомодних течій. Жодні вербальні та поведінкові виверти чоловіків не зможуть жіночність знищити або знецінити своїм невір'ям саме існування цього феномену.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ПІДЛІТКОМ РОМАНІВ-ФЕНТЕЗІ НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ НАТАЛІЇ ДЕВ'ЯТКО

Скарби Примарних островів. Книга 1. Карта і компас: Роман. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 304 с.

Скарби Примарних островів. Книга 2. Кохана Пустельного Вітру: Роман. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 320 с.

Чи замислювалися ви над тим, чому наші діти так люблять романи-фентезі? Я думаю, що хоч раз у своєму дорослому житті, переглядаючи кінострічку-фентезі зі своєю дитиною чи гортаючи товстенну книгу, яку наша дитина «проковтнула» за вечір, ми спостерігали за реакцією дитини й обмірковували на свій дорослий лад це питання. То чому наші діти є завзятими шанувальниками творчості письменників, кінорежисерів, які створили захопливі фентезійні та фантастичні саги?

Жодним чином не намагатимусь порівнювати художні образи Наталії Дев'ятко з образами з романів про славнозвісного Гаррі Поттера, бо сама не є палкою шанувальницею цих творів. Разом з тим, будучи фахівцем у галузі психології творчості, належним чином оцінюю якість образів світового бестселера, відзначаю слушний час появи книг на полицях книжкових магазинів та влучне попадання на свою читацьку аудиторію. Книга прийшла до читача в епоху руйнування деяких рис світового культурологічного суспільства і заповнила вакуум ненаситності підлітків до дива і чар у шорах особистісної безпорадності. Тож браво Джоан Роулінг! Чому я згадала про цей роман? На прем'єрі останньої серії про хлопця-чарівника у кінотеатрі я не побачила підлітків. Здебільшого це були дорослі люди зі зовсім малими дітьми на руках, тобто ті шанувальники і перші читачі, хто виріс за

п'ятнадцять років існування популярного літературного героя, став дорослою людиною, але омріяні фантазії дитинства, пережиті з головним героєм роману, не залишилися для глядачів і читачів у минулому. Вже зрілі люди прийшли подивитися кіно-версію останніх пригод Гаррі Поттера. Тому що їх дорослішання, особистісне становлення, формування світогляду, самоідентичності, обмірковування життя були пов'язані із літературним кумиром.

Ось що є безперечно необхідним у дитячій літературі, ось чому такий важливий момент, пов'язаний із якістю та зрілістю літературних творів, які наші діти читають, якими вони захоплюються, про які обставини свого життя через життя улюблених персонажів мріють. Діти дорослішають зі своїми улюбленими героями розумом і серцем. Сенс життя, звички, міркування, формування характеру і поведінка цих вигаданих літературних героїв привласнюються читачами незрілого віку і надалі впливають на особистісні характеристики реципієнта через художній образ, презентований автором.

Що ж є важливим при психологічному аналізі твору-фентезі, і взагалі, будь-якого твору? Перш за все, якість художнього образу, бо сила слова, сила впливу через сприйняття та усвідомлення характеристик головних героїв залишається із читачем назавжди і чинить великий вплив на подальше обмірковування життя. Особливо, якщо йдеться про підлітковий вік. Чому, запитаєте ви?

Підлітковий вік – один із найскладніших життєвих проміжків людини. Я в своїй практиці не зустрічалася з жодним підлітком, який би не задавався питаннями, іноді складнішими і гострішими, ніж запитання дорослих. Практично завжди ці питання пов'язані із філософською інтоксикацією, кризою втрати сенсу життя, тобто інтенсивною інтелектуальною діяльністю підлітка, яка спрямована на самостійне вирішення вічних проблем: життя, смерть, релігія, ритуали, табу, призначення людства й окремої людини

тощо. Наслідком цих розмірковувань є багатогодинні перегляди фільмів відповідної тематики, пошук і вивчення відповідної літератури, осмислювання, дуже часто намагання відобразити свої думки у власних творах (віршах, прозі, малюнках). Причому, якість підліткових розмірковувань у процесі вікового розвитку полегшує міжфазові переходи (дитинство – доросле життя, молодший шкільний вік – підлітковий вік), тоді у стані нерозуміння життя знайомство із неадекватними персонажами, схильними до агресії, самодеструкції, призводить до руйнації особистості юного читача, негативно впливає на цілісність особистості реципієнта, спричиняє аутодеградацію. Натомість література покликана сприяти побудові позитивної життєвої Я-концепції.

Часто інтерес до літературних героїв детермінований необхідністю збагачення та перебудови життя дитини, це частина пошуку сприятливих умов становлення та реалізації позитивних життєвих прикладів. І тут ми, шановні літератори, діячі культури та мистецтва, повинні бути у перших рядах тих, хто пропонує ресурс для цієї інтелектуальної та душевної роботи визріваючої особистості: ми повинні дати якісний інформаційний матеріал у відповідній художній формі для підліткових розмірковувань. Наша справа – пропонувати свої художні образи, які б допомогли вирішити гострі питання якісного ментального існування у підлітковому кризовому віці. Ось чому я не надто люблю Гаррі Поттера, але визнаю великий вплив творів про нього на дитинство і навіть на людство.

Чому ж підлітки обожнюють фентезі? Нашим дітям не вистачає святковості, яскравості життя, можливості почуватися Над-людиною, чаклуном і магом. Мало хто із нас, дорослих, пояснював нашим дітям, що жити, будучи простою людиною, і досягати успіхів адекватними методами, наприклад повагою до інших людей, складніше, ніж махати чарівною паличкою і промовляти заклинання. Це змушує пам'ятати, що ти Людина, яка має за короткий, відносно до вічного існування Всесвіту, термін

продемонструвати свої якості людяністю, а не чаклунством і магією. Однак, це моя суб'єктивна думка, я сама люблю казки, пишу їх, бо вважаю казковість одним із магічних фундаментальних основ літературного мистецтва для дітей. І тут необхідно зазначити певні вимоги до казкового твору.

У творі поряд з казковістю автор має навести альтернативні можливості існування людини без допомоги чарівників та магічних предметів. Акценти слід розставляти так, щоб підліток бачив не лише слабкість і безпорадність, що принижують звичайну людину, позбавлену чарівних здібностей. Навпаки: у таких творах має бути закладений приклад позитивної поведінки звичайної людини, надана моральна та духовна складова існування в людському суспільстві.

Ось чому мою увагу привернули твори Наталії Дев'ятко. Авторка зовсім молода, але вже відома в Україні. У трилогії «Скарби Примарних островів» вона використовує всі можливі засоби позитивного впливу на дитину-читача через якісні художні образи своїх творів. Образи дітлахів, капітана Яроша Сокола, його команди піратів, навіть білокрилої Химери виписані автором з майстерністю, яскраво та відповідають усім канонам дитячої підліткової пригодницької літератури. Дійство розгортається поступово, повільно. Немає «кліпмейкерських нарізок» сюжету, які заважають дитині утримувати в свідомості цілісну картинку роману. Цей фактор є дуже сприятливим для правильного сприйняття цілісної картини світу, для розвитку емпатії та рефлексії підлітка.

Роман «Скарби Примарних островів» – трилогія, тобто має епічний характер. Це важливий момент, оскільки для підлітків, та й для дітей взагалі, більш продуктивними є літературні твори, у яких закладено продовження історії, розвиток сюжетної лінії, характерологічні та поведінкові зміни героїв, пов'язані із особистісним зростанням та позитивною парадигмою життєвої ситуації як результату власних дій та

активності. Хтось може заперечити. Навіщо «напихати» наших дітей позитивом, якщо в житті навколо стільки негативу? Ніхто й не каже про обов'язковий позитивний кінець чи виключно позитивні події у творах для дітей, хоча це є бажаним. У казках, фентезі наближення до правди життя може бути описано більш коректно та менш травматично.

Щодня ми безліч разів бачимо на екранах телевізорів сумнівні рекламні ролики, фільми про те, як вбивають інших людей, фільми-катастрофи... Усе це не може не турбувати психологів, фахівців у галузі мистецтва, літератури... Що можна протиставити продукту, який без нашої згоди нам нав'язують.

Тільки художні образи, наповнені людяністю, любов'ю до людини, у яких відсутні особистісний інфантилізм і фрустрована потреба самоствердження... Образи, які підвищують мотивацію до життя... Тому дуже рекомендую дорослим м'яко підштовхнути свою дитину до читання творів Наталії Дев'ятко, які повністю відповідають наведеним характеристикам якісної дитячої літератури-фентезі.

ТА ЗАДЛЯ ЦЬОГО ВАРТО БУЛО ЖИТЬ...

Рецензія на книгу Олександра Завгороднього «Лет»

Завгородній О.С. Лет: Поезії, переклади, вибране із української синоніміки.
– Д.: «Ліра», 2011. – 364 с.

О, вистачило б днів мені і сил
схилитися над кожним рідним словом.
Олександр Завгородній

Хто не знає, куди прямує,
дуже здивується, потрапивши не туди.
Марк Твен

Настав час висловити свої міркування про те, як епіграфи задають тон статті? Зізнаюся, що існує певний ритуал написання есе, в якому вибори епіграфа, як і налаштуванні музичного інструменту за допомогою камертона, надається велике значення. Чим зумовлений наш вибір другого епіграфа? Тим, що предмет статті – людина, яка чітко знає, куди в житті йти і якими засобами самовиражатися. Куди йти – у творчість. Якими засобами самовиражатися – рідною мовою.

Якби я хвалила у своїй статті щось неіснуюче – це були б грубі лестощі, які Олесь Завгородній, людина з тонким літературним смаком і слухом, відразу ж би вичленувала. Але запашну живу мову митця неможливо перехвалити. У тім то й річ, що ми аналізуємо не книжку для широкого загалу чи новомодну повість, де слово перемежуються висновками, що принижують філософію народності. Автор не гуркоче з

приводу народу чи його антипода – еліти – разючими пасіонарними словами. З вуст поета ллється тихий сум і особлива тонка любов до своєї землі, до людей і природи, до жінки. Усе це виплеснулося на сторінки книги «Лет» словами, що викривають порухи поетової душі.

Які зі словом хитрощі?

Воно

сповна усім відплатить за лукавство.

Олесь Завгородній

Завжди дивувалася працелюбству і завзятості майстрів слова, які готові до постійного вдосконалення в оволодінні вербальним інструментом і, не кривлячи душею, наголошують, що досягти майстерності в цій справі можливо лише за умови титанічних зусиль та, звісно, мотивації. Це ж бо і є найвища майстерність!

Бракує слів –

не висловити все,

що в серці, що в душі лелію...

В долоні, наче у траву, лицем.

Німію.

Олесь Завгородній

У світанковій тиші

я почув:

ридали вірші

недописані...

Олесь Завгородній

У поезії Олеся Завгороднього багато романтики, легкої іронії і просто карколомної дотепності, які вибивають осліпчик з-під ніг налаштованого вороже читача, який присів було, щоб розбити поетичні строфи в пароксизмі неприязні або брехливого гніву.

Коли не стане,
видайте мене
без цензора,
редактора дурного.
Олесь Завгородній

Природно, що спересердя читач або критик може маневрувати словами, намагаючись знайти вади й недоліки в римах чи розстановці авторських строф. Але не формальності, на кшталт правильної рими на кшталт «ізм-ізм» у поезії є головним. Наслухалися.

Подивіться уважно очима.
Посмакуйте слова.
З'єднайте рими із сенсом.
Олесь Завгородній

Погодьтеся, у поета є справжній хист, який дає можливість не сісти на мілину несмаку і надмірності, коли проривається майже інтимний крик зраненої рефлексією душі:

Ні, даремно – не приручите!
Я – не лялька із лялькового,
Що складає ніжно рученьки
І мужиче колискової.

Найдорожче мені – істина,
навіть хай гірка і люта.
Розберуся сам, що любе,
А що треба – призабути.

Олесь Завгородній

Причини знайти легко. Про те, що поет не може придушити в собі справжнє почуття, відомо. Інакше, не був би він поетом. Але у Олеся Завгороднього це виходить якось особливо людяно, відкрито і сміливо.

І думаю: «Допоки білий світ –
типові завше
найменший біль, образи лід, –
не лиш бадьорі марші.

Олесь Завгородній

Що може бути смачніше, ніж молоко з глечика? Мій улюблений вірш.
Такий тихий смуток і любов до своєї землі у ньому...

Лірично.

Проникливо.

Естетично.

Творець виводить першим голосом чисту мелодію поетичного співу.

Йому не загрожує мілина почуттів, вони прориваються у прекрасній ліриці, яка вістує нам, читачам, про талант автора.

А молоко
краще пити з глечика,
коли воно тільки-тільки
з погребя,

холодом,
наче хата зіллям,
заклечане,
п'єш, аж морозить голову.

А молоко
краще пити з глечика,
коли Україна
сідає вечеряти,
коли місячна повінь
тополям по горлечко
хлюпотить, хлюпотить
до схід сонечка...

Олесь Завгородній

Річ у тім, що поет не може бути замкнутим у собі, коли ділиться своїми переживаннями і роздумами: підносить нам через свою творчість і дружбу, і честь, і глибоку ніжність, і відданість.

Наша естетична спільнота не може сховатися від цієї лавини правдивості за мороком безвиході: вона приймає дари поета, фактично визнаючи за собою чутливість, яка, можливо, не зовсім своєчасна. А разом з тим вияв чутливості доказує, що попри неоднорідність і строкатість, суспільство вже готове сприйняти національну ідею через мелодійну та незабутню рідну мову.

Осяйні залагодини натхнення та людинолюбства не дають можливості поетові придушити святе почуття любові до жінки. За що прості читачі люблять поетів і письменників?

За те, що митці в своїх творах постають перед нами людьми з плоті й крові й по-людськи правдиво не приховують своїх пристрастей.

Я не сплю:
цікаво так
вітровіння слухати
і про Тебе
тільки й думати,
ніби мало дня мені...
Олесь Завгородній

Мов два експреси розминулися...
І я гадав, усе минулося.
Ох, як я помилився, як!
На мене спомини –
обвалом!
На мене спомини –
мов жалом.
Нічого не забулося.
Нічого.

Олесь Завгородній

Твоїх очей
ніхто
не переочить.
Олесь Завгородній

Залишатися собою, не втрачати природного живого характеру та допитливості, постійно вдосконалюватися у творчості, – це просто лише на перший погляд. Насправді, мало хто, проживаючи тривалий час у соціумі, зживаючись із ним і адаптуючись під його вимоги, може зберегти свою

індивідуальність і нестандартність, своє людське та творче обличчя. Насправді, читаючи книгу «Лет» Олеся Завгороднього, ми гортаємо своєрідний щоденник з найінтимнішими переживаннями фантастичної іпостасі «Моя Душа».

Для мене ти не кінчишся ніколи.
Тебе до смерті знову хочу бачити.
Може, почав життя останнє коло,
Та все здається, і не жив неначебто.
Олесь Завгородній

Говорячи словами Честертона, «це романтичніше за романістів і поетичніше за поетів». Індивідуальність мистецького типу Олеся Завгороднього говорить нам – не варто боятися почуттів: любові, сердечності, чутливості, непостійності та вразливості, які нагадують нам про те, що всі ми ще живі, і чимось комусь зобов'язані.

Бо якщо не зобов'язані, то й не живі.

ПРИНЦИП КОРОТКОЇ КОВДРИ

Рецензія на книгу Елини Заржицької «Три сходинки голодомору»

Еліна Заржицька. Три сходинки голодомору. – Дніпропетровськ: Пороги, 2009. – 83 с.

Заборонено все, що не дозволено
Постулат тоталітарного режиму

Свобода – це така вовняна ковдра,
підтягнеш до шиї – оголиш ноги.

Алдайк

Дніпропетровський театр «Верим» – на слуху, але я якось майже випадково потрапила на його виставу «Голодна кров». Мене попередили, що спектакль про голодомор. Я люблю історію, багато читала про нашу країну і поїздила по ній, розповіді про голодомор чула з перших уст: від старого сусіда, від свекра – кубанського козака, від родичів з Донеччини. Вважала, що здивувати або «пробити» на емоції в цій історичній правді мене мало що зможе. Як я помилилася! Спектакль чудовий, і робота всієї трупи заслуговує всіляких похвал. Фінал ... і знахідка, режисера, – глядачам у залі роздавали по скибці простого чорного хліба з ароматом дитинства, – і сльози ринули з очей мимоволі, потоком, зупинити неможливо, ... а шматок хліба застряг у горлі комом. Рекомендовано відвідати і пережити цей спектакль усім нашим олігархам і чиновникам-керівникам, щоб завжди пам'ятали про свою відповідальність перед народом і перед нашою багатостраждальною країною. Адже минуле покутується сьогоденням.

Раджу переглянути спектакль пересічним громадянам, щоб усвідомити: незалежність від ситуації та спроможність у боротьбі – запорука неповторення подібного в нашій історії.

Не всі зможуть приїхати до Дніпропетровська, щоб подивитися виставу театру «Верим». Але рекомендую літературний аналог спектаклю: і за силою впливу, і за якістю художніх образів, з якими в даній тематиці знайомить автор. Це книга Еліни Заржицької «Три сходинки голодомору». Тримаю в руках примірник, подарований мені автором. Обкладинка та ілюстрації намальовані дітьми, стандартний формат, недорогий папір – видно, що видання абсолютно не комерційне. Але яке потрібне.

Спеціально ознайомилася зі звітами іноземних дослідників, які займалися збором інформації про врожайність на початку 30-х років на Україні: і Роберт Девіс, і Стівен Уіткрофт і Марк Таугер одноставні у своїх висновках: справді, спад врожайності був, але ж не катастрофічний. Катастрофічним було ставлення держави до «маленьких» і неслухняних людей. Виховання нової Надлюдини – як Надзавдання нової країни, де немає місця поганим, хворим, слабким і нещасливим. Найкращий засіб зробити людей хорошими – це зробити їх щасливими. Зроби так, щоб люди мали майбутнє. Цього якраз не забезпечили.

На жаль, не всім в Україні поталанило в 30-ті роки двадцятого сторіччя мати майбутнє. І в книзі Еліни Заржицької ми бачимо цих людей – людей неугодних режиму. Це – дбайливі господарі, які чинять спротив, сільські матері з дітьми, занадто вдумлива молодь. Немає сенсу читати книгу без перерв на обдумування, без рефлексії. Ментальний «застряглий в горлі кусень хліба» завжди десь поруч, фізично відчуваєш його, поглинаючи текст.

Чи варто читати книгу дітям? Гадаю, так. Обов'язково з поясненнями, з обговоренням прочитаного, з історичними зануреннями і розвитком базису особистості – рефлексією. Чи варто боятися, що ваша дитина

отримає «зайву інформацію», читаючи про те, як жилося нашим попередникам? Не варто.

Такі книги – неоціненні засоби виховання. Душа людини створена для істинної праці, і тільки в ледачих душах замість співпереживання і людяності народжуються «слогани і примовки», схожі на вигуки неандертальців у печерному існуванні, до чого нашу націю з успіхом і штовхають: адже з рабським плазуном впоратися легше, ніж з обізнаною особистістю, її важко налякати чи обдурити. Для мислячої людини очевидно, що зараз ми всі відчуваємо моральний голод. А це страшніше, ніж фізичне насильство.

Окрім значних людських втрат і морального удару голод завдав непоправної шкоди українській національній сільській ідентичності та українському архетипу, носіїв яких після 30-х років практично не залишилося. А за відсутності самоідентифікації націю дуже легко водити за ніс.

Тож книга Еліни Заржицької, як і спектакль театру «Верим», – не просто апеляція до минулого. Роль таких інформаційних джерел, відображених у якісних художніх образах, не обмежується розвитком художньої рефлексії або заповненням прогалин відомостями про історичні факти, в даному випадку, про голодомор. Вони покликані реконструювати український національний архетип, у якого любов до незалежності і свободи завжди була першорядним завданням в житті. І хоча Апдайк вдало порівняв свободу з короткою ковдрою, не варто обтяжуватися тим, до чого так наполегливо прагнули наші пращури. Адже перемагає лиш той, хто вірить, хто знає, хто запалює свічу...

ФІЛОСОФІЯ ПІДЗОРНОЇ ТРУБИ ТА ТРОМБОНА ВІД ЕЛІНИ ЗАРЖИЦЬКОЇ

Рецензія на книгу Е. Заржицької «Великий луг над Дніпром: казки та легенди»

Заржицька Еліна. Великий луг над Дніпром: казки та легенди / Е. Заржицька. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2013. – 160 с. + 24 іл.

Усе життя я дув у підзорну трубу

і дивувався, що нема музики.

А потім уважно дивився у тромбон

і дивувався, що ніЧОГО не видно.

Сергій Довлатов

Останні події в Україні гостро поставили перед кожним з нас питання про моральні, загальнолюдські орієнтири, які слугують провідниками в житті: нам необхідно навчитися бути принциповими, вміти вибирати, а не лавірувати між поглядами та думками, щоб вдало пристосуватися до нинішньої дійсності. Це дуже життєве, але все ж таки глобальне завдання. Як мінімум, треба навчитися бути чесним перед собою, навчитися звільнятися з поганої роботи, розлучатися з людьми, які тобою не дорожать, йти з поганого кіно та закривати нудну книгу... Мені можуть заперечити, що зараз не час на подолання одномоментного когнітивного особистісного дисонансу або коригування своїх естетичних потреб, тим більше не час для книг, кіно, театру та інших ментальних засобів, які можуть виявитися дещо невчасними.

Невчасно проводити виставки? Невчасно давати концерти, друкувати книжки, особливо дитячі? «Закинути казки за піч» і жити прозою-одноденкою, виховуючи діточок-маргінальчиків, які не знають історії роду? Не дивуйтеся, але зараз я часто вислуховую прихильників такої позиції.

Чи повинна держава закривати балетні школи на користь кращого забезпечення обороноздатності країни? Питання непросте. Вважаю, що потрібно бути обережними з усілякими ментальними урізаннями у будь-який складний період. Не треба плутати приладдя: на сміх усім дивитися у тромбон та дути у підзорну трубу.

На моєму робочому столі лежить «невчасна» для наших складних часів книжка. Це збірка Еліни Заржицької «Великий луг над Дніпром. Казки та легенди». Невчасна? Відверто кажу, з нових – більш необхідної книги для наших дітей я останнім часом не бачила (прошу інших авторів не ображатися, дійсно, я прихильниця творчості Заржицької). Чому? Бо казка – це відомий жанр народної творчості, на щастя, популярний серед сучасних авторів. Писати казки для дітей, як на мене, дуже складно. Курт Воннегут сказав: «Якщо вчений не вміє популярно пояснити восьмирічній дитині, чим він займається, то він шарлатан». От чим повинен керуватися дитячий автор: не можна у казковій творчості займатися «креативним шарлатанством», діти повинні вірити текстам автора, сприймати через них життєво важливу інформацію про світ, мати змогу за допомогою матеріалу казки зміцнювати свою особистість, формувати мотиваційну частину життєвої установки, перебудувати свій всесвіт, навчитися через казку презентувати світові свою індивідуальність, критично осмислювати повсякденне життя з усіма його недоліками та перевагами. Відомо, що найкращий спосіб подолати негативні думки і погані емоції – розвивати протилежні їм позитивні емоції, сильніші й яскравіші. Казка надає можливість зробити і такий фокус-покус. От саме це я й шаную Еліну Заржицьку. Із буденних речей, за допомогою тільки їй відомих форм та

методів, письменниця веде дитину по всесвіту і тактовно, з гумором або серйозно, знайомить юного читача з можливостями життя. А взагалі казка та її зміст – це, апріорі, специфічний адаптаційний апарат, який суспільство вже випробувало. І цей винахід важко переоцінити.. Дружба, зрада, розуміння, любов, вірність, смерть – ось далеко не повний перелік сакральних тем, які порушує казка. Причому, не тільки проголошує певну проблематику, а й проводить конкретним шляхом її вирішення.

Згадую улюблені збірки казок моєї вже дорослої доньки. Це світова класика жанру – Памела Треверс, Носов, Шарль Перро та Кіплінг. Неможливо перелічити все. Скільки позитивних емоцій, незабутніх хвилин сумісного сприйняття героїв, чи фантазування про те, як розгорнеться сюжет далі, малюнків до тексту, музичного супроводу читання, виготовлення мап подій та іншої чарівності ми пережили, читаючи ці книжки.

Від казок та легенд Еліни Заржицької віє первородною правдою життя, яку потрібно в певній формі повідомляти нашим дітям. Усі три частини книги об'єднані якоюсь прихованою, а не прямою і формальною дидактичністю, що деяких любителів нової «новітньої неформальної» казки може напружити. Як казкотерапевт та віковий психолог хочу сказати: не варто у творчості для дітей зловживати зміненими формами або нечистим, ламаним текстом. Діти повинні сприймати світ у його первинних формах, і на цій основі вибудовувати неформалізовану структуру своїх фантазій. Казки дають можливість реалізовувати такий життєвий когнітивний план і при цьому пізнання дитини проходить і перший етап – знайомство зі світом, і другий – фантазування на основі правильного і неспотвореного знання, де добро є добром, а не конформністю, де зло є злом, а не правильно мотивованою агресією. Це ж ми, дорослі, пізнавши життя, намагаємося «допомогти» нашим дітям намалювати світ нашими фарбами. А Еліна Заржицька, образно кажучи, викладає перед дитиною і пензлі, і фарби, і

папір, дозволяє вибрати будь-яку техніку малювання. Малюй, дитя, намагайся, вплитай у свій світ радість пізнання, любов та оптимізм. Тим паче, що оптимізм нині нечасто зустрічається, й презентує просто дефіцитний погляд на життя. Казки, які ми читаємо у дитинстві і пам'ятаємо усе життя, пов'язані з моментами сімейного дозвілля, коли фантастичний казковий світ входив у наше повсякдення і забарвлював наш життєвий шлях. Це дуже велика цінність для кожної людини. Книга Еліни Заржицької «Великий луг над Дніпром: казки та легенди» побудована на правильних педагогічних впливах, які становлять базу виховання. Я б назвала це «ВИСОКОЮ сімейною педагогікою», що є запорукою щасливого дитинства ваших дітей.

Якось у розмові з відомим українським письменником-фантастом, якого вважали за маститого представника даної галузі ще в 70-ті роки, я почула рідкісне одкровення та роздуми про популярність автора і її критерії. Почула розповідь про те, як на полиці загальнодоступної бібліотеки він побачив свою до дірок зачитану книгу і відразу ж забрав її до власного зібрання, залишивши читачам новий примірник. На запитання: «Чому Ви так зробили?», письменник відповів: «Я на власні очі побачив, що мої книги цікаві читачеві. Якщо б було нецікаво, хто б брав цю книжку з полиці?» До чого ж я? Бажаю талановитій письменниці Еліні Заржицькій через певний час також мати нагоду потримати у руках зачитаний до дірок екземпляр її поки що нової книги. Я не маю сумніву, що ця подія відбудеться і доволі швидко, адже авторка діє за всіма правилами обраного жанру – дивиться на світ у чарівну підзорну трубу та дує у магічний тромбон творчості.

ПОВОРОТНИЙ МОМЕНТ АБО СУБ'ЄКТИВІСТСЬКИЙ ПІДХІД ДО ЧАСУ

Рецензія на роман Ольги Кай «Загадати бажання»

Кай О. Загадать желание // Монреаль, Т/О «Неформат», Издательство «Accent Graphics Communications», 2013. – 684с.

... Справжня мужність полягає в тому,
щоб любити життя, знаючи про нього правду.

Сергій Довлатов

Життя людини, наділеної якщо й не паранормальними, але здібностями, що вочевидь перевищують середньо нормативні, багато десятиліть перебуває під пильною увагою як літературних творців, так і читачів. Людям завжди хотілося підняти завісу таємних можливостей і заглянути вперед, туди, де гойдається туман незвіданого далекого. І хоча йдеться не про щось фантастичне, а проте справді гідне уваги. Гадаю, цей когнітивний феномен можна пояснити елементарним досвідом спілкування з людьми: небагато знайдеться осіб, повною мірою задоволених своїм сьогоденням – життям, долею, технічними і, особливо, психічними можливостями. Тому з надією вдивляються люди в майбутнє... Що там, за завісою часу?

О, ці багатоликі психічні можливості, які вислизують від матеріального сприйняття! Вивчені, але так і не пізнані психіатрією-психофізіологією-психологією разом узятими! Як не вистачає звичайній людині в її безликій повсякденності цієї горезвісної психічної аж до паранормальності сили! У

межах особистісної безпорадності цей вид заповнення когнітивного і просто життєвого вакууму здається мені трохи штучним. Тому я завжди задавалася питанням, зверненим усередину мого «Я»: які люди люблять фантастику? Для мене – письменника і психолога – набагато важливіше стимулювати людину жити тут і зараз, і незважаючи ні на що. Згадайте Махатму Ганді: «Якщо ти хочеш зміни в майбутньому – стань цією зміною в сьогодні». Не варто кидати в мене ментальні камені за таку нелюбов до фантастики. Стовпів літератури даного напрямку я шаную і знаю. Пройшла через етапність пекучого інтересу до парапсихології, інопланетних явищ і фантастичної літератури загалом. І раптом виявила, що мені цікавий світ теперішній, з його багатолікістю, злиденністю і висотою людських проявів, різкими поворотами сюжетної лінії в реальному житті (і мого у тому числі). Мене більше хвилює відповідь на питання: як людям, у своєму вічному ігноруванні уроків історії дожити без воєн, злоби, жадібності і катаклізмів хоча б до найближчого двадцять другого сторіччя. Пам'ятаєте, як у старій добрій казці: «Ау, добрі люди, відгукніться !!!!» З іншого боку, я розумію, що прогностичність у літературі є одним із стовпів, на якому будується цілепокладання та формування світосприйняття окремого індивіда і нації в цілому, здатність людини розуміти, що після її життя будуть життя інших. Тому розмова про фантастичні здібності людини в сьогодні або майбутньому і спробах їх опису в художній літературі відразу ж змушує поставити всім любителям фантастики безліч запитань. Наприклад, чи впливаємо ми своїм існуванням, своїми думками на якість життя тепер-і-зараз? Чи буде ця категорія при сучасному стані умів і озброєнь існувати взагалі, якщо ми не звернемося до реального життя і не відірвемо свій погляд від фантастики? Чи дає сучасному читачеві поглинання текстів про майбутнє або надмірні здібності людини щось таке, що не є сурогатним заміщенням реального життя? Розумію, що питання ці суб'єктивні і сформовані моєю емпірикою й емоціями, викликаними останніми подіями у

нас в країні, проте, виносячи свої нотатки коментаторського плану щодо роману з фантастичним сюжетом, не можна не пам'ятати про мотивацію автора.

Не відкрию нового континенту, якщо скажу, що вся література, і фантастика в тому числі, – це, насамперед, особистість автора. Спроби виділити майбутнє як об'єкт, описати його властивості і якісно його проінтерпретувати, говорять лише про те, що пояснення природи і складових описаного фантастичного сюжету слід шукати в характеристиках суб'єкта, який пізнає. Передусім це – нестереотипне і нелінійне мислення, апперцепція, прогностичність і рівень самосвідомості.

Однак не слід забувати і про читача, який поглинає ті художні образи, які транслює автор. Для повного єднання автора і читача, розуміння і сприйняття задуму творця, звичайно ж, необхідна деяка, якщо хочете, конгруентність характеристик цих персоналій, тісно пов'язаних узами творчості.

Одна з функцій творчості – здатність передбачення майбутнього, так зване «касандрівське начало». Саме на цій функції базується побудова сюжету фантастичних і соціально-прогностичних творів. Відзначимо, що у фантастичному романі «Загадати бажання» Ольги Кай, поряд з антиципованим початком, застосовує ще кілька потужних важелів впливу на читача. Художньо-концептуальна побудова роману дає автору змогу інтегрувати в сюжет роздуми про соціальний устрій життя, людство, про моральне самовдосконалення особистості як шляху до розв'язки суперечностей, що хвилюють світ. І це не повний «боєкомплект» категорій, які опосередковано, за допомогою сюжетної лінії і психологізації персонажів аналізує автор.

Однак, фантасмагоричність сюжету весь час залишає нас ніби в реальному світі, оскільки всі дійові особи виписані дуже життєво і впізнавано. При цьому основна традиція, що зберігається в романі – це

традиція людяності, гуманізму і суб'єктності переживань. Суб'єктивно пережитий час тече як у автора, так і у читача (питання їх співпадання – це питання знаходження автором свого читача). З психологічної точки зору про плин часу людина дізнається емпірично, адже з нею постійно щось відбувається, відкладаючись в пам'яті за допомогою емоцій, дій, реакцій інших людей...

При цьому тимчасове сприйняття людини завжди розпадається на прожите – те, що ми називаємо минулим, сьогодення – те, що ми переживаємо тут-і-тепер, і майбутнє – те, чого ми очікуємо. При цьому особистість, розвиваючись, завжди спирається на певні тимчасові точки, які на карті життя ми позначаємо для себе, як вдалі або невдалі. У романі ці збиті тимчасові розгортки головних героїнь дозволяють робити незвичайні стрибки в часі, в сприйнятті інших людей, тобто маніпулювати віртуальною тканиною потрійного союзу минуле-сьогодення-майбутнє, надаючи динамічності та непередбачуваності сюжетній лінії.

Не варто вбачати в цих висновках навмисний смисловий натиск на невизначеність фантастики щодо нинішньої конкретики смертей і воєн. Правильніше думати, що роздуми щодо тріади минуле-сьогодення-майбутнє у багатьох читачів роману стали ніби поворотним моментом у трансформації фізичного часу під час суб'єктивно пережитого. Автор, яка по-своєму відчуває хід часу і сміливо ділиться своїм баченням з читачем, ніби стимулює нас генерувати свій час і опосередковано підштовхує виробляти індивідуалізовану тимчасову міри, за допомогою якої наша фантазія на стрілі справжнього спрямовується в майбутнє.

РВУТЬСЯ СТРУНИ СТОЛІТЬ...

Рецензія на книгу Олександра Косенка «Гартування води»

Косенко Олександр. Гартування води. Поезія / Олександр Косенко. – Український пріоритет. – 96 с.

Всесвіт сховався за небом
і лезо часу
навпіл січе
цю істоту минуло майбутню.

Олександр Косенко

Кванти пам'яті перебираю...

Олександр Косенко

Останніми роками ми всі зрозуміли одну неприємну річ: відомі закони в наш час – ще не остання інстанція. Є щось сильніше за ці закони, Надзакон, який керує перебігом подій без нашої персональної на те згоди.

Специфічна філософія нашого стрімкого століття та безпросвітна самотність сучасної людини стали перешкодою, яка проводить лінію розділу між бажаннями жити певним чином і можливостями жити так, тобто тим, як ми живемо насправді.

Так, немовби в нас вселилася чужорідна сутність, яка підло нашіптує нам на вушко: «Будь гіршим, ніж ти є насправді... покажи свою темну

сторону... стань цинічнішим і грубішим, ніж інші... наділяй грубими формами всі свої позитивні і людські поривання...»

Чи існує противага описаному явищу? На мій погляд, вона існує. І, звичайно ж, вона пов'язана із системою виховання та цінностями, які культивуються в суспільстві, істинним прогресом і цілепокладанням всієї нації. Провідниками (своєрідними камертонами) цієї інтегральної системи є творчі люди, оскільки їх інтереси пов'язані, насамперед, з тим, щоб навчити своїх читачів миттєво розпізнавати фальш та перекручення істини, щоб протидіяти лжеаксіомам, поширюваним посланцями «сучасного ментального пекла». Одним із таких сучасних українських митців-камертонів є Олександр Косенко, який у книзі поезій «Гартування води» майстерно піднімається над цинізмом сучасності, втілюючи у своїй творчості ідеали добра як засобу досягнення блага. Його гуманістичний раціоналізм ґрунтується на загальнолюдському постулаті любові й боротьби, що загартовує не тільки природне, але й найприродне – Душу.

А що, коли нагартувати душу

Може тому

І трапляються люди

З холодними лезами

Замість очей.

Олександр Косенко, Без назви

До речі, а чому саме гартування води? На мій погляд, таке психологічне явище як ідентифікація безпосередньо співвідноситься з назвою книги. У хімії вода – лише прозора рідина без кольору і запаху. Але!.. за нормальних умов. Змінюються умови – змінюються властивості та структура води. Я вже не хочу нагадувати майже тривіальність – без води немає життя. Це аксіома. Мені здається, що автор через назву своєї книги

вивів змістовну тезу: гартування особистості митця відбувається у ході змін умов. Розчиняючи Добро і Зло, торкаючись «холодних лез» і переробляючи отримане від світу засобами творчого потенціалу, загартована вода авторської думки стає провідником істини на землі.

...ми лише вода

від мізерної дещиці Бога.

Олександр Косенко, «Гартування води»

У віршах автора поетичної збірки немає старанно вибудованої доказової бази абстрактного поняття добра і зла. У віршах Олександра Косенко поєднується не штучна чеснота, помножена на шаманські завивання хаотичних звуків і рядків, а рідкісне в наш час поєднання несподіваного погляду на світ і персоніфікації досвіду.

Утім, в цьому випадку, мене як критика, найбільше хвилює проблема світовідчуття, що переповняючи автора збірки, несе його потоком до читача. Хвилює, адже не кожен з реципієнтів готовий, як губка, беззаперечно поглинати ідеї високої моральності.

Що єднає їх з моєю душею

Під чиїми пальцями вона сонцеструнно

бринить

Коли я сміюся

Хто годує гіркотою мій плач

Де сила

Котра тримає над прірвою небуття.

Олександр Косенко, Без назви

Так, утім, сам автор про це, мабуть, знає, оскільки деякі його строфи просякнуті сарказмом, щонайменше. Дійсно, в основі світовідчуття кожної людини споконвіку закладено основні правила, які важко заперечити. Але світ багатолікий і різноманітний, до того ж не тільки в генетичній площині. Духовна сфера також піддалася значній трансформації, і ці ментальні брили перебувають у безперервному русі. Це завжди мені нагадує тектонічний струс геологічних формацій, які, напіраючи одна на одну, упродовж мільйонів років формують нові структури. Та чи відведено мільйони років людству? Тому така тональність у віршах Олександра Косенка викликає схвалення, хоча б за спробу фіксації стану камертоном душі того, що тисячі пасіонаріїв намагаються довести своїми вчинками, нам, своїм співвітчизникам.

Є Зло

Є Добро

Та різниця тепер несуттєва

Бо кара ПІЗНАННЯ

Коротка

Як помах крила

Олександр Косенко, Без назви

І це не заяложені істини, характерні для міщанського самовпевненого розуму. Це міркування нашого сучасника з приводу того, як потрібно без пафосу щодня будувати майбутнє, адекватно сприймаючи відчай і зло, що оселилися в нашому житті.

Ми у життя пішли із дому

Як у святилище,

У храм!

Тепер
Нічого!
Мрійна вічність
Від горя нас не вберегла.
А ще траплялось пити відчай,
Із муки пити,
Та із зла.

Олександр Косенко, «Доніно-Кам'янка»

Тексти автора особливі, і це впадає у вічі з перших віршів. Олександр Косенко пише про те, чого фактично немає в матеріальному вимірі, – про час. Час у різних його проявах і одиницях – один із напрямних поезії автора. Причому ми не зможемо закинути автору традиціоналізму в сприйнятті часу та його пролонгацію в минуле і майбутнє, у прірву небуття чи у вічність, добу чи епоху ...жоден критик. Тому що в образі часу автора поетичної збірки «Гартування води» вловлюється шарм, натяк, напівтон, які демонструють ще одну особливість творчості майстра слова. Йдеться про впевненість (не зухвалість), з якою поет оперує такою непростою філософською категорією, описуючи психологічні стани людини і смисложиттєві одиниці людського Шляху.

...мить зупинити
і всесвіт позбавити муки
з мук та ілюзій.

Олександр Косенко, «Гартування води»

Уявлення про час для нього не жарт і не забава, це істина, до якої, на жаль, не націлювали прагнути. Автор так точно визначає витікання часу в

життєвому просторі, що хочеться допомогти йому зловити час... Але це під силу тільки одній людині – самому автору.

І тим доба женеться за собою,
Що долю треба випити до дна.
Не повернути щастя ворожбою,
Бо з понеділка почалась весна.

Олександр Косенко, «Перше березня. Понеділок»

Як відповідь загадки про час з'являються певні істоти, що, на думку автора, є категоріями позначення неможливого, непоєднуваного, незбутнього... Щастя? Кохання? Мрій?

Примари
Химери
Фантоми
Лише пригадати
Заснули твої сторожі
Бо що застається
Лише пригадати
Епохи по тому
ЕПОХИ ПО ТОМУ
Лиш ДУХИ
Бридкі плазуни
Укріплені в душі прокляття.

Олександр Косенко, Без назви

...ще до веселок
душі відлетять

але тому вина не тільки старість
і не знайти в минуле вороття
де мрія напина строкате сарі
летять лишень хвилини та дощі
і цілять в нас дрібніші від гороху
щоб за негоди кутатись в плащі
щоб за кохання забувать потроху.

Олександр Косенко, Без назви

Автор не прищеплює нам як ідеал – приборкання почуттів або свідоме їх уникнення. Навпаки, він надає нам можливість впевнитися в тому, що ми часто ставимося до важливих речей, як до другорядних і випадкових... і це робить наше життя якщо не нестерпним, то непомітним або незначним навіть для нас самих.

І десь в центрі цього «білого екрана» Самості Автора зливаються дві вічні категорії – сенс життя і час.

...будемо брести
без душі
по межі межиствіття
щось
та напишуть на небі
дерев верховіття
щось та напишуть
для вічності то неважно
здохне іще один день як собака на сіні
певно не з тої ноги ми ступили у всесвіт...

Олександр Косенко, Без назви

СИМПТОМ ХВОРОГО СУСПІЛЬСТВА

Рецензія на збірку Михайла Кудрявцева «УКРАЇНСЬКИЙ ТРАНЗИТ»

Кудрявцев М. Л. Український транзит [Текст]: [поезія] / Михайло Кудрявцев.
– Д.: Ліра, 2013. – 96 с.

Серйозне життя в серйозному світі –
єдиний привід для мистецтва.

Василь Аксьонов

Як відомо, актуальний розвиток творчості є невід'ємним від образу митця і його екзистенційних орієнтацій, які домінують у його творах. Екзистенції (сенси життя, смерть, табу тощо) презентують творчу особистіть у психологічному масштабі, коли результати творчості постають як осмислення митцем свого життя, зв'язку між основними подіями життєвого шляху. Взагалі, екзистенційна сфера значною мірою визначається особистісною емпірією автора, його індивідуальними переживаннями, складною інтеграцією свідомих та неусвідомлюваних тенденцій і уявлень про соціальну бажаність-небажаність, і є одним із найважливіших джерел формування творчої мотивації і спрямованості до самовираження за допомогою художнього образу.

Автор ніби випліскує на «полотно» тексту, переломлює через своє життя через свої екзистенційні орієнтації за допомогою уяви і власних ідеалів події, враження і факти, запозичені з дійсності. На жаль, нашої хворої дійсності.

Психологи знають, що будь-який симптом – це намагання чи спроба привернути увагу. Наше суспільство видає такі симптоми, що саме час

запрошувати найкращих лікарів різних спеціалізацій зі всього світу. Але, на мою думку, першими ліками для нашої суспільної душі та моралі може бути мистецтво у всіх його проявах.

Абсолютно випадково й одномоментно до моїх рук потрапили дві книги. Одну я знайшла на порошній полиці шкільної бібліотеки тотально нечитаною (мене обурило те, що наші діти не знають таких авторів!!!), другу я погортала при робочому столі колеги, вона з нею працювала. Перша книга – «Право на острів» В. Аксьонова, друга – «УКРАЇНСЬКИЙ ТРАНЗИТ» М. Кудрявцева. Обидві мені одразу ж захотілось мати у себе вдома для «інтелектуального бенкету» увечері, який таки відбувся завдяки згаданим митцям. Отже, відображаю мої рефлексивні почуття не як читача, а як особи, якій небайдужа історичність: вже багато років ми ходимо по колу – проходимо повз свободу, хапаємося за другорядне, сваримося через тривіальне, зав'язуємо суперечки, які не вартують і ламаного гроша. А життя іде; і знов, і знов навчає нас жити, тренуючи апперцепцію, яка є основою природженого надбання людського духу та знань про світ.

Оце і є – свобода слова,
Інакше кажучи –
Душа солоного зайця під обстрілом.
Михайло Кудрявцев, «Лускунчик»

Не маю за мету порівнювати книги та авторів, але так сталося, що читала ці дві книги одним махом, і думки вони викликали дуже схожі. Не зупинятимуся на книзі Василя Аксьонова, вона має свій шлейф сприйняття, список поціновувачів та опонентів. Натомість зупининюся на новій книзі Михайла Кудрявцева «УКРАЇНСЬКИЙ ТРАНЗИТ».

Розпочну з оцінки оформлення книги (Олександр Нем'ятій), оскільки завдяки обкладинці ми приблизно усвідомлюємо, що собою являє збірка, з

якою нам доведеться познайомитися, готуємося до сприйняття певних художніх образів, мови, стилістики. Книгу приємно тримати у руках – кінестетичні відчуття також відіграють важливу роль у попередній свідомій чи підсвідомій налаштованості на сприйняття та формують художню установку: нас не орієнтують на трагедію, але серйозна розмова та рефлексія забезпечені.

Життя кожного митця – це постійна заточка себе самого як інструмента самовдосконалення та небайдужості до навколишнього середовища й оточуючих людей. «Чому ж так пафосно?» – можуть запитати деякі: ми ж говоримо про збірник лірики та й тільки.

Пам'ятаю школу та уроки літератури у доволі нестандартній вчительки, яка намагалась розвинути нашу ледачу підліткову душу. Нас корчило від постійного вживання фрази, яка здавалася нам несучасною та смішною: «Зверніть увагу на громадянську лірику цього поета». Як не гармоніювали тоді для нас ці слова – «громадянська» і «лірика». Або лірика, або громадянська. Тільки тепер я зрозуміла: необхідно пережити певні етапи життя у певному суспільстві, щоб сприйняти такий тип мистецького відображення дійсності. Необхідно особистісто бути готовим до типу художнього образу, яким митець намагається привернути нашу увагу до необхідності перетворення навколишньої реальності шляхом конструктивної активності.

Я все знаю, я все бачив,

І ніщо вже не дивує.

Запозичене пропало

І нового не набулось...

Михайло Кудрявцев, «Соломинка»

Я дуже вірю в те, що кожний митець – це своєрідний камертон із чистим звуком, за яким відбувається сонастройка «загальнолюдських» ментальних інструментів, через своєрідне «лікування» та візуально-слухову стимуляцію друкованими рядками віршів нашої душі та совісті.

Усіх солодоців «Рошену»,
І всього медозбору України
Не вистачить, щоб подолати
Гіркоту
Люту!
Михайло Кудрявцев, «Фрагменти»

...заглушені
Полтавські галушки,
Яким несила
Розрізнити
Свободи слова
Гострий соус.
Михайло Кудрявцев, «Кухня»

І це сила автора, яка має дві сторони (як і все у нашому житті): з одного боку істинне бажання бути корисним нації, а з другої – нереалізована потреба у владі (для чого і використовується мистецтво). А посередині – моральність та етичність митця, його цілі та завдання стосовно нації та її майбутнього.

А деяким, на їх сумлінний вибір
Очолити чи обійняти
Дозволили редакторські посади

У жовтій пресі.
Вони ж так довго помічали
Два кольори, два кольори:
І жовтий,
І блакитний.
І в тому був їх секрет Полішинеля,
І хліба шмат, І сир у мишоловці.
Михайло Кудрявцев, «День ікс»

Автор засобом художнього образу переводить читача через прихований від сторонніх очей простір: через самоаналіз, самоідентифікацію, самосприйняття... Скільки ще слів із початком «само-» можна тут приписати? Повірте, багато, тому що початкова ідея митця, втілена у художньому образі, розгортається у свідомості чи підсвідомості реципієнта вже без відома та втручання творчої особистості.

Тут вже вам обирати – дочитаєте ви цю книгу, повернетеся до неї ще безліч разів, чи позіхнете та ліниво відкладете подалі ментальний скарб... Ні, це не про мене написано...

Підписанти і фігуранти,
Підбурювачі і замулювачі,
Злидарі і митарі –
Земляки мої!
Михайло Кудрявцев, «Лускунчик»

У нашому Калиновому Краї
Серед братів наївних гречкосіїв
Невпинно зрящих телевизор.
Михайло Кудрявцев, «День ікс»

Бо голі були його піддані –
Здані, електорально розконвойовані,
Примусово застраховані,
Стерильно-голодоморно виховані,
Штрих-кодами татуйовані....

Михайло Кудрявцев, «Вірш з глушником»

Узагалі, проникнення автора в колективне підсвідоме, робота з архетипами – одне з головних завдань сучасної творчості, коли реципієнт підсвідомо проробляє колективні образи, відображені також у народній творчості, міфології, фантастичній літературі.

Замовника знали усі,
Навіть ненароджені діти.

Михайло Кудрявцев, «Вірш з глушником»

Але у кожного автора є Надія, що це підсвідоме колись почне діяти:

...Хоча б з колін

Повстати

У слухний той момент

Михайло Кудрявцев, «Люблю»

Слід зазначити, що процес сприйняття таких суворих текстів не завжди проходить у реципієнтів гладко. Ми, як читачі, можемо припиняти читати, бути обурені прочитаними, ми можемо відчувати розгубленість, вселенське відчуття провини через осмислення своїх внутрішніх конфліктів і переживань. І зовсім дивно: читачі можуть знайти через тексти ті свої

властивості й особливості особистості, яких потребує суспільство, але які сховані з причини помилкового відчуття непотрібності або суспільної незатребуваності.

Третій Рим – все попереду.

...Але це ж нам «призначено

Сесю скалу розбить».

Михайло Кудрявцев, «Короткий виклад римської історії»

Здогадуюсь;

Ти з пекла того,

Де енергічне перевесло

Перехопило надра генетичні.

Михайло Кудрявцев, «Ода суржику»

Із кожним днем все краще відчуваю,

Що живемо

Серед зруйнованих

Космічних храмів

Богів слов'янських.

Михайло Кудрявцев, «День ікс»

Автор не прагне створити читачу лагідне, комфортне, безпечне середовище. Його віршовані тексти вимагають від реципієнтів наполегливої внутрішньої роботи, позитивної самоактуалізації, формування певних внутрішніх медіаторів, завдання яких – інтегрувати найліпше й найпотужніше в особистості, щоб не очікувати, як у «Порнографічному вірші, або скорботній елегії» автора:

...Покращення нашого життя в цілому.

А ти це покращення

Можеш відчути зранку,

Вже зараз,

Вже сьогодні,

Хильнувши чарку

І не чекаючи другого пришествя Фрейда

Михайло Кудрявцев, «Порнографічний вірш, або скорботна елегія»

І щоб не було у нашому суспільстві так: «...Сніг білий, а гумор чорний...»...

А щоб було за пророцтвом та бажанням митця:

Отже, батьківщина моя,

Синьо-гнойна та жовто-гаряча,

Виснажена надзвичайно,

Незабаром, сподіваюсь одужаєш.

Михайло Кудрявцев, «Український транзит»

НІХТО НЕ МОЖЕ ДОВГО НОСИТИ МАСКУ...

Рецензія на книгу Елли Леус «Кат»

Леус, Елла. Кат / Елла Леус. – К.: Український пріоритет, 2014. – 240 с.

Людина – це канат,
натягнутий між твариною і надлюдиною, –
канат над прірвою.

Ніцше

Правда завжди лякає.

Елла Леус

Піддамся спокусі почати есе здаля, і це обумовлено справжнім інтересом до роману. Не приховую, «Кат» Елли Леус прочитаний мною вдумливо та із задоволенням. На диво, я не квапила себе, проводячи час з книгою...

Ми так прагнемо досконалості, ідеалу. У всьому. У житті, у любові, у боротьбі. Але наше земне існування неминуче обмежено різними аспектами – об'єктивними історичними реаліями чи суб'єктивними, наприклад, преморбідними якостями самої людини. Комуś до вподоби аскеза, комуś фізичне вдосконалення, а хтось зупинить свій погляд на моральному рівні. Найголовніше, щоб потяг до цього складного процесу збігався з внутрішніми потребами особистості. А подальшу суперечку на тему залишімо читачам. Питання в іншому. Методи і полюси того, що ми

називаємо досконалістю. Усе до щенту знищити насильницьким засобом або досягати цієї вершини природно й адекватно. Робити все через усвідомленість або покладатися на таємні підказки несвідомого. Погодьтеся, є з чого обирати. Чому я заговорила про ідеал, обговорюючи роман Елли Леус? Я провела паралелі між нашим сьогоднішнім днем і сюжетом. Досконалість пов'язана з життям кожної людини через лінію смислів, які властиві кожному з нас. Але питання: чи всі усвідомлюють, що смисли часто розгортаються за принципом «замкнутого порочного кола» Олкінуора, де пусковим механізмом життєвих колізій є, як правило, різка зміна умов життя, звичного середовища, наявність стійкої психотравмуючої ситуації. Напевно тому ми зараз відчуваємося пригніченими, спостерігаючи, як повертається ситуація нашого життя в контексті пост-рев-подій.

І не приховую, що черговий раз здивована прогностичними можливостями українських літераторів, які так точно описують у своїх творах парадигмальні зміни майбутнього в нашому суспільстві.

«Досада – поганий супутник на дорозі до одужання... Зате прекрасний на дорозі до смерті», – каже один із головних героїв роману «Кат». Прислухаємося до нього, бо не можна постійно наступати на граблі, хоча й іншого кольору.

Теорія художньої аперцепції, яка трактує сприйняття творів мистецтва через потреби людини, вже близько підійшла до розуміння, що потреби людини треба виховувати. А потребу в удосконаленні й прагненні до ідеалу в соціальній сфері життя – тим паче. Оскільки вони однозначно відображають не тільки якість життя кожної окремої людини, а й стан суспільства в цілому.

Атавістичність рабської ментальності в силу її специфічної штучної природи, недосконалість людини, які так точно вловлені автором роману, відповідають вислову К.-Г. Юнга про те, що «для просвітлення потрібно

зробити темне свідомим». Це через кілька десятків сторінок тексту стає видимим читачам, які гострять погляд на поняття «досконалої людини».

«Не зважай, що книзі сотні років і деякі сторінки зотліли. Повір, гнила людська природа абсолютно з тих пір не змінилася.»

Елла Леус, «Кат»

Чи не занадто відверто? Та ні, саме так і треба, оскільки значний вплив на художнє сприйняття роману чинить психологічна установка, що підтримує переживання від прочитаного та рефлексію щодо пережитого власного досвіду. І це не чіпкість сприйняття зацікавленого критика, а позиція, яка видає в нас «Ігрунов» або зриває з нас маску, яку довго не може носити жодна людина. Навіть добре підготовлена.

Наприклад, вам це нікого не нагадує? Мені, відверто, так.

«Ми, феодали, з молоком матері всотуємо впевненість у власній непогрішності. Великі гроші і безкарність дають відчуття абсолютної свободи. Але це ілюзія... Свобода – ілюзія. Не буває абсолютної свободи. Кожен залежний, кожен боїться.»

Елла Леус, «Кат»

Ментальне здирство феодалної кліки завжди і скрізь однакове. Мабуть, це пов'язано з методом природного відбору осіб, які претендують на роль «тих, хто веде натовп». Щоправда, асистують їм завжди несхожі на них. Навіщо вселяти в свідомість «убогим», що можна дістатися вершини?

«Я спеціально вибирав асистента не з синків феодалів, а з міщан – злих і дріб'язкових, жадібних до неподобства, проте здатних на відданість. Я помилився у своєму виборі.»

Елла Леус, «Кат»

fati

Мене здивувало і порадувало в романі те, що автор відважно змішала історичні епохи та поняття: феодали, раби, сурогатні інкубанти... Відійти від шаблону підручника з історії, відомого всім, є показником своєрідної авторської мужності, оскільки аматори історичних віх і паралелей побачать у романному майбутті те, що може трапитися з нами, якщо дотримуватимемося цих штучних стандартів.

«Ми хотіли навчити людей телепатії. Вони, злякавшись, почали вбивати нас. Одиниці з вдячністю прийняли нашу науку. Ми намагалися навчити людей свободи. Але вони обрали війну. Кате, невже людям потрібні тільки гроші?...

– Не всім... Їх уже мало. Їм не вдається перемогти у нерівному бою. Ми втомилися. Ми втратили занадто багато своїх товаришів.

– Продовжуйте боротьбу. ІНАКШЕ ЛЮДИ ПОЛЮБЛЯТЬ ІМПЕРАТОРА.

– Це їхній вибір. Вони слабкі.

– Їм все ще потрібен вождь з усіма ознаками божества. Але не *primus inter pares* (перший серед рівних), а повноцінний бог, жорстокий і милостивий.»

Елла Леус, «Кат».

Що ж робити простому смертному, якщо все вже вирішено за нього? Якщо все так, як написано Е. Леус у «Каті»: «Кожна людина для чогонебудь призначена. На те воля Божа. Про призначення рабів знають люди. Рабам в якомусь сенсі простіше»? Втручатися в хід історії? Спелестися у боротьбі? Займатися тихенько саморозвитком за допомогою дихальних технік і медитативних вправ, пливучи життєвим руслом? Бути схильним до скаріотства? Боронити свою персональну територію принципом «моя хата скраю...»? Випробовувати перевантаження, спілкуючись з іншими людьми і

порушуючи всі мислимі і немислимі інструкції, написані незрозуміло ким, але зрозуміло навіщо? Авжеж, якщо виберемо останнє із запропонованого, то буде, як у Елли Леус: «В інструкції чітко сказано – не спілкуватися зі смертниками...».

Будь-який літератор, що випускає в самостійне життя своїх героїв, розуміє, наскільки важлива для сприйняття читачем полярність їх емоцій і почуттів, їх неоднозначність і не-площинність. Тому вельми цінна присутність у романі різних проявів прихильності, любові, дружби і паралельно з цим – люті та смердіння їх життєвих антагоністів. Ліричний дуєт головних героїв дає нам можливість зануритися в любов двох поранених душ і зрозуміти: якщо таких людей не позбавлено можливості любити й радіти життю, то нам самим життям приписано не скиглити і не впадати в депресію з приводу дрібних невдач у житті та на «особистому фронті». Подивіться на свіжість почуттів цих закривавлених досвідом героїв і уявою осягніть образ автора, про її щирі незіпсовані емоції, яких нам так не вистачає. Яка свіжість почуттів!

«Від тебе пахне свіжим весняним листям і сонцем. Це дивовижно. Від ката пахне, як від косаря на лузі. І в твоїх очах смарагова трава. Я хотіла намалювати такі очі ляльці, але в мене нічого не вийшло. Дуже важко намалювати щастя.»

Елла Леус, «Кат»

Не треба бути песимістом, краще бути емпіриком, щоб зрозуміти: автор не продовжить у книзі ці почуття як нескінченно довгі, радше залишить їх у нескінченності поза буттям, оскільки це вже справжня казка і утопія – щомиті їх спостерігати на сторінках роману. Зазвичай, такі почуття вбивають разом із героями. Утім, в житті все за шаблоном. Це не для нас. А що ж тоді для нас?

Однозначно для нас, цитуючи автора: «Доброта та великодушність імператора не знають меж».

Ми можемо однозначно довго кричати, що нам погано, волати про те, що хтось когось зраджує або гнобить, але злива наших емоцій може стати руйнівною замість плідотворної, якщо просто кричати в нікуди, не персоніфікуючи імена та прізвища тих, хто говорить щось подібне у наш бік (знов-таки, цитуючи автора): «Ти будеш жити. Як жити – інакше питання.»

Чи не доживемо ми до того, що останній нетяга на землі буде журитися за людство: «Скільки передрікали, а кінця світу все немає і немає. Прикро». Не хочу цього. Тому наше уявлення про досконалу людину не повинно бути однобоким або монохромним. Головне в такій справі – не носити маски і бути самим собою. І тоді ніхто не зможе диктувати свої умови. Адже розвинена індивідуальність сильної особистості є запорукою того, що «гризуни» не пролізуть у владу, і ми не купимося на їхні подачки. Це складно. Але хто сказав, що буде легко?

ЧОМУ НАВЧАЄ ІСТОРІЯ?

Рецензія на книгу Тимура Литовченко «Приречений жити»

Литовченко Т. Приречений жити: Роман. – Львів: Видавничий дім «Панорама», 2005. – 256 с.

Поки людина не здається,
вона сильніша своєї долі.

Джон Апдайк

Єдине, чому навчає історія,
це те, що історія нічому не
навчає.

Бернард Шоу

Ерік Фромм – найславетніший мислитель, один із когорти великих психологів, небайдужих до філософії буття, говорив: «У дев'ятнадцятому столітті проблема полягала в тому, що Бог мертвий; в двадцятому – проблема в тому, що людина мертва». Тема розкриття людської сутності як реалізації продуктивного, життєтворчого початку характерна для сучасних письменників, які замислюються над питанням: чому все стало можливим у нашому суспільстві, причому і фізично, і морально? Відповідь ми, читачі, знаходимо у текстах рефлексуючих, особистісно зрілих авторів небайдужих до майбутнього Землі та людства. Одним із таких сучасних авторів є Тимур Литовченко, автор НФ-роману «Приречений жити» із соціально-психологічною спрямованістю сюжету, пульсуючою за своєю

першочерговістю щодо суспільного сенсу темою та значущістю художніх образів.

Про що ж роман? Про майбутнє Землі, любов, боротьбу добра та зла... Сюжет нехитрий, як для наукової фантастики. «Білі й пухнасті» земляни ведуть галактичну війну проти карикатурно-потворних інопланетян. Ясна річ, «білі й пухнасті» не можуть бути агресорами. Тому чужинці починають... але, ясна річ, програють!

Отже, практично стандартний набір ходів, яким вже нікого не здивуєш... Незвичною виглядає тільки концентрація авторської уваги на «лицарях плаща і кинджалу». Так-так, на думку автора, розвідники й заслані суперникові в тил диверсанти здатні відіграти у майбутній галактичній війні не меншу роль, ніж колись.

Утім, «Приречений жити» цікавий зовсім з інших міркувань. У Тимура Литовченка особисте ставлення до проблеми сенсу існування людини у межах полюсів «добро і зло». Але у сучасній літературі дуже часто замість істинного сенсу поняття використовують його вихолощений «нібито синонім». І проти цього нам, читачам, дуже важко протестувати. Адже будь-яке переконання будь-кого, тим паче митця – нітрохи не гірше від іншого, і тому на ринку думок піддавати його сумніву непристойно.

Та цього й не хочеться робити, коли знайомишся з романом Тимура Литовченка. У автора безпринципність – це безпринципність, а відсутність гнучкості – дефект особистості, безапеляційно. Автор не дає надії на те, що буде зростати плем'я конформістів. Прийнято вважати, що сучасний конформізм має нібито сильне Его.

Однак, головний герой роману «Приречений жити» Демін Валявскі показує читачеві, що «сила» конформіста проявляється тільки в себелюбстві, його доброчесність полягає в тому, щоб пристосуватися й уподібнюватися до інших, а його порок – у тому, щоб відрізнятися від них. Тому Демін Валявскі страждає, робить хибні кроки, як і кожен із нас у

своєму житті. Але не стоїть на місці, веде особистісну боротьбу із конформізмом та недовірою до людства... та навіть із Моралізатором – усевідаючим штучним інтелектом, який вміщує у собі всеосяжні знання Божих законів, їхні всебічні тлумачення й ненав'язливо, тишком-нишком керує людством. «Наприклад, Демінові хотілося згребти людство за комір сорочки та добряче занурити мармизою у якесь лайно... Або взяти Моралізатор, покласти на ліву долоню, правою розтерти, розчинити у воді та давати пити всім і кожному – бо усі люди хворі, а так, можливо, одужають...»

Усі фантастичні та соціально-прогностичні твори у мистецтві базуються на філософії передбачення майбутнього. А присутність у творах «кассандрівського початку» дає можливість автору антиципувати за допомогою інтуїції та розвинутого відчуття прогностичності. Причому, такі твори виникають задовго до того життєвого моменту, коли дійсно відбуваються події або з'являються певні предмети, описані у творі за допомогою художніх образів.

Ми ще не збагнули, що відчуження впевнено і безповоротно крокує поруч із людською суттю. Ми не боремося із ним, тому що не помічаємо і не маємо уяви про цей, прихований для наших очей, бік сучасного життя. Але майстер прогнозу, автор фантастичного роману «Приречений жити» у своєму антиципаційному русі пізнання та передбачення попереджає нас, звичайних людей, про цей небезпечний для людства соціально-психологічний та сенсоутворюючий феномен.

Про що ж йдеться? Відчуження – це найбільш гостра форма соціально заданої неповноцінності людини. Коли людина йде від суспільства і від себе, ховаючись у своїх почуттях і здоровому глузді, але при цьому залишається непродуктивною у контексті співпадіння самого себе та зовнішнього світу. Саме це і сталося з «білими і пухнастими» землянами-колабораціоністами, які зголосилися таємно працювати на

супротивника: їх надійно ізолювали. Разом з іншими опинився в ізоляції й Демін Валявскі. Проте, його ізоляція була найсильнішою, оскільки через найбільший тягар провини контактувати з ним побоювалися навіть самі екс-колабораціоністи! Результат був дивним та неочікуваним (принаймні для цілковито конформістського людства): головний герой пережив «екстатичний катарсис»... і єдиний з усіх був помилуваний на суді над колабораціоністами.

А що ж людство?! Нескінченний конформізм запрацював у протилежний бік, і з жахливого опудала й огидного антигероя Демін Валявскі несподівано для всіх (але насамперед для себе!) перетворився ледь не на об'єкт поклоніння: «Згідно з останнім пунктом вироку високого суду... Деміну почали, так би мовити, виказувати належну шану, для чого насамперед присвоїли звання Президентського Радника. Утім, насправді це був звичайний пустопорожній титул, який не означав виконання жодних конкретних обов'язків, окрім присутності на урочистих прийомах, що їх час від часу влаштовував Президент Людства». При цьому головний герой продовжував морально страждати та, як і раніше, понад усе хотів померти! А проте його прирекли до життя у достатку й шані.

От чому такими цінними, такими важливими для розуміння життя, його сенсу і суті є твори з фантастичним сюжетом! Автор демонструє за допомогою художніх образів, що соціальний досвід людини має основоположне значення для формування особистості. Визначаючи ситуацію соціального розвитку головного героя, необхідно розглядати не тільки умови його життя, але й те, як вони впливали на розвиток узагалі, у яких відносинах із соціумом перебував, перебуває або планує перебувати головний герой на конкретному етапі свого соціального і психічного розвитку.

Художньо-концептуальний аналіз соціальної проблематики буття у романі Тимура Литовченка «Приречений жити» виховує моральні почуття

читача, і це робить автор тактовно, за допомогою художнього перенесення в майбутнє, де можна побачити результати життєдіяльності як окремих психотипів, так і цілих груп людей, що формують соціум.

Але у романі дуже наголошується думка: у наших хибних кроках, великих і маленьких підлих вчинках винен сам індивід, а не група. Група, до якої належить індивід, тільки побічно його характеризує. Тільки слабкий каже, що група завжди права, і у своїх негараздах звинувачує оточення. А сильний чинить навпаки: мріє «взяти Моралізатор, покласти на ліву долоню, правою розтерти, розчинити у воді та давати пити всім і кожному». Нехай зцілюються!..

То що ж робити, якщо людина виявилася невтаємниченою у цьому житті? Якщо її скинули зі зручного місця, де вона була спроможна адекватно оглядати та оцінювати своє життя й управляти ним? Якщо суспільство та принципи сучасного життя здаються нам збіговиськом наших заархівованих особистісних поразок та кривим дзеркалом, у якому відбивається наше ослаблене Его? Правду кажуть: краще померти, коли хочеться жити, ніж дожити до того, що захочеться померти.

У цьому болісному, гострому та відвертому ставленні людини до себе, світу і людства криється основне питання існування: стати конформістом чи виконати своє життєве призначення, дійти до закономірного кінця у значущій ситуації. Якщо є для кого жити – потрібно жити, якщо ні – «настає час відвойовування себе для самого себе» (Т. Титаренко). «Демін не знав, що робити. Але зараз це було не так вже й важливо. Це він вирішить потім». Читачі вірять: так, вирішить неодмінно!..

Шлях до себе, до зрілої особистісної суб'єктності та самореалізованості – це шлях через просторово-часові зміни, які можуть відбуватися не тільки у фантастичних романах, а й у голові кожного небайдужого читача, розумову і світобудівну діяльність якого стимулює своїм романом Тимур Литовченко.

САРКАСТИЧНА ПОСМІШКА ЕСЕЇСТА

Рецензія на книгу Володимира Луценка «Рафаель і юшкоїди»

Луценко В.А. Рафаель і юшкоїди: Вибране. – Дніпропетровськ: Січ, 2001. – 222 с.

Бог помер: тепер ми хочемо,
щоб жила надлюдина.

Фрідріх Ніцше

Брехня встигає обійти півсвіту,
поки правда надягає штани.

Уїнстон Черчіль

Інтровертованість моєї особистості та посилене батьківським вихованням почуття соціальної справедливості не дає мені змоги брати участь у політичних заходах чи виборчих перегонах. Мабуть тому мені свого часу здалося, що психологія може дати можливість відчутти цей смак – смак особистісної свободи і можливості переступити через підлотників, навіть не озирнувшись на них. Я помилилася. Основне поняття сучасної психології – це толерантність. Толерантність до всього, що заважає купці «обраних» отримувати свої дивіденди з цієї ... ммм ... науки.

Наше суспільство нині – «Хронічний тріумф зла, що став константою скрізь, крім сфери творчості» (Ольга Рєпіна «Матадор»). Тому книга Володимира Луценка так мене порадувала. Автор із перших сторінок відверто починає говорити про те, що хвилює читача сьогодення. Автор

пише у *«Фейлетонній епосі»*: «Кажуть, що Чайковські та Рєпіни формують душу. Однак, у фейлетонну епоху потрібні не особистості, інтелектуальні лідери, а слухняний натовп. Його легше поганяти, відлучати від корита, при нагоді заохочувати імпортною жуйкою...»

Дійсно, у людини завжди є потреба в самовиявах, які дуже чітко її характеризують. Хочеш бути натовпом – отримай, хочеш свободи – їж її не наїжся, тільки поняття «свободи» для вас оберемо ми. Точніше, сформулюємо, скориставшись усіма можливостями схоластики. Тому Володимир Луценко відверто та саркастично висміює нашу з вами терплячість та неперебірливість у «проковтуванні» все нових, так званих, політичних лідерів.

«Не приховую, що мені хотілося збудити у тобі дух непокори до потворних явищ нашого життя. Як могло статися, що в умовах демократії й свободи суспільство розшарувалося на дохлінних та пройдохінних, на знедолених та жируючих за чужий рахунок?»

Володимир Луценко, «Лохлін та Пройдохін»

Це не означає, що всі ми, як один, повинні активувати в собі негідника і нейтралізувати альтруїста. Не так все просто.

«Альтруїзм у нас в генах. Самі не поїмо, але гостей до столу посадимо. Мабуть, з альтруїстичних міркувань ми все життя когось захищаємо.»

Володимир Луценко, «Лохлін та Пройдохін»

Але все ж, хочеться, щоб нашим здоровим альтруїзмом не користувалися ті, хто нехтує народом, з яким живе на одній землі. Для цього й самі ми повинні докласти певних зусиль і вийти із зони «комфарту»,

до якої нас за ці роки вдало для себе привчили політичні діячі та партії. Мета? Вона проста і складна водночас – перервати той генетичний код, про який з такою гіркотою пише Володимир Луценко.

«Дохлін – це не кликуха, а генетичний тип, зафіксований, можливо, жартівниками-запорожцями в прізвищі цілого роду.»

Володимир Луценко, «Лохлін та Пройдохін»

Адже саме у час переростання нації з етнічно-генетичної в націю політичну формується комплекс ідей стосовно розбудови держави, соборності, свободи нації і людини, соціальної стабільності та справжньої демократії. На нашу думку, на зміцнення успішності та самоідентифікації маленького українця значний вплив чинить особистісний потенціал кожного, хто намагається представляти суспільство.

А якщо не вмієте чи навіть не намагаєтеся, то, як говорить Володимир Луценко голосом свого героя Казанови: «Я ж казав: краще про бабс».

Але потім тільки не кричіть, що вас не запитали і зробили те, чого ви не хотіли. Тільки не волайте, що погано нині живеться. Живеться так, як ми дозволяємо. Ті «одобрямси», які постійно звучать у наших серцях і умах, насправді є бомбою сповільненої дії, яка розірве не нас, а Україну майбутнього.

Кожен повинен вибудовувати себе відповідно до законів неповторності власної унікальної Самості наперекір тиску суспільних шаблонів та особистісних деструктивних тенденцій, поборювати власну дезінтегрованість, не бути штучно з'єднаними шматками розбитого каменю, а повно виражати сенсоутворююче особистісне буття. Розумію, що це дуже складно, особливо у теперішній ситуації, коли суспільство до крові роздирають політичні та ментальні розбіжності. І це не різночитання одного

найпростішого тексту, який ні для кого не має значення. Це є важливим, оскільки відображає представників нації своєрідних історичних умов існування, традиційних форм поведінки, сприйняття навколишнього середовища, які вкарбовуються в національних особливостях культури, інших сфер суспільного життя. І перш за все, у розумінні свободи, як першоджерела розвитку.

«Ми абсолютно вільні в своєму виборі: працювати чи не працювати, жити чи не жити.»

Володимир Луценко, «Лохлін та Пройдохін»

У есе «Партія нового типу» автор саркастично розмірковує про формування «Нових партій». Це так схоже на сьогодення, коли як гриби після дощу, формуються нові партії та благодійні фонди, що розташовуються в найпрестижніших місцях нашого славного міста. З особливим сарказмом автор описує сперечання за першість «виламання на трибуну» спікерів від партій: «За партією донжуанів – пріоритет – рветься наперед розовощікий добродій. У нашій партії найбільш витривалі та стійкі члени...

– Тільки давайте без членів, – прискає слиною другий. – Майбутнє – за партією імпотентів. Рано чи пізно всі там будемо.

– Хи-хи, – глузує перший. – Теж мені, партія... для старих шкарбанів.

– Не скажіть, – парирує імпотентний лідер. – Після Чорнобиля контингент наш значно помолодшав.

Третій генсек з підфарбованими віями і собі товчеться:

– Перше слово тим, хто постраждав від режиму. Ні – тоталітаризму, свободу сексменшинам!»

Володимир Луценко, «Товариші-хапуни»

А далі кожна з партій надає свої програми, які так нагадують всі сучасні передвиборчі програми... Глузування із здорового світосприйняття, лихі слогани, плутанина свідомості та перефарбування чорного на біле, а білого на чорне. І знов... ловитиме рибку в каламутній воді буде хтось, зацікавлений в бюджетних коштах та безмежній владі.... І так двадцять п'ять років... А ми ведемося... Добре, що заводські амазонки у Володимира Луценка оцінили хибність шляху голосування за донжуанів-імпотентів-сексменшин й заснували партію з рятування чоловіків. Може й ми, орієнтуючись на алегорію автора, нарешті, станемо засновниками політичної партії справжніх, а не підроблених лідерів, які піклуються нашою долею, а не долею своїх гаманців чи іншої землі.

МИ НАШУ ЗЕМЛЮ ЗВЕМО ДИВОКРАЙ...

Рецензія на книгу Оксани Маковець «Вірші особливого літа»

Маковець О. Вірші особливого літа [Текст] : [поезія, проза] / Оксана Маковець; фотогр. Юрій Маковець; [ред. і авт. передм. Ганна Черінь]. – Сіффорд; Д.: Пороги, 2012. – 159 с. : фото.

Те, що любить серце моє – уціліє.
Бо, де справжня любов,
Там нема умирання та слідів забуття.
Оксана Маковець, «Вічне»

Прекрасне – серцем та душею відчувається,
Живе і повторяється. Не забувається.
Оксана Маковець, «Поліфонія»

У кожної людини є особливі моменти життя, що запам'ятовуються назавжди. Такими є зустріч із коханням, часом, коли бачиш свого первістка, коли назавжди прощаєшся із рідним чи близьким, коли настає момент істинного сприйняття картини життя чи практично тілесного відчуття присутності музи у творчості...

Гадаю, всі зрозуміють, про що йдеться, адже з таких загальновідомих, на перший погляд, подій і складається багатоаспектність людського життя. Підтвердженням цієї життєвої парадигми – поліфонічності – є книга поетеси Оксани Маковець «Вірші особливого літа».

На мій погляд, ця збірка поезій інтегрує дуже різні за змістом вірші. До того ж, сприйняття ліричної поезії та поезії, яка проникнута громадянською

позицією автора, є дуже інформативним фактором розвитку особистості і має діагностичний характер. Не у сенсі негараздів медичних, а у сенсі особистісної зрілості, сприйняття повноти життя та любові до рідної країни.

Як ми любимо Україну? Як живе наша країна, і як вона нам персоніфіковано віддячує за любов? Відповіді на ці та більш інтимні, особистісні питання до Всесвіту (наприклад, що є кохання, вірність, відчуття прекрасного) можна знайти у книжці пані Оксани, яка зараз мешкає у далекій Америці.

Структура книги має три смислові розділи: громадянська лірика, любовна лірика, пейзажна лірика, вірші, які описують яскравість та барвистість рідної української землі та природи взагалі. Але цього зонування не відчуваєш, тому що психологічно проникливі слова завжди переважають структуру.

Я зловила себе на цій думці, коли читала збірку «Вірші особливого літа», бо ніби подорожувала з автором: моя душа вільно полинула над степами й ланами, горами і морями нашої прекрасної країни...

Вдячна за ці хвилини автору.

Таку подорож нашою Батьківщиною пропоную і вам, любі друзі. Проведемо психоемоційну релаксацію за допомогою віршів із збірки пані Оксани. До речі, дуже рідко використовую тексти інших авторів для цього психологічного прийому роботи з реципієнтами, але саме книга «Вірші особливого літа» дає змогу проникнути до глибинних шарів позасвідомого, тому що ліричність, пісенність, поетика віршів Оксани Маковець формує пізнавальну розкутість, удосконалює саморегуляцію, шліфує креативні навички.

Отже, почнемо. Зручно вмотіться на канапі, заплющіть очі. Вдихніть-видихніть кілька разів. Уявіть, що ви пролітаєте над нашою країною. Що ви побачили? Що відчуваєте?

Гіркавим запахом полині
І рути, й м'яти
Сповита в моїй пам'яті
Стежина незім'ята.
Це та доріжка,
Що веде до хати,
В куточок рідний.
....До хати білої,
на Україні.

Оксана Маковець, «В неділю квітну»

Погляньте, зафіксуйте у пам'яті те, що побачили навкруги... Пізніше
це буде приємно згадати...

Ми нашу землю звемо Дивокрай.
Її, мов долю, я оберігаю.
Тоді мені цвіте зоря буття,
Як день стрічаю у Карпатському краю.

Оксана Маковець, «Карпатські мелодії»

Коли побачите якийсь, найбільш значущий для вас пейзаж, скажіть
мені, і я попрохаю того, хто управляє нашим повітряним рухом, аби можна
було летіти повільніше, роздивляючись українські дивокраї...

Цвіте бузок у київському парку, на пагорбах.
У чарівному вбранні
Мов наречена, в трепетнім чеканні,
Що зір сяга долина над Дніпром.

Оксана Маковець, «Цвіте бузок»

Прислухайтесь уважно до того, що фіксує ваше вухо. Лише гуркіт мотору? І все? А мелодійні пісні? А стрекіт комах у степах? А дзюркіт річних прозорих бульбашок? А стукіт теплих крапель дощу?

Так хочу опинитись над Дніпром,
Де в тихих водах зорі миють очі.
Де в пологливих сутінках дібров
Стежки травною поросли мої дівочі.
Оксана Маковець, «Рідне джерело»

Впізнали? Еге ж. Ми пролітаємо над нашою милою Україною...

Той рай – це батьківщина у цвіту.
Оксана Маковець, «Цвіте бузок»

Зосередьтеся. Можливо вам хочуть щось сказати, а ви не чуєте...
Дослухайтесь... Говорять люди, які знають, що таке туга за рідною землею:

Моя Батьківщино, Ти завжди зі мною.
Зимою і осінню, влітку й весною.
Я кожну хвилину до Тебе звертаюсь.
Ніколи й ніде тебе не забуваю.
Оксана Маковець, «Моя Батьківщина»

Не пропустіть жодного слова, звуку. Це важливо...

Вертаюся у край лелечий,
Де догоряє літній вечір.

В повітрі – дим старої хати,
Але не ждуть в ній батько-мати.

Оксана Маковець, «Вертаюся у край лелечий...»

Можливо, наша країна благає, щоб ви для неї щось зробили?

В етері – слова:
Україна. Держава. Україна – жива!
У віках Україні суджено жити.
Українцям по всіх континентах,
Берегти її треба – і палко любити.

Оксана Маковець, «Телефонна розмова»

Може, зрадіє, що ви нарешті помітили її красу, щирість, багатство та
щедрість до нас, її дочок та синів по крові та духу?

У кожного із нас щасливі є міста,
Що роблять нас щасливими, молодшими.
Яскрава там зоря, там мир і чистота,
Забути ці місця ніколи ми не зможемо.

Оксана Маковець, «Єдина любов»

Можливо, Україна зраділа, що ви її відвідали, повернулися до
першоджерел своєї сім'ї, землі дідів-прадідів?

Тут рідні часточки і грудочка землі,
І рід наш пророста крізь мене, тут,
Корінням.

Оксана Маковець, «Наш рід – отут»

Безперечно, в інтеграції текстів авторки викристалізуються якісь несподівані грані сприйняття художніх образів: з рідною країною пов'язані ваші особистісні переживання, стан стосунків із іншими людьми, інтимними відчуттями, коханням...

Дорогою життя удвох минаєм літо.
Та літом нам цвістиме щедро осінь.
Отави росяні, небесна чиста просінь.
Так много літ ще хочеться зустріти!
Оксана Маковець, «Удвох»

Можливо, ці почуття скажуть вам, що одного разу ви станете таким самим сильним, як кохання двох...

Єдиний рай –
Де тільки Ти і Я.
Там літо для обох,
Одна на двох зоря.
Єдиний ти в моєму серці, знай.
З тобою будень –
Свято і розмай.

З тобою.
Єдиному тобі, лише одному,
Відчиню серце й двері свого дому.
Оксана Маковець, «Єдиному тобі»

А можливо, ви пригадаєте, що кохання – не тільки кара, а й нагорода...

Оті очі сині – повік не забуду.

А ті очі карі – люблю, любить буду!

Оксана Маковець, «Дві любові»

А коли ви почуєте все, що вам хотіли сказати – розплющіть очі, наш політ закінчено.

«Подякуй за все, що збулось.

За тим, що не вийшло,

Не варто страждати.

Найкраще все те, що збулось.

Оксана Маковець, «Що сталося – то сталося»

Вам сподобалося? Щиро на це сподіваюся.

Провести цей арт-терапевтичний сеанс допомогла пані Оксана Маковець та її вірші, які не потребують ні шуму, ні роботи піарників. Бо «Мистецтво справжнє – вже сама собі реклама» («Поліфонія»).

ІСТОРІЯ ПРОМОВЛЯЄ ДО СУЧАСНИКІВ...

Рецензія на книгу Миколи Мартинюка «Під мурами твердині»

Мартинюк Микола. Під мурами твердині : історична повість : [для серед. і ст. шк. віку] [текст] / М. І. Мартинюк ; худож. А. П. Гупало. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2012. – 128 с.

Все проходить,

та не все забувається...

Іван Бунін

Скажу відверто, коли вирішила написати відгук на історичний роман для дітей та підлітків «Під мурами твердині» Миколи Мартинюка, в мої плани аж ніяк не входило висловлювати свої філософсько-психологічні міркування щодо дій влади та якостей особистості, у руках якої вона зосереджена. Вочевидь, що у контексті сьогоденного історичного моменту загострюється й актуалізується постулат, що влада є небезпечним інструментом, особливо, якщо вона перебуває в руках неосвічено запальної або злопам'ятної людини.

Перепрошую, але у грудні 2013 року історичні паралелі напрошуються самі собою... Особливо, коли поринаєш у світ неспішної історичної розповіді, в якій розглядається гідний приклад для наших сучасних політиків. Таким літературним прикладом слугує книга «Під мурами твердині» Миколи Мартинюка. Автор знайомить читача з історичними реаліями тринадцятого сторіччя: Галицько-Волинське князівство під керівництвом Данила Романовича.

Текст книги пройнятий темою вибору: вибору істинно людського... Чесність і непорядність, гордість і пихатість, вірність і віроломність – ось далеко не повний перелік якостей, які характеризують міру порядності політика і лідера нації в усі часи.

Без винятків.

Здатність без агресії сприймати думки, які відрізняються від власних, – теж у цьому списку. Толерантність, тобто якість, що робить можливим досягнення миру і веде від культури війни до культури миру, – без цього немає успішного державотворця. Повага та терпимість – це такі риси лідера, які здатні з'єднати і зміцнити націю.

До чого це? Увімкніть ТВ, подивіться, послушайте.

А цікаво, які б коментарі ми змогли почути від князя Данила стосовно сучасних подій в Україні? Звичайно, це питання риторичне, можна тільки фантазувати на цю тему. Але, усім зрозуміло, що ніколи, ні в минулому, ні у сьогоденні насильство не здатне вирішити жодного конфлікту.

Про князя Данила Романовича читала ще в шкільних підручниках історії десь у середині 70-х років. Тоді щиро і по-дитячому була здивована, що центр культурного, політичного та військового життя міг бути зміщений далеко на захід від Києва чи Москви. І дійсно, рівень інформації не гарантує глибини. Глибина з'являється тоді, коли сама людина, проживаючи і обдумуючи життя, визначається з істинними цінностями і боргом перед своїми нащадками.

Але поруч із князем автор показує його однодумців, бояр, посполитих, чоловіків і жінок, людей у віці і зовсім юних. Яке різнобарв'я художніх образів! Людські психотипи, описувані Миколою Мартинюком, дають підстави зрозуміти силу і стабільність людського потенціалу українця, слов'янина, відданого своїй землі.

Історичні дати, відображені в книзі, – це лише невелика частина часового відрізка правління князя Данила. Але вельми важлива. Це період

другої злуки Галицько-Волинського князівства, – неоціненного періоду для пролонгованого історичного аналізу існування нашої країни.

Що ж до історичних паралелей, то метою князя Данила була не ізоляція від європейських держав. Навпаки! Недарма він активно втручався у велику міжнародну політику, поєднував своїх дітей шлюбом із європейськими нащадками королівських сімей. Він свідомо діяв на благо народу, бо мав на меті залишити після себе добру пам'ять як правителя, який відбудував і зміцнив державу у важкі часи.

Коли ж державний керманіч не враховує ані досвіду попередників, ані політичної ситуації, то «шита білими нитками» хибна мета дає поштовх народіві втручатися у його політичну діяльність. На жаль, спостерігаючи за сучасними політиками, стає по-людськи шкода тих недалекозорих політичних «легковаговиків».

Усі ми розуміємо, що слави князя Данила Галицького вони ніколи не заживуть. Навпаки, є перспектива залишити після себе чергову «руїну». І, перефразовуючи Апдайку, скажу: тому, кого не зацікавила історія як предмет, хто не робить висновків із історичного минулого країни, я б порадила підготуватись до життя, повного невігластва і чорної роботи.

Особливо відзначимо якість видання книги. Прекрасна обкладинка, якісний папір, численні історично витримані ілюстрації, виноска в тексті, виконані з неабиякою фантазією, що тактовно роз'яснюють текстові терміни, – все це викликає повагу до автора за смак і терпіння у виданні свого творіння і подяку спонсорам за надану можливість читачеві отримати у результаті високоякісний продукт – справжню Книгу.

КРАЩЕ ЗНАТИ, НІЖ НЕ ЗНАТИ...

Рецензія на книгу Наїля Муратова «Психопат»

Муратов, Наїль. Психопат / Наїль Муратов. – К.: Український пріоритет, 2014. – 192 с.

Найскладніше зрозуміти себе самого...

Наїль Муратов

Якщо ви йдете крізь пекло –
йдіть, не зупиняючись.

Ніцше

Здивувала назва. Психопат. Про що це? Вочевидь про щось хворобливе і необхідне для рефлексії в наші складні часи. Не сперечатимусь із фахівцями у сфері літератури, де поняття особистості все ж не тотожне поняттю маньяка зі збоченою моральною позицією. Але у сфері психологічній ми можемо говорити тільки про індивідуально-психологічні характеристики головного героя. Видається, що поняття «психопат» меншою мірою відображає особистісний розвиток головного героя, ніж викривлені мотиваційні потяги. Однак застерігаємо: перенесення медичного терміна, який часто вживається в повсякденному житті аж ніяк не фахівцями, завжди загрожує багатозначністю і недовизначеністю. Особливо, якщо маємо справу з художніми образами.

Насправді, зміни, які відбуваються в суспільстві, настільки глобальні, що радикально оновлюється не тільки матеріальне середовище людини,

але і її пізнавальна сфера, і, як наслідок, знання про суспільство та характеристики його членів. Поняття «особистість» також не проходить повз увагу фахівців і причетних до «науки про душу», а такими себе вважають ледь не всі. Заперечення існування прямого й однозначного критерію особистості могло б перетворити мене на скептика, якби не досвід консультаційної роботи в психології. Взагалі, на мій смак, скептицизм – відмінна та практична річ. Застосовуючи здоровий скептицизм можна провести, хоч і умовну, демаркаційну лінію між наукою та літературним використанням наукових термінів. Наголошую сказане, оскільки бачення індивідуально-психологічних характеристик убивці, який вважає себе ледь не жерцем і виконує, на його думку, сакральну місію чистки людства, у ракурсі розвитку та рефлексії особистості може здатися самовпевненістю автора.

«... я, як і раніше, відчуваю себе жерцем, обов'язок якого – принести священну жертву, але в мені вже немає нічого від холодного виконавця кармічної волі, що безпристрасно стискає в руці обсидіановий ніж.»

Наїль Муратов «Психопат».

Однак, з Наїлем Муратовим, автором роману «Психопат», не зможуть сперечатися навіть ті, хто замислюючись про власну особистість, вагаються за допомогою перекладу в упорядковану і легко сприйману форму структурувати уявлення про особистість іншої людини.

«Чи слід взагалі заглядати в чиюсь душу? Наскільки етично намагатися дізнатися про людину щось таке, чого вона не хоче відкривати?»

Наїль Муратов «Психопат».

Це в психології нашу свідомість порошать візерунчастими визначеннями особистості, що ніяк не зачіпають за живе. У літературі все інакше. Чесніше, прозоріше... Сучасна література надає можливість читачеві «помацати» власними аналізаторними системами певні джерела, що лежать в основі творіння сучасного часу. Адже, ніхто інший як письменник, має потенціал, обумовлений його включеністю в творчу діяльність. Так він проявляє прогностичність, силу передбачення і правдивого попередження, які допомагають читачам дивитися на дійсність з меншим страхом, підозрою і вселяють надію на те, що непізнаний світ з усіма його стражданнями все ж кінцевий в своїх гримасах. Хоч візуально і безнадійний.

«Імітувати любов простіше, ніж відчувати її. Мені здається часом, що люди, які люблять один одного по-справжньому, вже перевелися.»

Наїль Муратов «Психопат».

Недаремно суспільство через літературу прагне перейти від культу сили до діалогічного взаєморозуміння за допомогою витончених засобів, у число яких входять відгомони справжньої, а не задекларованої толерантності, любові та альтруїстичності.

«У якомусь сенсі, так, альтруїст. Але я люблю окремих людей, а ось до людства в цілому ставлення складне.»

Наїль Муратов «Психопат».

У романі «Психопат» іноді, нехай вибачить мене читач, практично неможливо провести розділ між нашим істинним світом і світом літературним. Особливо це стосується нашого бажання знати майбутнє. Причому ми готові на будь-які видатки, аби знати, що з нами буде в

наступний момент життя. Це не можна назвати випадковим бажанням, оскільки невпевненість у завтрашньому дні і прагнення проскочити повз покарання за наші земні пустощі у деяких персон таке велике, що ментальне та фізичне шаманство переведено вже в нашому суспільстві в розряд бізнесу.

«...Погодьтеся, куди цікавіше дізнатися власне майбутнє! І хіба мій попередній досвід цілющого сну – не провальна спроба з'ясувати щось про те, що трапиться по закінченні трьох років? По суті, ця процедура нагадує підглядання нишком у замкову щілину, от тільки підсумок сумний. Ти втрачаєш зв'язок із дійсністю, загадковим чином переміщаєшся в абсолютно порожній нематеріальний простір, а потім з'ясовується, що це – всього лише наслідок банальної алергії. Алергії на майбутнє? Смішно, чи не так?.. Що може бути простіше – заснути, накурившись фіміаму, а потім прокинутися з твердим знанням про всі майбутні події. Один-два ходи, і ти в дамках, купаєшся в розкоші та любові. А якщо навіть і не в любові, то, принаймні, в тому, що замінює її за гроші.»

Наїль Муратов «Психопат».

Інше питання, куди заводять такі бажання і дії? Цей тип соціального інфантилізму – дізнатися майбутнє та заспокоїтись, не дає нічого, крім програмування на якусь парадигмальну установку стосовно життя взагалі та смерті особливо. Люди думають, що знаючи майбутнє, уникнуть смерті, оскільки ці шаманічні ритуали нібито дають впевненість у завтрашньому дні та світовому власному безмежжі.

«...світ влаштований так, що майбутнє залишиться для тебе таємницею, навіть якщо ти вдихаєш пророчний дим! Ти ніколи не зможеш

вийти за межі, окреслені вселенським метрономом, але, може, воно й на краще! Жити б стало нецікаво. Втім, померти, непевно, теж.»

Наїль Муратов «Психопат».

Але яка безнадія та безвихідь звучать у словах Психопата, коли він розуміє, що його кармічне призначення трансформувалося в хоч і не пряме самознищення, та глобальне кооперування з подібною особою в сенсі резонансного самоналаштування на загибель.

«Мій шлях – шлях спокутування, жертвоприношення власної любові, болісний і одночасно солодкий обряд, у якому ми з Квітень міняємося призначенням. І вже не стільки я виконую те, що визначено долею, скільки вона, сама того не відаючи, знищує мене як самостійне явище природи.»

Наїль Муратов «Психопат».

Навпаки, подивіться на те, як головний герой оцінює такого попутника. Для нього важливо, що він міряє площу їхніх стосунків глибиною своїх переживань. Здавалося б – математичний парадокс. Але тільки не в літературному жанрі соціально-психологічного роману. Навпаки, психопати, як правило, переконуються у своїй потрібності для суспільства і необхідності подальшого виконання своєї самопризначеної місії, коли виявляють у звичайних людей свої вади. У цьому й полягає найбільша небезпека для суспільства. Не в тому, що психопати існують. А в тому, що вони, як правило, мають рацію.

«Як ставитися до досконалості, що виявилася вадою? Мої почуття починають зазнавати дивовижної метаморфози.»

Наїль Муратов «Психопат»

Причому, їх прихильності і оцінки, як правило, настільки рухливі і непередбачувані, що стає ясно: розподіл їх ставлення до людей у часі неможливо вловити здоровим розумом. Для цього потрібно бути або подібним до них, або створити оманливе враження, що вам все одно і ви не претендуєте на їхню увагу.

«У кінцевому рахунку, ми засинаємо, щоб прокинутися вранці з ясним усвідомленням того, що в наших відносинах щось безповоротно втрачено.»

Наїль Муратов «Психопат»

Хочу ще раз звести в одному абзаці психологію і літературу. Не варто сприймати серйозно мої порівняльні екзерсиси, оскільки, насправді, літератор завжди може запозичити в вищезначеній науці загальнодоступні відомості і артефакти, а психолог, для засвідчення самодостатності своєї професійної сфери, може апелювати її використанням в літературі. Такий непростий, але своєрідний симбіоз, що більше підтримує, на мій погляд, науку про душу.

«Міркуючи абстрактно, не складно втратити лік часу» – це авторський посил нам, читачам. Категорія абстрактного мислення як вищої форми розумової діяльності і категорія часу – одні з найскладніших у психології. Але автор роману не дає нам наукові визначення, про які ми говорили на початку статті. Він просто доводить до нас окремі думки посередництвом художніх образів, яким ми віримо. Точніше, ми віримо в те, що такі люди як Психопат існують.

А це сильніше наукових визначень.

Якщо ми перестанемо розглядати життя як постійний рух і роздуми, відійдемо від розуміння різноманіття особистостей і їх протилежностей, якщо перейдемо до площинного вимірювання всіх людей, то зіткнемося з

ефектом, який обумовлює одноманітне особистісне сприйняття елементів життя.

Щоб підкреслити контрастність сприйняття моменту буття різними героями роману, варто вчитатися в рядки любовних епізодів, оскільки, як правильно показав автор роману, психопат небезпечний у своїх уподобаннях. І якщо не знайдеться людина, яка урозумить психопата в його претензіях на первородство любові до об'єкта, то, як правило, все закінчується трагедією.

«– ...Поцілувати цю дівчину – це все одно, що поцілувати мрію. Відчуваєш дотик до божественного.

– До божественного мають право торкатися тільки люди, – цілить вона, – а ти – лише маленький шматочок лайна.»

Наїль Муратов «Психопат»

Психопат – не один такий, і це не додає оптимізму. Вони не переводяться. Іноді трапляються навіть більш витончені, умілі та ще більш жорстокі. І йдеться не так про тих, що вбивають голіруч. Часом доводиться мати справу з шаховим асом, який грає тривалу і вишукану партію, до якої ми абсолютно не готові і не знаємо, як цьому протистояти. Згодна з автором роману: «Огідно відчувати себе пішаком на чужій шахівниці». З іншого боку, не варто замінювати одну ілюзію на іншу, і давати окомилюваний шанс людям, в якому вони можуть пограти роль Бога.

«– Але ти помиляєшся в головному: не існує ні диявола, ні пекла!

– Перестань! – посміхнувся я. – Тоді хто ж постійно будує Богу підступи?

– Ви, люди. – Він як ніколи серйозний. – А, отже, він сам.

– Здорово! – У моєму тоні стільки отрути, що зараз цей хлопчик нею захлинеться. – Якщо пекла не існує, значить я нічим не ризикую. Раз моїй душі не горіти в полум'ї, то і каятися їй, погодься, ні в чому.

– Ти неправильно все уявляєш, – терпляче вимовляє хлопчина. – Є щось гірше, ніж горіти в пеклі.

– Перестань! Що може бути гірше, ніж постійне страждання! Вже мені-то це відомо.

– Забуття набагато гірше...»

Наїль Муратов «Психопат»

Неблизькі світи розумного прожиття людей, вихованих так, щоб у них були розвинуті схильності до сучасних «людських» якостей і заглушені якості біблійні, і створює той контраст сприйняття особистості, про яку оповідає роман «Психопат». Анрі Пуанкаре писав у своєму трактаті, що «кут завжди можна розділити на яке завгодно число рівних частин». Так і сучасна людина: вона і психопат, і святий, і гравець в Бога або його антипода, – завжди знайдеться людина (найімовірніше, це буде літератор), яка розділить цей образ на яку завгодно кількість частин, з яких ми виберемо свою. Ту, яка ближча нам.

ЗМІНИТИ СВІТ НА КРАЩЕ

Рецензія на дитячу книгу Оксани Радущинської «Зелен-день, або Чарівні русалчині коралі».

Радущинська О.П. Зелен-день, або Чарівні русалчині коралі: Пригодницько-казковий роман. – Тернопіль: «Навчальна книга Богдан», 2013. – 180 с.

Якщо ви хочете, щоб ваші діти
були розумні,
читайте їм казки.

Якщо ви хочете,
щоб вони були
ще розумнішими,
читайте їм ще більше казок.

Альберт Ейнштейн

Щоб почати рятувати світ,
треба рятувати одну людину за однією,
рятувати всіх –
це романтизм або політика.

Чарльз Буковскі

Відкривати очі дитині на світ в юності – вже запізно. Вважаю, що з цим погодяться і батьки, і педагоги, які заглядали у порожньо-пересичені очі сучасного юнацтва. На жаль, юні особи, які тільки входять у життя, які

своїми допитливими оченятами уважно придивляються до нас – а яка ж інформація про світ потрапить від нас до них? – іноді отримують цю інформацію із джерел настільки випадкових, фрагментарних та вузькоспрямованих, що дорослим залишається лише хапатися за голову. І це не дивно, адже основним джерелом отримання знань для сучасних дітей є телебачення та Інтернет. При цьому їм притаманні меркантильність і слабе усвідомлення певних норм моралі та етики.

Ми ж, навчені досвідом буття, з усіх сил намагаємося, щоб шлях дітей був якщо не легшим, ніж наш, то принаймні, не настільки помилковим. Тому, іноді потураючи, ставимося поблажливо до їх полегшених запитів у житті. Навіщо ментально переробляти, якщо відомо: не можете зробити світ кращим, то, ну хоча б, не намагайтеся змінити його на гірше. Наведена аксіома сьогодення у когось викликає протест, хтось уникає відповіді про свою відповідальність перед майбутнім і ховається в штучну шкаралупу, мотивуючи це тим, що у нього поки що все добре. Хтось перекладає вирішення питання на ранок, який мудріший за вечір...

Але так не буває: ви прокинулися в понеділок і самі стали кращими, або з вашою допомогою, чи без неї, весь світ також став кращим. І суть не в тому, що ми почали поспішати жити, стимулюючи не внутрішнє споглядання й уяву, які розвивають особистість, а кліпмейкерске прискорено-розчленоване мислення, яке не дає нам зупинитися на повільно-споглядальному сприйнятті життя. І якщо ми ще якимось можемо з цим впоратися, то діти, які з вини неуважних і байдужих дорослих перестрибнули через поступове сприйняття світу, страждають найбільше.

Що ж робити, запитаєте ви? Та нічого не робити, окрім того, що не потрібно шинкувати світ для дітей. Бажаєте – рубайте його для себе хоч на дрібні шматочки, хоч через м'ясорубку пропустіть. Але дитині дайте можливість пізнати світ в неспішній красі і єдності.

І це можна зробити не тільки через любов і прийняття дитини, не тільки через правильне виховання, а й через читання книг. Не планшетів, не TV переглядів, не комп'ютерних коміксів за сюжетом творів. А через звичайне читання, яке має прищеплюватися дитині за допомогою культурної парадигми сім'ї, через присутність вдома на полицях справжньої бібліотеки, через наявність книги поруч з батьками, чи на приліжковій тумбі, чи в салоні машини, чи пляжній торбі. Треба зробити так, щоб книги для вашої дитини перейшли з розряду old-fashion в розряд повсякденного користування. Читання книг у дитинстві – порятунок від пустих очей і відсутності допитливості до життя в юності. Всі люди, схильні до читання, які люблять тепло справжньої книги в своїх руках і випробували інтелектуальне бенкетування від поглинання прекрасних текстів, погодяться зі мною.

І особливо це стосується казкових сюжетів. Тому що казка – це вікно в незвіданий світ дитячих фантазій і особистих, нікому не підконтрольних «імажинаріумів», в переливчастому світлі яких і дозріває особистість дитини.

Згадайте себе. Вечір суботи, на вулиці холодна темрява. Ви прибігли з ковзанки, напилися гарячого чаю зі смачним бабусиним варенням і сіли в м'якому кріслі під лампою з блакитним абажуром. Поруч муркоче улюблений кіт, у сусідній кімнаті мама і тато обговорюють новини з роботи. А ви занурилися у світ фантазій... Я описала найкращі моменти для дорослішання – спокій, стабільність і непорушність буття, підкріплені дитячою вірою в те, про що написано в книзі. Може й наївно, може з минулого життя, але впевнена, що всі успішні батьки мали в досвіді цю аперцептивну картинку.

І не потрібно боятися, що у дітей виникнуть емоційні і когнітивні дисонанси, коли очікування не збігаються з реальністю. Казки не дають такого ефекту. Більше шансів, що у вашої дитини психологічна проблема

або емоційний зрив станеться від нерозуміння вашого розлучення чи дефіциту батьківської уваги, ніж від читання казок. І сказати, що це дурниця може тільки людина, для якої читання є чужорідною діяльністю, і дитинство якої було штучно відірвано від того, що зветься щастям. Тому що класична дитяча література, як правило, зачіпає звичайний людський досвід. Тільки в казках він пропущений через таку собі чарівну лінзу, через яку дитячий письменник виводить тканину тексту своїм міфічним пером.

Саме про чарівне перо письменниці Оксани Радушинської ми і поговоримо сьогодні. Кожна книга цієї письменниці, створена з любов'ю до дітей і дитинства загалом, дає нам можливість, не забуваючи, що ти дорослий, зверити чисті й незвернені ноти дитинства зі справжнім щастям від нього у виконанні автора.

Таке сприйняття книг дорослими проглядає в численних інтерв'ю і рекомендаціях до читання книг. Що ж стосується дітей, які реагують на фальш дорослих, як лакмусовий папір на кислоту, то варто подивитися відео і фотозвіти зустрічей Оксани Радушинської зі своїми юними шанувальниками, щоб зрозуміти – їм це подобається.

Нова книга авторки «Зелен-день, або Чарівні русалчині коралі» розповідає про двох неслухняних дітей Нестора та Соломію, відносячи читача до чаклунства дитинства, проведеного у бабусі в селі. Поруч із головними героями читач бачить русалку, домовика, водяника, піратів і чаклуна. Усі події відбуваються перед святом Трійці, коли чарівні сили найбільш міцні. Є і таємниця, яку близнюки повинні дізнатися від бабусі у ході своїх пригод.

Здавалося б – стандартний набір сучасної української казки на тлі сільського пейзажу. Однак не відпускає думка, що тільки око стороннього, але добре підготовленого дорослого, могло побачити народний відтінок сюжету, картини дитинства, правдоподібні персонажі та багато щирих дитячих вражень і почуттів. Книга не відступає перед завданням, яке

завжди стоїть перед дитячим письменником: інтегрувати просту складність і певну глибину кута зору, що тримають у фокусі численні нюанси сюжету, описовості героїв і пейзажів.

При обговоренні творчості дитячих письменників часто можна почути поблажливі слова якоїсь людини, що прорікає, як непорушне: а що тут писати? Відповідаю: а ви спробуйте. Спробуйте зробити так, щоб дитина, читаючи вашу книгу, забула про плин часу і щоб її фантазію надовго не відпускав сюжет. Щоб після прочитання вашої книги дитина обрала тип рефлексивного міркування, життєвий шлях, стиль життя.

Такого результату – саморефлексії дітей після прочитання книги – м'яко досягає письменниця Оксана Радущинська, творчість якої можна порівняти із точним і своєчасним «влученням» у світ дитинства. Як говорить сама письменниця, «для написання казки потрібно буди чесними зі своїм дитячим «Я», не забувати, що ти дорослий у світі дитини». А я додам: і просто фахово робити свою справу, намагаючись через кожну дитину зробити світ кращим.

ПРОЩАТИ БЛИЖНЬОМУ...

Рецензія на книгу Світлани Талан «Мої любі зрадники»

Світлана Талан. Мої любі зрадники. роман / С.Талан. – Тернопіль: Богдан, 2013. – 280 с.

Чи варто було вмирати,
щоб рятувати вбитого?

Бруно Ферреро

Відома аксіома: якщо ти не прощаєш вад ближньому, то залишишся без рідних та друзів. Але, читаючи книгу Світлани Талан «Мої любі зрадники», тишиш себе надією, що казка попри все відбудеться і все закінчиться добре. Хоча інтуїція дорослого підказує, що у нашому житті рожеві окуляри – річ незручна та непрактична: дуже часто треба замінювати скло, яке не витримує пресингу жорсткої дійсності.

Сучасні тлумачні словники визначають, що «зрадник – це людина, яка порушила вірність кому-небудь або залишилася у боргу перед ким-небудь». Але поняття зрадник, як і герой, відносні. Хтось може посперечатися, але це так, особливо в історичній площині. З іншого боку, зрадник – це особистісне, коли той, хто зрадив, відчуває себе зрадником. Дозволю собі навести біблійський приклад: коли Іуда довідався, що Христа засуджено на смерть, то зрозумів всю ганебність свого вчинку, покаявся і повернув первосвященникам тридцять срібняків. Але слід продовжити цю відому усьому світу історію. Іуда, не покаявшись у смиренній молитві, зневірившись та відчувши холод відчаю та безнадійності, пішов із життя

слідом за зрадженим ним Христом. До чого у літературній рецензії посилання на біблійську історію, скажете ви? Відповім. Історії із життя, які покладає в основу своїх сюжетних ліній талановита українська письменниця Світлана Талан, пронизані біблійським духом та переспівами. Хоча ці історії справді життєві, знаю зі слів самої письменниці, як фантом майбутнього сюжету мов би виникає із випадкової зустрічі, розповіді північного попутника, мимовільного образу, який промайнув повз письменницю на вулиці... Біблійські сюжети та обличчя живуть серед нас, і в цьому нас за допомогою художніх образів, вплетених у сучасний сюжет, переконує письменниця Світлана Талан.

Почуття до ближнього – це основа книги «Мої любі зрадники», її сюжетної лінії, фундамент усієї розповіді. Почуття до ближнього, за задумом письменниці, це таке диво, що може виникнути тільки на основі взаємоповаги, взаєморозуміння, взаємодопомоги. Взагалі, слово «взаємний» говорить про діаду у сприйнятті ситуації чи іншої людини, що дійсно є важливим, коли стосунки будують кілька осіб. Любі мої зрадники... Це як обожнювальна ненависть, як сипучий пісок та м'яка глина, як яскравий сонячний світ та мерехтливий маяк у туманній ночі. Протиріччя та невизначеність, тиха любов і спалахи пристрасті, довгі проміжки часу та миттєвість секунд, які ніколи не повернеш... На жаль, коли у людей, навіть дуже близьких, виникають протиріччя, вони здатні тільки звинувачувати один одного, а не шукати виходу із ситуації чи позитивно спонукати один одного подолати образу. Особливо, якщо це стосується взаємин, які отруєні таким негативним явищем, як наркотики.

Потрібно розуміти, що *при* зловживанні наркотичними речовинами формуються специфічні індивідуально-психологічні риси, змінюється особистість наркомана. Причому, вживання *наркотиків* призводить до кардинальних *змін у стосунках* людини з оточуючими, змін типу міжособистісних стосунків, настрою. Взагалі у наркотично залежної особи

піраміда основних життєвих правил немовби стає з ніг на голову: в ній є любов, відданість, почуття обов'язку, прихильність, почуття провини. Але вони якість штучні, а не справжні людські, біблійні. Змінюється у наркомана картина світу загалом, яка є посуті фундаментом формування позитивного відчуття життя. І те, про що я згадала – тільки верхівка айсберга життя наркомана. Через наркоманію загинуло багато хороших людей. Через викривлене ставлення світу, через ворожість інших людей (часто, до речі, суб'єктивну), вони покидали життя як примари. Чи були вони на цьому світі, чи ні... Залишилися тільки розмиті байдужістю спогади балакучих сусідок, бо рідні часто не хочуть рефлексувати щодо минулого своїх любих зрадників....

Світлана Талан у своєму романі не дає згаснути полум'ю сімейної солідарності при виході з життєвих криз. Письменниця залишає нам надію на те, що ініціатива, воля, бажання все робити спільно, переживання разом як добрих подій, так і поганих, підтримка – це запорука того, що сімейні негаразди, які досхочу погуляли по вашій родині, нарешті залишать ваш дім, і ви заживете спокійно та достойно.

Письменниця дає нам урок толерантності: прагнення почути, зрозуміти одне одного, навчає робити кроки назустріч любим зрадникам, прощати їм образу і не повертатися до неї ні в думках, ні у вчинках, дає підставу вважати, що обурених та зневірених зрадників буде менше на нашій землі. А будуть тільки любі мої... Хоча... Окуляри з рожевими скельцями потрібно все ж зміцнювати... Щоб черговий раз не розбилися, коли з'явиться підстава знову вимовити фразу «мої любі зрадники».

«МЕНТАЛЬНІ ГРАБЛІ» ВІД СВІТЛАНИ ТАЛАН

Рецензія на книгу Світлани Талан «Помилка»

Помилка: роман / Світлана Талан; передм. С. Куяви. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 336 с.

Все наше надбання ... – це життя.
Це дивний дар, і я не знаю,
як ми повинні ним розпорядитися,
але життя – це єдине,
що ми отримуємо в дар,
і дар цей вельми дорогий.

Джон Апдайк

Відверто скажу: з позиції автора рецензії, мабуть, потрібно шукати не тільки сильні місця в романі, а й злегка критикувати. Цього зовсім не хочеться робити стосовно творів відомої української письменниці Світлани Талан. Чому? Я особисто знайома з автором, вела діалоги щодо психологічних та методологічних аспектів творчості, спостерігала за тим, як вона спілкується з публікою, уважно слухала відповіді майстра на зустрічах з читачами. Всі тексти Світлани Талан породжені самим життям і тими історіями, які їй, як автору, підкидають несподівані і такі необхідні зустрічі зі звичайними людьми. На мій погляд, це є запорукою достовірності творів й автентичності справжнього митця. Фантастика хороша, але ступінь прогностичності автора і його антиципаційну кваліфікацію можна перевірити тільки через багато десятиліть.

Світлана Талан знайомить нас із сучасністю, з життєвими історіями, які можна кваліфікувати, як «ментальні граблі». Автор вказує нам, читачам, куди не варто наступати на своєму шляху, щоб наш життєвий сценарій хтось найсильніший зверху – над нами не пустив по вже прокладеній негативній колії.

У ході інтелектуальної бесіди з групою творчої інтелігенції я почула фразу від дуже шанованої мною людини. Він, розповідаючи про свого друга, зронив фразу «...його життя не вдалося». Я остерігаюся таких викидань в інформаційний простір, тому оскаржила висловлене.

Чи маємо ми право судити про успішність життя іншої людини? А чи знаємо ми, як судять інші успішність нашого життя? Я не тільки не говорю про щось подібне, а навіть намагаюся випадково не стати свідком обговорення когось. Неприємно, бо ти ніби причетний до висловленої думки, і це насторожує. Хвала небесам, присутні мене зрозуміли. І відповідь була гідна. «Ви праві, – сказали мені, – інформаційний простір сам знає ціну кожній людині».

До чого ж я веду? Сила романів Світлани Талан полягає в тому, що вона опосередковано, через своєрідного провідника у сфері творчості, дає нам таку оцінку інформаційного простору. І нам не потрібно чекати десятиліть, щоб побачити, чим закінчується підлість і зрада, дворушництво, маніпулювання та затятого непростення.

Новий роман про найболючіше: наркоманію і СНІД, хвороби, що викошують молоде покоління нашої країни. Чому так сталося? Чому країна з найпотужнішою магічною трипільською культурою, з найсильнішими архетипними традиціями і пра-українським символізмом, які завжди стояли на варті моральності, були її оберегами, перебуває в такому жалюгідному духовному стані? Як психолог скажу: наркоман і хворий на СНІД – це люди, риси яких змінює сама хвороба. Вони зневірюються, озлоблюються на весь білий світ, втрачають сенс життя і змінюють увсю парадигму свого

існування й існування всіх близьких людей. Невже наша нація гідна бути нацією змінених особистостей, які втратили життєвий сенс?

Відповідь на це складне запитання дає автор роману «Помилка». «Прийшов час прощення...» – говорить головна героїня роману. Кого ж прощати нам в цьому житті? Своїх ворогів і недругів за всі прикрощі, за підлі вчинки, якими вони наповнювали наше життя? А може, себе самого за невірні кроки, за зраду своїх клятв і ідеалів? Питання складне... Кожен вирішує для себе...

Заспокоївши голову і душу, в абсолютній тиші всередині свого єства кожен із нас повинен хоча б раз у житті вимовити магічні слова «прости мене»... Прости мене, мій вороже, за те, що я бажала тобі того ж, чого ти бажав мені ... Прости мене, моя Самість, за те, що не слідувала своїм внутрішнім ідеалам і переконанням, піддаючись на улесливі приманки Темних ... Прости мене, моя подруго, що не виконала своїх обіцянок...

Хочеться декілька слів сказати про жіночі теми у творах Світлани Талан. Ті жіночі психотипи, які з'являються у її романах, значимі для сприйняття сюжетної лінії, завжди впізнаванні, хоча життя головних героїнь часто змушує читача замислюватися про те, хто веде нас за руку по дорозі життя і про ті сенси, які ми самі переінакшуємо або від яких відступаємося, зупиняючись на більш легких і доступних. Моє життєве кредо – фемінізм. Подобається це комусь чи не подобається. І полягає воно не в тому, що я вітаю маскулінізацію жінки і зміну поняття «стать» на «гендер». А в тому, що мені завжди хочеться пояснити бентежній жіночій суті, що мати на все власну думку не так вже й погано. Особливо тоді, коли жінка потрапляє під п'яту авторитарного чоловіка, який докорінно змінює тип усталених жіночих взаємин з соціумом і життям. Світлана Талан пише портрет взаємин жінок-подруг, який змінюється завдяки втручання деспотичного чоловіка, що не дав можливість виконати життєво важливу обіцянку однієї жінки іншій. Чим

закінчуються невиконання таких сакральних речей, знають усі. Автор застерігає нас наслідками таких кроків всім сюжетом свого роману.

За допомогою художніх образів автор показує нам полотно життя, яке Ошо прокоментував би відомою фразою: «Життя таке коротке, проживайте його не інакше як щасливо. Падіння – частина життя, зведення на ноги – його проживання. Бути живим – це подарунок, а бути щасливим – це ваш вибір!»

Підводьтеся, живіть, виправляйте помилки і не забудьте прощати, дихайте на повні груди і любіть кожен момент свого життя.

НАВЧИТИСЯ ЖИТИ НА ЗЕМЛІ ЯК ЛЮДИ...

Рецензія на роман Світлани Талан «Розколоте небо»

Розколоте небо: роман / Світлана Талан. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 352 с.

Тепер, коли ми навчилися літати
у повітрі як птахи, плавати під водою як риби,
нам не вистачає тільки одного:
навчитися жити на землі як люди.

Бернард Шоу

Щоразу, коли в університеті читала студентам різних спеціальностей лекцію про мотивацію, намагалася згадати піраміду Маслоу. Чому намагалася? Всі відразу ж починали кричати: «Знаємо, знаємо!!! Нам вже розповідали... на політології (варіанти – соціології, історії)». Я завжди перепитувала, а в чому ж суть самої піраміди і теорії, до якої вона належить. Відповіді студентів, на жаль, завжди були досить нечіткими. Як виявилось, відсутність задоволення фізіологічних потреб у їжі, теплі та інших необхідних для виживання людини речах, здавалися студентам якимись абстрактними, існуючими десь далеко і в чийсь уяві поняттями, які вони не мали наміру персоніфікувати і приміряти до свого суб'єктивного реального досвіду. Молодь більше дбала про самореалізацію, обговорюючи її з більшим ентузіазмом, ніж фізичні потреби. Це відкриття мене, якщо чесно, засмутило, оскільки, проживши життя, частіше я бачила прояви безпорадності людини, позбавленої хліба і житла, ніж самореалізації. Тут можна сперечатися, погоджуватися із геніальним

Маслоу чи не погоджуватися з моїми спостереженнями. Але суть у тому, що студенти могли приміряти на себе відсутність самореалізації, але не могли навіть і приблизно уявити власних фізичних злиднів, що руйнують тіла голодом, холодом і спрагою. Я зрозуміла, чому: всім їм здавалося, що це може бути десь там, далеко, з кимось, але не з зі мною, не з моїми близькими.

Тоді піраміда Маслоу здавалася мені символом нашої дійсності. Суспільства, побудованого на жорсткому підпорядкуванню системі, скріпленої алебастровим розчином атмосфери страху. Коли соціальні ліфти були наглухо задраєні, а міфологізація деяких персоналій та їх можливостей дійшла такого рівня, що головуючі соціальні страхи уявлялися буденним людям настільки недосяжними, що, здавалося, вони живуть тільки міфами один про одного і ніколи не матимуть можливості зустрітися поглядами і зазирнути один одному в очі. Зараз ми знаємо, що ці страхи зустрілися і не тільки подивилися один одному в очі. Ніхто нічого «запитати» не забув.

На мій погляд, черговий роман Світлани Талан «Розколоте небо», як і все, що відбувається зараз у історичній площині, працює на виправлення цієї тотальної помилки нашого суспільства – забування дат, особистостей, подій – забування історії! Роман ґрунтується на реальних подіях, спогадах людей та особистісній позиції письменниці. Це тільки зміцнює нас у розумінні аксіоми художника Тоні Берланта, який вважає: що більше особистого й інтроспективного змісту містить художня творчість, то більш універсальною вона стає.

Атмосфера подій, що розгортаються в сюжеті, знімає полуду псевдоміфологічності й імітації дійсності з історичних фактів. Ми, разом з героями, проживаємо всі негаразди тих років, поринаючи за допомогою творчості автора в істинність почуттів і емоцій головних персонажів роману. Слід сказати, що не створюється відчуття фотографічності і штучності

сюжету. Адже письменниця вкладає в свої творіння більше сили і таланту, ніж просто фіксування подій. Її завдання – дати стимул нашій уяві і рефлексії, оскільки саме ці психологічні характеристики роблять нас по-людськи емпатичними та співчуваючими. Сумно, що в останні десятиліття нас намагалися перетворити на бездушні машини, які дивляться убік, коли з кимось поводяться підло, або коли вбогі духом, але багаті гаманцем, намагаються принизити словом і ділом простих людей. Я не думаю, що згадані особи (вбогі духом) знають психологію і чули про піраміду Маслоу. Але, зазвичай, вони добрі емпіричні психологи і знають, як придушити опір людей. І оскільки самі вони далекі від духовності, то методи з їх арсеналу – виключно матеріальні. На жаль, це працює. Недарма я розпочала свій відгук з доказової дієвості піраміди Маслоу і нинішнього наповнення цього конструкта смисловим змістом від молодих співвітчизників. Саме невіра в те, що з будь-якою людиною може трапитися щось більш неприємне, ніж двійка на іспиті або подертий в тисняві маршрутки рюкзак, привчання нашого розуму до того, що наше життя схоже на комп'ютерну гру, яку в разі невдачі можна перезавантажити і почати все з початку, і дає пролонговану надію таким негідникам, які чергують біля соціальних і життєвих ліфтів.

Тому такою важливою є тема, обговорена за допомогою художніх образів на сторінках роману «Розколоте небо» письменницею Світлою Талан: тема наших життєвих потреб і тих рук, які можуть цими потребами управляти. Я написала «рук», а подумала, що все ж мається на увазі щось інше: голова, душа, серце того, хто керує. Тож таким сумним є досвід України як держави: керували нею останні сто років, з дозволу сказати, дурні і невігласи, які легко і бездумно ставали катами власного народу. Бо позбавлення їжі та штучна провокація голоду для вирішення низьких і корисливих цілей – придушення особистості та ментальності цілого народу – злочини без означеного терміну давності. Оскільки збиток, який нанесено за допомогою страху цілісному та дуже стійкому архетипу нації і

колективному несвідомому – це колосальний крок назад в історичному шляху мільйонів співвітчизників.

Не варто повторювати аксіому, що наші архетипи працюють завжди. Працюють і в особистому житті, і в політиці, вони є своєрідним фундаментом державної та суспільної складової кожної нації. Тому такою важливою є якість тих індивідуальних елементів архетипізованих приєднань до колективного несвідомого, які кожен з українців вносив і вносить в скарбничку ментальності.

Хемінгвей писав, що «від болю хочеш тільки одного – щоб він скінчився. Немає нічого гіршого в житті, ніж фізичний біль. Перед обличчям болю немає героїв». Але на мою думку, люди, які пережили голод і страждання, які намагалися гідно витримати тортури і смерть, є героями тільки за фактом того, який вклад вони зробили в наше колективне несвідоме – не вклад нескінченного терпіння, а вклад боротьби і ненависті до всього підлого і мерзенного, що не дає щирій душі України розгорнутися на повну силу і заявити про себе всесвіту.

Можливо, після читання і обмірковування таких психодраматичних текстів, як роман Світлани Талан, коли мій сучасник, занурюючись в переживання, прибирає палець з комп'ютерною кнопки «перезавантажити», він перезавантажує свою свідомість і совість.

Таке перезавантаження є цінним розумінням відповідальності кожного, хто живе «тут і зараз», за здійснення глобальної ідеї свободи, оскільки апріорі ми всі піклуємося про свою душу в результаті вільного вибору.

Вибору жити як Люди.

ОДКРОВЕННЯ СІМЕЙНОГО АЛЬБОМУ, АБО НАРАТИВНА ПРАКТИКА

Рецензія на роман Тетяни Тіховської «Паперова лялька»

Паперова лялька: історичний роман / Тетяна Тіховська. – К.: Типографія «ПП«КП«УкрСіч», 2014. – 168 с.

Якщо у тебе немає переконань –
тебе переконують у чому завгодно.

Для чого ти живеш... Вмираєш...

Борешся?

З фільму «Леви для ягнят»

режисер Роберт Рефорд,

сценарист Метью Майкл Карнахан

Тримаю в руках книгу, схожу на сімейний альбом, який можна побачити в будь-якому помешканні. На обкладинці – обличчя з минулого багатостраждального століття. Фотографії облич: жіночих, чоловічих, дитячих. Лиця немов просвітлені, вони відповідають урочистості зафіксованого на плівку моменту та розумінню того, що ця фотографія залишить в історії щось щемливе й неповторне. І що це неповторне ніколи більше не буде відтворено в цьому світі.

Один із моїх знайомих після смерті батька сказав, що жахливо вперше в житті по-справжньому усвідомити слово «ніколи»: ніколи не побачити, не поговорити, не потримати за руку... На що я відповіла: у кожного свій відлік

того моменту, коли це трапляється. Чим пізніше ви усвідомлюєте, що у житті існує слово «ніколи», тим довше, в порівнянні з іншими, ви були щасливим у цьому житті...

Узагалі, фотографії із родинних альбомів характеризують сім'ю краще за всі розповіді чи міфи: хочеш дізнатися правду про родину, розкрити сімейні таємниці, зуміти психотипи членів сім'ї – переглянь сімейний альбом. У випадку Тетяни Тіховської ми отримали паперовий варіант сімейного фотоальбому – роман, який оповідає про історію родини упродовж майже століття.

Кожен автор, який знайомить читачів із белетризованою історією свого життя або життя близьких людей, повинен бути безмірно відвертим зі своїм читачем, оскільки запідозривши автора в невідвертості, читач миттєво кине запропонований текст на полицю. Чому так відбувається з автобіографічними романами?

Адже коли звичайна, не причетна до літератури, людина приховує якусь частину свого життя – це інтригує й лякає. Коли автор роману намагається «впакувати» всіх сімейних скелетів у таємну шафу – це відверто дратує. Чому дратує? Тому, що дуже швидко перестаєш довіряти авторові, в текстах якого знаходиш неприховані неузгодження.

У романі Тетяни Тіховської таких неузгоджень, навіть при камуфльованих причіпках, ми не знайдемо. Ми відчуваємо тут неабияку відповідальність автора не тільки перед нами, читачами, а, перш за все, відповідальність перед героями книги, – обличчями з сімейного альбому. І відповідальність ця не лише індивідуальна, але й така, що виходить за межі індивідуального і стає практично історичною й загальнолюдською, бо відкриває картину страждань усіх громадян нашої країни через світлини окремої сім'ї, оскільки розвиток сім'ї та розвиток архетипічності нації завжди перебуває під впливом стосунків у кожній конкретній родині.

Я не відкрию таємницю, якщо констатую факт: авторка роману зайнялася паперовим варіантом системної сімейної психотерапії, результатом якої бачить руйнування сімейних міфів і стереотипів заради того, щоб жінки в сім'ї перестали страждати, а психодинаміка сімейного життя змінилася. Недарма в епілозі ми читаємо коментар щодо наймолодшої із жіночого Крила Сім'ї: «І страшенно хочеться вірити, що вже на ЦЮ ляльку дмухатимуть тільки теплі ласкаві вітри...».

Як би не хотілося відкритися від того, щоб писати з погляду психолога, але доведеться торкнутися краєчком концептуальних положень системної сімейної психотерапії. Її основу склала кібернетика, точніше, загальна теорія систем, де визначається: всі частини і процеси цілого взаємовпливають і взаємообумовлюють один одного. Сім'я в цій теорії – відкрита система, яка перебуває в постійному взаємообміні з навколишнім середовищем і утворює, як пазли, свою загальносімейну картину світу. У цій картині головне питання не «Чому?», а «Навіщо?»

З психологічної точки зору для вирішення проблем, поставлених життям перед сім'єю, необхідно використовувати системну логіку, яка необхідна, щоб відповісти на це непросте питання: «А навіщо?» Як відомо, запитання задають за для того, щоб отримати відповідь. У нашому випадку, кінцевий результат – зрозуміти закони, за якими живе сім'я, закони породження висловлювань, специфіку вербальної взаємодії та комунікації взагалі. У сім'ї безліч подій відбувається одночасно, і всі вони є своєрідним повідомленням для її членів. Ці повідомлення надходять до людей і вербально, і невербально. Наприклад, вербальне повідомлення – лист із табору від ув'язненого, чи записка перед самогубством одного з членів родини. Невербальне – небажання мати дитину й аборт, який є таємницею для усіх, окрім втаємничених, або міфи про причини смерті значущих у родині осіб, невдалі шлюби чи нещасне кохання – усе це жива система, яку так докладно описала автор роману «Паперова лялька».

І якщо у психолога свій метод аналізу сімейної системи, то у письменника свій шлях – це шлях інтуїції, образного мислення та креативного вирішення завдання щодо корекції за допомогою літературного тексту своєрідних «стежок» родинної мапи.

Окремо варто сказати про роль жінки в романі, адже жінки тут – головні герої. Жінка – це та фігура в структурі сім'ї, на якій тримається, як на стрижні, все, що відбувається з усіма членами родини. Є сильна Жінка – є сильна родина. Зникає вона із сімейної структури – валиться, мов підкошене буревієм дерево, вся родина. Як психолог, що працює із проблемними сім'ями, засвідчую це за допомогою своєї емпірики та консультаційного досвіду. Тому мені зрозумілі тихий сум, повага, загальнокультурний контекст, якими користується письменниця для опису сильних, стійких характерів жінок у романі: без них, їх любові, ніжності, сили волі, волі до життя та категоричного відторгнення безнадії – сім'я б не вистояла в епоху соціальних катаклізмів та штучно створених історичних вихорів.

Тетяна Тіховська за допомогою свого роману надає можливість своїм нащадкам і нам, читачам, не тільки ознайомитися з літературно оформленою історією своєї сім'ї, але й вибрати доцільну поведінку в рамках системи, орієнтуючись на свої особистісні вподобання і життєвий контекст.

Це не означає жити тільки під впливом своїх егоїстичних потреб і мотивів.

Це означає змінювати систему певними зусиллями усіх розумних родичів, на життя і вчинки яких так чи інакше впливають правила функціонування даної сімейної моделі.

Можливо це складно, але продуктивно – мінятися самому, змінюючи систему. Також хочеться відзначити, що прямо або опосередковано автор

залучив до свого тексту так звані наративи, коли за допомогою тексту читач осмислює і будує життя на основі історій, які автор розповідає нам.

М. Мамардашвілі говорив, що «...ми вільні тоді, коли можемо вибирати; і чим більше вибору, тим більше свободи». Я так розумію, що Тетяна Тіховська, будучи причетною до педагогіки, вибрала дуже тактовний і влучний спосіб змінити долю жінок своєї родини та паралельно з цим – дати читачам певну обізнаність у схемі наративного сприйняття: авторка роману написала майже психотерапевтичну родинну сагу, в якій (хай вибачать мене математики) змінила якість вибору числа ступенів свободи всім, хто доторкнеться до цього сімейному альбому.

НЕ ПРОПУСКАТИ ВСЕ КРІЗЬ СЕРЦЕ?

Рецензія на книгу поезій Ольги Тимофієвої «Вибране»

Тимофієва Ольга Олександрівна. Вибране: Поезії / Передмова Наталії Ребрик. – Ужгород: Гражда, 2012. – 240 с.: іл.

Не кожному дано бути добрим.
Це такий же талант,
як музичний слух або ясновидіння,
тільки більш рідкісний.
Брати Стругацькі

А для мене й хвилина – життя,
Що Любов'ю та Богом освячена.
Ольга Тимофієва

Сучасна українська жіноча любовна лірика є однією з моїх пристрастей. Занурюючись у світ і творчість авторок поезій, я мимоволі приміряю все, що написано на себе і своє життя. Тут згадуються перефразовані слова класика про те, що всі щасливі – щасливі однаково. Насмілюся вас як психолог-практик запевнити, що нещасливі теж нещасливі однаково. Взагалі, коли ми говоримо про щастя, то маємо на увазі свої почуття, благословенні на взаємність. Нещасливі люди найчастіше зворотного зв'язку з тим, кого люблять, не мають, і їхні почуття

без відповіді є початком того, що в психології називають «адаптацією до поразки».

Але, читаючи поезії Ольги Тимофієвої, не варто адаптовуватися до поразки любові. Навпаки. Ти читаєш про те, що сам давно-давно або нещодавно-нещодавно прожив. І так радісно, що ситуація любові, її іскор, її нерівностей і неоднозначностей, є не тільки у тебе в житті. Інші це також проходять і проходять, так гідно вербалізуючи почуття, що хочеться повторити те, що вже сходить або зійшло нанівець.

Хіба буває солодким полон? –

Питаєш.

Коли у полоні твоїх долонь

Згораю.

Коли у полоні твоєї душі –

Не бранка,

Коли у полоні твоєї жаги –

Коханка.

Ольга Тимофієва, Без назви

Слово у авторки поезій ніби «сценарій» спілкування, в процесі якого народилося кохання. І це спілкування, своєю чергою, є брунькою справжнього почуття до чоловіка, що розквітає повноцінними та сильними жіночими емоціями, яких Ольга Тимофієва не соромиться й досить відверто, але і лірично водночас, демонструє читачам.

За вікном шелестить зима

Тихо-тихо, немов з провини,

Що тебе так давно нема

І я плачу, немов дитина.

Без твердого Твого крила,
Твого погляду ледь іронічного.
І я плачу, немов дитина.

Ольга Тимофієва, Без назви

Але і нам, читачам, щоб зрозуміти сценарій книги, необхідно бути підготовленими до сприйняття ліричних віршів. Природно, що тут спостерігається закон належності до певної якщо не соціальної групи, яка приймає і розуміє слова автора, то хоча б до тих, хто мав нагоду пережити істинну любов та почуття.

Ти з тих богів, що проросли з землі,
Не безтілесний, а вагомий, зримий,
Всевидячий і всепростимий,
Всеvmіючий і невтолимий –
Зерно добірне у моїй ріллі.

Ольга Тимофієва, Без назви

Інше питання, як переломлюються фрази поетики і любовної лірики в сприйнятті тих, для кого такі висловлювання здаються не просто надто відвертими, а навіть інтимними. Хоча, яка жінка не розуміє слів, адресованих коханій людині?

Очі твої пронизують серце жаги,
Пристрасть – збурює лоно цноти,
Бажання твоє несе до Раю,
Пестощі спалюють вщент...

Ольга Тимофієва, Без назви

Вірші Ольги Тимофієвої допомагають зобразити світ творчої людини і зробити його доступним для інших. Це, погодьтеся, іноді ризиковано. Але думаю, що у автора тільки вдячні читачі. Адже вірші допомагають назвати свої почуття і поділитися ними з іншими людьми.

Не пропускай усе крізь
серце,
бо зробиться
як решето.

Ольга Тимофієва, «Порада»

Сміливість автора викликає захоплення, оскільки не всі жінки сучасності ризикнуть так відверто говорити про самотність-самостійність у любові.

Я ж – все життя сама по себе йду
З тобою разом, але не твоєю...

Ольга Тимофієва, Без назви

Ясно, що це не якась феміністська витівка, а вистраждана і усвідомлена позиція зрілої особистості, яка не буде здіймати лемент чи вдаватися до звинувачень протилежної сторони у кризовій ситуації з почуттями. Вона просто буде жити й робити добро людям.

Зірок я з неба не зриваю,
Я їх відловлюю в калюжах,
І, перемиті у любові,
Їх людям пробую вернути.

Ольга Тимофієва, Без назви

Затишок таких рядків перемежовується з майже гранітним словом жінки, яка любить, страждає і просить. Карбоване «прошу» тут виглядає майже як прощання, але це не привносить у текст смутку чи відчуття безвиході.

...на «три-чотири» – не зупиниш серце
І світ не перемкнеш на «три-чотири»,
Не вмію так, прошу тебе, не сердься
І не проси мене про неможливе.

Ольга Тимофієва, Без назви

У цих віршах – справжні почуття жінки, яка не може не любити. Любити в наш одіозний і практичний час вміють не всі. Може, думають, що вміють, або думають, що люблять. Але не всім таке диво дане. На жаль.

Віншування любові завжди супроводжується глибокою рефлексією і переживаннями, які часто призводять автора до таких висновків, що нам, читачам, стає ясно – перемоги в житті цієї жінки були. Були і невдачі. Але вона завжди виходила з них якщо не переможницею, то, принаймні, гідно.

Ну, а кому потрібно
все це:
твоїх думок круговорот, мінливі проблески
надії,
любіві райдужні
мости?
Кому вони будуть
потрібні,
як сил не вистачить

і в мріях
По тих мостах
дітей вести?..
Не пропускати все крізь
серце?
Ольга Тимофієва, «Порада»

Отже, автор використовує свої вірші для того, щоб досягти взаєморозуміння з самою собою і читачем. Для цього Ольга Тимофієва вибирає художні засоби – багату, соковиту тканину образу, його незвичайну пластичність і плинність, особисті ностальгічні емоційні відтінки, які мають потрібний зміст і дію. До слова сказати, вибирає правильно, оскільки читачі тлумачать вкладений сенс так, як задумано автором.

Замри... Помовч...
Прислухайся на мить...
Ти чуєш,
Як співає гарно тиша?
Не пробуй суть словами замінить,
Сама по собі суть –
Вартніша...

ПОСІЮ В ЧИСТІМ ПОЛІ, ДЕ ЖАЙВОРОН СПІВА...

Рецензія на експромтні вірші Володимира Сіренка

Сіренко В.І. Куценики: експромтні вірші. – Дніпропетровськ: Січ. – 2-ге видання, доповнене, 2014. – 64 с.

Страшна хвороба – думати одне,
але казати і робити інше...

Володимир Сіренко

Життя людини має сенс доти,
доки вона вносить сенс у життя інших людей
за допомогою любові, дружби, співчуття і
протесту проти несправедливості.

Симона де Бовуар

Люди завжди тішили себе думкою про те, що між тоталітаризмом і демократією може бути певна ланка – дивна симбіотична популістська система, яка задовольнить усіх. Це нам з «успіхом доводили можновладці», які своєю чергою переконували нас і були переконані самі, що справжня ціль їхнього життя, щоб вони нам цей «дороговказ» показали. А у відповідь вони хотіли почути тільки дифірамби, як-от: «Благодійники ви наші!!! Дякуємо!» Непогана була б система, та вона має суттєвий недолік: її в природі не існує та й існувати не може.

В наших душах, кривих від омани,
честь і гідність козацька згаса.

Володимир Сіренко

Нас нахабно дурили і очікували вдячності. Не дочекалися. Довго самовисунуті «джигуни-домигуни» витанцьовували майже непристойні за своєю людською неморальністю і непорядністю політичні і не тільки танці перед нашими здивованими і терплячими обличчями. Суспільне знедужання всі ці роки дійшло такого стану, що про суспільство можна було сказати словами відомої мультиплікаційної ропухи-лікаря: «Пацієнт радше мертвий, ніж живий». У мене особисто склалося таке враження, що повернути суспільству самоповагу вже неможливо. Занімілі обличчя байдужих людей виднілися звідусіль, де шаруділи українські гроші, виведені з країни вже згаданими «джигунами-домигунами». Але, щоб не наврочити, азарт у боротьбі за себе і майбутнє своїх дітей не вщухає в Україні вже другий рік. Боротьба розгорнулася неабияка. Адже на кону багато чого: і перш за все – наше самоповага.

Слово «самоповага» вплило перед моїми очима, коли в руки потрапила маленька книжечка, оформлена в дуалістичних чорно-білих кольорах, дуже схожа на «самвидав» несприятливих для розвою літератури часів.

Але дарма, що чорно-біла обкладинка. Кров автора з неї просочується потоком і це відчуває душа читача. Просочується кров Автора болем за нашу країну і той шабаш, який черговий раз заварили і замісили на нашій території.

Про здобутки людства і утрати

І про долю рідної землі

думав я так часто і багато,
що нажив на мозку мозолі.

Володимир Сіренко

Книга Володимира Сіренка розвінчує нашу віру в неіснуючу «соціальну ланку», оскільки розуміння штучності нашого проживання в цей період для нього правило, а не виняток.

Так було, так воно й досі –
взуті є на світі й босі.

Володимир Сіренко

Лізуть пройди в депутати,
щоб побільше назгрібати
благ всіляких у родину
і...плювають на Україну.

Володимир Сіренко

Автор говорить з читачем так, ніби немає в сучасній літературі модних літературних «пророків», які не бачать справжньої різниці між старими і новими помилками нашого суспільства.

Скажімо, психологічна омана, яка називається каузальною атрибуцією, коли ми готові приписувати наші думки іншим, автору, вочевидь, невластива. Він рубає по наших стандартах своєю збереженою критичністю, не залишаючи жодної надії на те, що ми вислизнемо від такої ж самокритичності.

Брати-українці! Щомиті, щоднини
єднайтесь заради буття і добра.

По одному ми на землі порошини,
а разом – незрушна гора.

Володимир Сіренко

Як застигнуть і серце,
і жилка тремтлива на скроні,
Україно, тоді наді мною за рідним селом,
у таврійських степах,
посади запромінений сонях,
щоб він завжди, як я,
повертався до тебе чолом.

Володимир Сіренко

Мене лизнув мій пес, і я йому дав м'яса.
Того, хто м'ясо їсть, лизнуть корисно часом.

Володимир Сіренко

Ця самокритичність поета як у дзеркалі відбивається в його ставленні до жінки і чоловічої сили. До жінки з любов'ю.

У красоті жінки не рівні.
Поглянь на цю, поглянь на ту.
Якби усі були чарівні,
не помічали б красоту.

Володимир Сіренко

З тобою солодко й гіркою
І все ж, ти – щаслива судьба.

Без тебе давно б на пригірку
мені проспівала труба.

Володимир Сіренко

Нема голубок. Стогнуть голуби,
немов їх вирок жде страшного суду.
Не кидай мене, мила, і люби,
а то і я отак стогнати буду.

Володимир Сіренко

До себе – з іронією, повної журби. Не всім вдається. Іронія і журба
часто у егоцентричних людей несумісна. А чоловіча самоіронія та здоровий
глузд – узагалі дефіцитні.

Дивлюся в люстро. Постарів, зараза...
А був такий привабливий брюнет.
Тепер лише для рамки унітаза
Годиться мій пожмаканий портрет.

Володимир Сіренко

Колись бадьорий і красивий,
в аптеці брав презервативи.
Тепер, похмурий і пом'ятий,
беру серцеві препарати.

Володимир Сіренко

Старію. В очах вже двоїться
Чарівна (Венера сама!)

назустріч іде молодиця.

Боюся – не справлюсь з двома.

Володимир Сіренко

Чому я процитувала такі відверті куценики Володимира Сіренка, присвячені жінці і йому самому? Для мене така відкритість – те ж саме, що і лакмусовий папірець. Пам'ятаєте уроки хімії в середній школі? Капнеш на лакмус кислотою або лугом – і она змінить колір.

Ось і інтимна лірика у збірнику з патріотичною спрямованістю – як індикатор для автора при описі знакових явищ і подій. І навіть те, що автор, не боячись протиріччя, описує себе як закриту душу, викликає розуміння і прийняття, оскільки у творчості він постає доступно-прозорим і нелякливим.

Душу тримати закритою мушу.

З урною іноді плутають душу.

Володимир Сіренко

Не варто говорити про те, що, рефлексуючи куценики, читач обмірковує, що зробить зовнішній світ з ним, якщо він не буде самокритичним і моральним? Автор нас попереджає.

Нам життя відгримить, відпалає, відблиска,

і не зчуємось, як упаде глибина.

Подивися назад – дуже близько колиска.

Подивися вперед – дуже близько труна.

Володимир Сіренко

До всіх іди, немов до храму,

і не роби нікому зла.

Тоді тебе нестимуть в яму
не як смердючого козла.

Володимир Сіренко

І я вірю, що невагомий Бахмат душі Поета буде літати над Україною і
застерігати її від помилок і бід.

Знає світ, знають навіть боги –
Добрі люди живуть в Україні.
На усіх материках у світі
України іншої нема.
Її царство квіту та блакиті
аж до сонця душу підійма.

Володимир Сіренко

СКРОМНА РОЗВАЖЛИВІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПОЕТИКИ

Рецензія на книги Тетяни Череп-Пероганич

Череп-Пероганич Т.В. Ліки для душі: поезії / Тетяна Череп; передм. О. Деко; худож. В.І. Лопата. – К.: Дія, 2013. – 145 с.: з фотогр.

Череп Т.В. Із саду дві стежини: худ.-докум. повість, етюди / Тетяна Череп; передм. Ю. Пероганича. – К.: Дія, 2013. – 64 с.: іл.

Жодна людина не прожила справжнього життя,
якщо вона не була очищена любов'ю жінки,
підкріплена її мужністю
і керована її скромною розважливістю.

Джон Рескін

Ми розучилися чути один одного:
наділи навушники і слухаємо музику.

Кожен свою.

Т. Череп-Пероганич

Непідробне метафізичне розуміння факту, що наша дійсність стрімко змінюється, викликають книги київської поетеси, письменниці Тетяни Череп-Пероганич. Змінюється усвідомленням не-ілюзорності уявлень про необмежені можливості жінки. У мене, як у яскравого представника гендерної рівності, однак, є слабкість – я пильно придивляюся до сучасного зображення жінки в українській літературі. Чому? Користуючись своїми

знаннями щодо впливу архетипу жінки-матері на суспільство, можу сказати, що проблема сучасного покоління і якісних показників громадського життя взагалі полягає в розмиванні рідкісної краси образу жінки, який завжди зберігався в кожному українському серці.

У сучасній літературі, особливо в літературі постмодерністській, що рясніє екзистенційними феєрверками та каскадами філософування щодо сенсу життя, образ жінки демонструється у непривабливому вигляді (особливо страждає в цьому сенсі зображення жінки-матері). Неодноразово зазначалося, що великі Бодлер, Сартр та деякі їх послідовники демонструють естетичну ворожість до жінки, обумовлену втратою сенсу життя або абсурдністю існування людства чи окремої особистості. З цим можна погоджуватися чи ні, боготворити цих авторів чи не схвалювати їх образи та засоби творчої самопрезентації.

Упевнена, що всі ми, як читачі, завжди наголошуємо на важливості своєрідної філософської позиції авторів, яка формує стан сучасної культури, і характеризується відсутністю концептуального хаосу, різноманітність типів рефлексії тощо.

Не для цього я згадала хрестоматійних авторів. Усі, хто коли-небудь брав у руки книги Сартра або Камю, Бодлера або Сімони де Бовуар, ніколи не забудуть різноманітних вражень від прочитаного та своєрідної поетичності цих текстів. А проте я не можу позбутися первинних вражень від прочитаного і висловлюю незгоду з позицією вульгарно-життєвого зображення жінки. Спектр діапазону думок і суджень щодо цієї частини творчості вищезгаданих авторів настільки великий, що ми не зупинятимемося на аналізі цього феномену у європейському постмодернізмі.

Мою увагу в даний момент акцентовано на типажності образів автора поетичних збірок Тетяни Череп-Пероганич. Вважаю за потрібне нагадати, що найімовірніше, сучасні читачі творів будь-якого автора не страждають

усвідомленням ілюзорності уявлень про необмежені можливості літературних персонажів та образів, які продукує митець.

Тому, на мій погляд, найбільша складність у сприйнятті віршів та текстів автора – у інтерактивності процесу сприйняття та суб'єктивній емпіриці реципієнта. Головним у цьому процесі є внутрішній художник реципієнта, який слідкує за дієвістю образного самовираження автора.

Ти не такий як інші.

Не знаю, що я в тобі знайшла,

але мої думки про тебе,

мої мрії, пов'язані з тобою...

Тетяна Череп-Пероганич, «Спасибі»

Сам процес творчості Тетяни Череп-Пероганич нагадує таїнство. Композиції текстів відображають різні рівні психіки і допомагають отримати доступ до вербального підсвідомого читача.

В житті моїм було образ немало,

Стрічалась з ними я щодня.

Робила що?

Нічого – пробачала.

І далі шла до світла навмання.

Тетяна Череп-Пероганич, «Пробач»

Автор талановито відтворює на білому папері образи, які плавно переходять один в інший та проектується на екран нашого підсвідомого.

Як справжній майстер, авторка не прибирає перший шар вражень від поетики текстів і не починає кожен новий кадр тексту заново. Усі теми

вирастають одна з одної, у кожного вірша є сюжетна лінія, тексти пов'язані сюжетно та композиційно, а весь поетичний ряд супроводжують малюнки.

Головна характеристика збірок Тетяни Череп-Пероганич – динамічність «шоу» ліричних віршів, текстів та їх переконливість, яка проглядає у долі авторки. Видно, що тексти для самого автора – це вираження внутрішніх переживань на символічному, архетипному рівні, притаманному справжній українській жінці.

Тексти авторки є дивовижним природним матеріалом, який здатен передавати одночасно реципієнтові дуже багато вражень та почуттів: і відчуття різноманітності та різнобарв'я природи, сприйняття потенціалу життя та його багатогранності взагалі з його плинністю та множинністю форм.

Це робить книжки авторки прекрасним засобом турботи про тендітну, але водночас таку міцну жіночу українську душу, ненав'язливо налаштовує читача на розуміння моральних істин, добра та зла, істинної любові. Це певний місток між внутрішнім та зовнішнім читача, оскільки самі тексти здатні трансформувати ставлення реципієнта до навколишньої дійсності, проробити архетипічні помилки, підштовхнути до обмірковування загального життєвого завдання та надприродного самотлумачення.

Серця черстві. Ні сонцю, ні дощу
Вони давно емоцій не дарують.
Тому я в тебе, Господи, й прошу:
Зроби щось, хай нещасні не лютують.
Тетяна Череп-Пероганич, Без назви

За допомогою поезії Тетяни Череп-Пероганич ми, читачі, будуємо, відтворюємо свій внутрішній світ. А митець виконує роль уважного спостерігача, який фіксує різними засобами нашу читацьку реакцію на

прочитане. Авторка не дає порад чи оцінок, але за допомогою художніх образів ніби запрошує до власної внутрішньої роботи. Процес сприйняття твору відданий у розпорядження читацької душі і дозволяє йому бути самим собою, наодинці зі своїм знанням про світ...

Через таку прозу та вірші людина починає довіряти своїм почуттям. Недарма кажуть, що «жіноча інтуїція набагато точніша, ніж чоловіча впевненість» (*Р. Кіплінг*).

Бо маю слово, маю щире слово,
Ним позмагаюсь ще за правду я.
Тому й молюсь за Україну знов
Вона – моя!

Тетяна Череп-Пероганич, «Вона – моя!»

Отже, творчість Тетяни Череп-Пероганич – це діяльність, яка породжує щось нове, те, що має суспільно-історичну цінність – корекцію архетипу жінки в українському суспільстві та фіксацію за допомогою художніх образів цінності загальнозначущого феномену «Жінка». Тому-то «час, проведений з жінкою, не можна вважати втраченим.» (*Андре Моруа*).

НЕЧУВАНІ СЛОВА, НЕБАЧЕНІ СВІТИ...

Рецензія на поезії Анатолія Шкляра «Тисячоока хвиля»

Шкляр А.М. Тисячоока хвиля: Поезії. – Дніпропетровськ: «Поліграфіст», 1999. – 39 с.

Вагаюся,
сумніваюся,
але не каюся.
Анатолій Шкляр

Всяка любов хоче бути вічною.
У цьому й полягає її вічна мука.
Ерих Марія Ремарк

Розпізнати культурний код сучасного майстра поетики дуже просто: його твори не сприймаються зі скепсисом, не відлякують риторикою і стилістичними розбіжностями. Навпаки, завдяки римах створюється ефект занурення в вербалізовану інсталяцію, що не протиставляє іншому сучасному сприйняттю світу авторське графіті строк, багатих на порівняння й майстерністю. Це нагадує ліхтарик в тумані: такий собі дороговказ – до чого слід рухатися, щоб не розгубитися в світі автентичного авторського мату...

Автор, на моє прохання, відшукав в глибинах сумки і подарував мені «Тисячооку хвилю», на берегах якої колись осів слід від розлитого ненароком вина... Ну, можливо, для сноба, це було б кінцем без початку в

контексті написання рецензії. Для мене – це показник, що книга жива. Що її читали за столом, за яким зібрались однодумці, колеги, – не ті, що мають алергію на поезію, а ті, хто нею живе й дихає. Що спілкуючись, обмінюючись думками, пили вино, сперечалися і... дихали! Дихали повітрям свободи, надій, можливо, ілюзій, але дихали. Нехай буде так!

І от переді мною не щойно надрукована швидкостигла новинка, а книга з історією. Збірка, що пережила складне десятиліття, читана й обговорювана, збірка відома, вірші з якої зустрічали як добрих друзів в альманахах, і які були відзначені позначкою «супер». Усе це цінне.

Насправді, є кілька способів писати про збірку поезій – особливо, поезій інтелектуальних. Поезій, що вимагають для сприйняття і часу, і розумових сил більше, ніж є у літературного критика, який чесно говорить про свою схильність до прози. Перший спосіб – «понастромлювати» цитат без розбору і з'єднати їх якоюсь слабенькою канвою. Другий спосіб – видати високоінтелектуальний текст, який навряд чи ризикнуть критикувати, боячись, що викриють у невігластві або незнанні предмету у філософському або психологічному аспекті.

Є й третій спосіб: під'єднатися до уяви автора й переживати з ним тексти рядок за рядком, уявляючи собі, в яких умовах і для кого це було написано, що водило рукою майстра, коли в його голові народжувалися, наприклад, такі поетичні рядки:

Коли розбився глечик – не біда,
ще вдосталь є небесного замісу.

Анатолій Шкляр, Без назви

До речі, браво!

Насправді, це найблагодатніший спосіб написання рецензії. І найпродуктивніший. Тому що, інтеріоризуючи через текст задумки автора,

читач сам стає співтворцем. Перевірено на собі: якщо переживання ідентичні рефлексіям автора, то задум твору повністю вдався і місію творця здійснено.

Нехай то буде патетика, що задає тональність у революційній боротьбі, чи то лірика, яка через уяву майстра не заганяє почуття всередину, а ніби випліскує їх на загальний огляд – ми заряджені енергетикою авторського тексту.

Читачі, насправді, будуть здивовані, як легко вони можуть стати частиною твору в цій книзі, де автор відверто пише про свої почуття і «...не грається в життя», а проживає його. Книга А. Шкляра «Тисячоока хвиля» складається з двох частин, несхожих одна на іншу. Тільки, як на мій погляд, обидві вони про кохання.

У першій частині – ВИСОКИЙ ШЕПІТ ЛІТАКА – більше громадянської лірики, яка перемежовується тональністю любові так явно, що не потрібно спеціального оптичного пристосування, щоб побачити між рядками авторський підтекст і персоніфіковані ремарки.

Звідки, мій друже, взялася подібна любов,
що недолугість свою визнає нетерпляче?
Вся – без надії колись повернутися знов
в ці ось краї, а в небесну пільму – і тим паче.

Анатолій Шкляр, (з О. Кушнера)

Але, якщо знайдеться «дуже уважний читач», то він може запитати: хіба, наприклад, вірш «Спомин дитинства» про любов?

Він же, вибачте, про віслюка!?

Але тільки віслюки таке питання і зададуть, оскільки тема дитинства та ностальгії суто по-людськи оформлена смисловим і карбованим:

Як вирости ми, то вже в інші потрапили кола,
а дехто з бешкетників в Дантові кола пішов.

Анатолій Шкляр, «Спомин дитинства»

За задумом Анатолія Шкляра, на «вербально-уявній арені» його книги діють своєрідні перформанси, пов'язані з силою авторської любовної уяви та поетичного голосу, які перемежуються з міркуваннями смислового рівня і значеннєвотворчих ідей:

Оглянемось назад – така пітьма стоїть,
заглянемо в майбутть – суцільна непроглядь.
Хотіли мати час, в яким немає зрад,
і мріяли прожити, уникнувши образ...

Анатолій Шкляр, «Розмова»

І раптом... Жінка та безнадійний сум за нею, а недолугість почуттів...
така відвертість та впізнаваність... що перехоплює подих...

А поміж нами слів немає...
Ти все така ж і не така.

Анатолій Шкляр, Без назви

Ніби спалах, полиск литок,
шепіт річки, шепіт гаю.
Третю весну, третє літо
за тобою не встигаю.

Анатолій Шкляр, Без назви

Любовно-лірична тема продовжена і в другій частині книги – КАРНАВАЛЬНІЙ НОЧІ. Багато віршів тут є переосмисленим контекстом романтичних почуттів, які нагадують про життя та його барви, причому, тональність розділу позначена розчаруванням:

Тільки й видихнеш ти в споночіле вікно
у неділю за чашкою кави:

«Наше літо – на кінчику свічки. Воно
намальоване нами з уяви...»

Анатолій Шкляр, «Народження вірша»

Останній гріш віддам, останній кусень хліба,
аби жадливих уст торкнулася рука,
аби в обіймах ти пручалася, мов риба,
й затьмарювала зір пульсуюча луска!

Анатолій Шкляр, Без назви

У своєму вербальному проекті Анатолій Шкляр поєднує візуальну складову рядків та специфічних, відомих тільки йому й адресату символів, любовних візерунків і натяків, які є «...довічним механізмом» почуттів:

І в цей мелос вплітається думка раптова, іскриста:
хоч на мить затулитись дощами забутого міста
від гріховної пристрасті хвилеподібної юнки,
від блукаючих доторків, від божевільних цілунків...

Анатолій Шкляр, Без назви

Це своєрідне «розширення простору боротьби» між життям та любов'ю, життям та вічністю, яке спрямоване на пошук способів взаємодії

поета та його емпірики в сучасній літературі, з чим Анатолій Шкляр справляється блискуче. На наш погляд, книга є своєрідною маніфестацією почуттів автора, що невід'ємні від творчості та презентабельності митця. Завдяки цьому феномену та прийомам й засобам різнопланового впливу у творчості поета демонструється своєрідний перехід від чистого естетизму до сакральної любовної лірики, де поезії набувають іншої сутності. Сутності, у якій прописана споконвічна триєдність ремарок, фіналу та антитез:

Такий печальний сплеск якоїсь там із п'єс,
в якій немає слів, лиш авторські ремарки,
в якій стрімкий фінал, не терпить антитез...

КАЗКОВИЙ СВІТ СУЧАСНОГО АВТОРА

Відгук на аудіокнигу «Письменники Дніпропетровщини – шкільним бібліотекам»

Казки, знайомі нам із дитинства ... Нам розповідала їх мати, потім ми читали самі, зараз ми читаємо та розповідаємо ці казки дітям та онуки ... Казки потрібні усім дітям в усі часи ...

Чому? Може, хтось ніколи й не замислювався над відповіддю на це запитання, та все ж у кожного в пам'яті є кілька казок, які він може презентувати своїй дитині у різних випадках: щоб зацікавити, ми розповідаємо одну казку, щоб заколихати – іншу...

Чому казки Такі Важливі для дитини? Казка – це народне сховище так званих архетипів, які передають поведінку, специфічні народні риси та психотип із покоління у покоління...

Термін «архетип» запропонований К.-Г. Юнгом. Він вважав архетипи змістом колективного несвідомого, що є, по суті, деякими загальними формами розумових уявних образів, що в ході індивідуального життя заповнюються власним емоційним й образним змістом.

Зміст колективного несвідомого набуває форми психічних реакцій, що походять з історичних часів, які відображалися в міфології того чи іншого народу. Вони мають загальний характер та реалізуються в індивідуальному житті людини. Наприклад, архетип матері містить деякі узагальнені риси даного народу, відмінні від рис, властивих архетипу матері в інших народів. Тому у казках так часто задіяний образ матері.

Уважно розглянувши основні архетипи, які виділяє К.-Г. Юнг, побачимо основні персонажі практично усіх казок, де є Шлях людини, її Страх та Надії, образи Смерті та Безсмертя, Сенсу життя. Де є те, як ми

уявляємо собі світ, наші соціальні ролі, індивідуальний стиль самовираження, напрямок у нашому свідомому житті, наші тенденції, бажання, переживання, що заперечуються індивідом і є конфронтуючими з соціальними стандартами й ідеалами, уявлення про образ жіночності чи мужності. І це невеликий перелік інформації, що вбирає у себе казка.

Тобто, за допомогою казки дорослий надає життєво важливу інформацію дитині і має можливість таким чином перебудувати, змодифікувати соціальне середовище, щоб воно було максимально сприятливе для виконання завдань розвитку дитини, та допомогти самій дитині у вирішенні тих проблем, які виникли у взаємодії із цим середовищем.

По суті, казка – це метафора, яка є специфічним методом психологічного супроводу дорослішання дитини, що спирається на ті вікові, психічні, особистісні досягнення, які реально є у дитини, і які становлять унікальний багаж її особистості. У процесі казкової оповіді дорослим створюються соціально-психологічні і педагогічні умови для успішного психологічного розвитку дитини в соціокультурному середовищі. Такий вид взаємодії дорослого та дитини є коректним, логічним з огляду на розвиток особистості, завдає пріоритетність цілей, цінностей і потреб розвитку внутрішнього світу самої дитини.

Тобто казка та її зміст повинні допомогти дитині відповісти на її запитання, розповісти про світ взагалі. Особливо корисним, на наш погляд, є музичний супровід та малюнок, які супроводжують казкову оповідь.

У дошкільному та молодшому шкільному віці сприйняття казки має для дитини неймовірно привабливу силу, дозволяє вільно мріяти і фантазувати. При цьому казка для дитини – не тільки вигадка й фантазія. Це особлива реальність, яка розширює межі звичного життя, допомагає у разі зустрічі зі складними явищами та відчуттями у доступній для розуміння

дитини «казковій» формі, сприяє досягненню світу дорослих відчуттів і переживань.

У маленької дитини сильно розвинений механізм ідентифікації, тобто процес емоційного включення, ототожнення себе з іншою людиною, персонажем і привласнення його норм, цінностей, зразків. Тому, сприймаючи казку, дитина, з одного боку, порівнює себе з казковим героєм, і це дозволяє їй відчути і зрозуміти, що не лише у неї є такі проблеми і переживання. З іншого боку, за допомогою ненав'язливих казкових образів дитині пропонують виходи з різних складних ситуацій, шляхи вирішення наявних конфліктів, позитивна підтримка її можливостей і віри в себе. При цьому дитина зазвичай ототожнює себе з позитивним героєм. Відбувається це не тому, що, наприклад, дитина так добре розуміється на людських взаємостосунках, а тому, що положення цього героя більш привабливе у порівнянні з іншими персонажами. Це дає дитині змогу засвоювати правильні моральні норми і цінності, розрізняти добро і зло.

Окрім того, багато психологів, використовуючи казки у своїй практиці, стверджують, що метафора забезпечує зв'язок між лівою і правою півкулями мозку. Як відомо, ліва півкуля відповідає за логічне, аналітичне мислення, тоді як права – це свого роду гуманітарне, творче начало, що відповідає за фантазії. Тому в процесі сприйняття казки працюють і ліва півкуля, яка аналізує та будує логічне значення сюжету, і права, відповідальна за мрії, фантазії, уяву, творчість.

Психологи, що застосовують казки і метафори у роботі з дітьми, часто відзначають, що на усвідомлюваному, вербальному рівні дитина може і не сприймати казку, проте позитивний ефект від роботи завжди є, тобто зміни часто відбуваються на підсвідомому рівні. При цьому спостерігається такий факт: одна і та сама казка по-різному впливає на кожну людину, кожен знаходить у ній щось своє, актуальне для себе, співзвучне з власними проблемами. Вважається, що у благополучних дітей терапевтична казка

часто не знаходить емоційного відгуку і сприймається просто як цікава історія, що не призводить до змін у поведінці. Практика показує, що навіть якщо немає прямого яскравого ефекту після дії казки, то посилення позитивного сприйняття світу у таких дітей за допомогою казки все ж спостерігається.

В аудіокнизі є розділи для дітей різного віку: від молодшого до старшого шкільного; є поезія і проза, є серйозні та комічні історії, є твори українською та російською мовами, є твори, які читає автор, а є записані професійними акторами.

Кожний знайде для своєї дитини щось корисне і необхідне для морального розвитку, та особистісного розвитку взагалі.

Йтиметься про частину збірки, присвячену казкам і віршам для дітей молодшого шкільного віку. У збірці представлено твори і маститих авторів, як-от: Ірини Прокопенко, Людмили Левченко, Лесі Степовички, Олександра Ратнера, Олексія Старікова, Зінаїди Грієвої, Еліни Заржицької, і менш відомих авторів: Віктора Невського, Катерини Каленіченко, Юрія Пусова, Лідії Кушкової, Ольги Кай, Анатолія Худякова. Усі твори написані з позицій високого професіоналізму та любові до дітей, з розумінням труднощів цього вікового періоду та можливостей за допомогою казки нівелювати та коригувати загальновідомі вікові труднощі чи ілюзії дитини щодо навколишнього світу, надати інформацію у певній сприйнятливій для віку формі, яка притаманна казці і дає можливість дитині побачити способи подолання страхів, невротичних реакцій тощо.

Що стосується прози, то казка Ірини Прокопенко «Вася, Гномик и бумага» є багатозаровою та багатовекторною: на початку обговорюється тема покарань за неслухняність, тема моралі у житті, свободи, співвідношення сили та розуму, а закінчується казка розвитком екологічної теми.

Завдяки казці Зінаїди Грієвої «Бобик-слідопит» діти знайомляться з позитивними та негативними психотипами, перенесеними на тварин (Котик-шкодик, Котик-неробик, Півень-півунець, Козлик-буцик, Бобик-слідопит). Автором у недирективній формі оцінюються комунікації між позитивними та негативними героями, діти знайомляться із соціальними стандартами позитивної поведінки.

У казці Еліни Заржицької «Льончик, Павучок та Середа Середулівна» розвивається тема безкорисної допомоги друзям, впливу сновидінь на уявлення дитини, страхів, пов'язаних із павуками, та боротьби з ними за допомогою казки.

Вірші членів Національної спілки письменників України Людмили Левченко та Лесі Степовички – ліричні, мелодійні, проникливі – допомагають дитині відчувати не лише красу рідної природи та дізнатися про життя «братів наших менших» – пташок і тварин, але й сприяють патріотичному вихованню підростаючого покоління.

Рядки віршів для дітей Олександра Ратнера просякнуті гумором, викликають добру посмішку. Поет розповідає про буденні справи школярів, акцентуючи увагу читача на необхідності старанно навчатися та допомагати друзям.

Поет Олексій Стариков настільки привабливо зображує навчальний процес, що навіть дорослий читач готовий залюбки бігти на уроки, «спілкуватися» з комп'ютером або грати у футбол у товаристві однокласників.

Віршована казка Катерини Калениченко «Пан Полум'ян» торкається теми безпеки життєдіяльності: у ній фігурує пожежний злодій, шкода, яку можна нанести, граючись сірниками, пожежна безпека та опис діяльності пожежної служби у протистоянні вогню. Погодьтеся, у казковій формі це буде сприйнято дитиною більш позитивно, ніж у вигляді повчань дорослих.

У музичній п'єсі Лідії Кушкової «Коза-дереза», виконаній професійними акторами, автор презентує напластування різних аспектів життєдіяльності української сім'ї, знайомить дітей з архетипними представниками українського епосу, перенесеними в сучасні умови. У казці наголошуються на вічних цінностях: сім'ї, дружбі, праці, взаємодії молодого та старшого покоління.

Віктор Невський у своєму вірші «Прощание с детством» у ліричній формі доводить до дітей військову тематику, розвиває патріотизм до рідної землі. Автор розповідає, що у складні роки повоєнного дитинства фантазія та ігри рятували дітей, позбавлених можливостей щасливого дитинства, надавали можливість вижити. Автор описує складний шлях через страждання до щастя.

Слід зазначити, що збірка вже використовується у роботі професійних педагогів, психологів та фахівців корекційної освіти. Аудіокнигу отримали шкільні бібліотеки та бібліотеки Дніпропетровської області. Відзначимо, що видання відразу ж стало раритетним та має багато схвальних відгуків від педагогів та бібліотекарів.

ПАРОВОЗ СМИСЛІВ: ЛІНІЯ ТВОРЧОСТІ АВТОРІВ ЛІТЕРАТУРНОГО АЛЬМАНАХУ «ФОРУМ»

Наша свідомість, як паровоз,
що відірвався від поїзда,
від'їхав далеко
і мчить даремно, покинувши
наше чуттєво-вольове життя...

М. Гершензон

Читаючи альманах (№6 за 2012 рік) і аналізуючи опубліковані в ньому матеріали, ні на хвилину не випускаєш з уваги ті моральні, загальнолюдські орієнтири, які так складно відшукати в сучасному житті. Як відомо, актуальний розвиток суспільства невіддільний від того образу людини і його смисложиттєвих орієнтацій, які домінують на даний момент.

Сенс життя презентує конкретну особу не стільки в біографічному масштабі, скільки в ментальному, коли психологічний час постає як осмислення людиною свого життя, залежностей між основними подіями життєвого шляху особистості. Взагалі, смислова сфера значною мірою визначається індивідуальними уявленнями людини про соціальної бажаності, орієнтуючись на норми соціуму, і є одним з найважливіших джерел її формування.

Чітка смислова спрямованість творів обумовлює той факт, що альманах «Форум» по праву посів одне з провідних місць у плеяді літературних видань Придніпров'я. Творчі матеріали письменників і поетів, розміщені в альманасі, дають можливість небайдужому читачеві знайти інформацію для глибокої рефлексії, змушують працювати розум і душу. У

добірці творів літературного альманаху «Форум» яскраво і якісно презентовані авторські художні образи. В оповіданнях, віршах, уривках, есе використовується таке складне філософське і психологічне поняття як творча самосвідомість автора. Саме авторські ідеї самоаналізу і є провідником, за допомогою якого через процес сприйняття і розуміння твору читач проникає в потаємні переживання автора, в сферу найбажанішого для реципієнта – художнього задуму і сюжетної лінії.

Слід зазначити, що особистість письменника, поета відіграє важливу роль при втіленні задуманого художнього образу. Адже його очима читач дивиться на події у віршах та оповіданнях. Автор ніби переломлює через своє життя, через свої смисложиттєві орієнтації за допомогою уяви і власних ідеалів події, враження та факти, взяті з дійсності.

Тому такими важливими в даний час є літературні твори, які яскраво показують саму постать автора, за допомогою якої формується психологічна основа художнього виховання. М. Гершензон закликав: «Постарайся стати людиною». З висоти цієї позиції автори публікацій в альманасі «Форум» і пропонують пізнавально-евристичне та художньо-концептуальне бачення подій, описаних у своїх творах. Не моє завдання хвалити чи критикувати кожного окремого автора. Гадаю, що є сенс зупинитися на змістотворних елементах, які звертають на себе увагу при читанні альманаху.

Прошу авторів, не згаданих у критичній статті, не таїти образу. Адже оцінюється весь Альманах – художній, літературний «продукт», вироблений командою, у якій кожен має свою позицію, своє індивідуалізоване емпірикою узагальнення, своє світосприйняття і продукований читачеві образ. Згідно етичної концепції Гегеля, художній образ відображає творче бачення, єдність думки і почуття автора. З'єднання образу з особистістю художника інтегрує об'єктивне – факти дійсності, перероблені фантазією художника, і суб'єктивне – особистісне ставлення автора до зображуваного.

Людмила Іодко відразу заворожила фразою:

Мне повезло – с любимым рядом
Я завершаю путь земной,
Что равноценно всем наградам,
случайно выданным судьбой.

Яка жінка цього не зрозуміє і не приміряє на себе? Самотність жінок, які доживають свій вік без коханого – це так банально ... і так боляче. Так спокійно: «... я завершаю путь земной...» може сказати тільки сильна людина, яка багато передумала у своєму житті.

Чи боїмося ми кінця, відходу, фатальності, Долі? Любов Томська у віршованій строфі:

Боишься? Чего же? Фатальные ветры
Еще не пригнали смертельную стужу.

ділиться з нами потаємними екзистенційними переживаннями, які поділяють всі рефлексуючі шанувальники її творчості.

Олена Швець-Васина у вірші «Вічні істини» спрямовується всередину особистості, в художній формі описує систему виборів людини: життя – це ланцюжок випробувань, найголовніший вибір — вибір самого себе, усвідомлення в житті – дорога до храму або дорога на дибу? У сімох рядках цього твору сконцентрована суть психології особистості: самосвідомість, вибір, постійна робота з життєвими «викликами». Микола Москалець у вірші «Поет і смерть» яскраво і емоційно переживає стосунки в тріаді Поет – Смерть – Безсмертя. Вічна тема, вічні цінності, вічні роздуми творчої Особистості про складність людського духу ... Думка автора не бродить даремно: вона жадібно вдивляється в глибину власної особистості!

Тетяна Тищенко аналізує у вірші мотиви творчості, особистісну і групову ідентичність творчої особистості, коли нормальне духовне життя вимагає, насамперед, внутрішньої зосередженості і свободи:

В байдужім людським потоці...
Заблукані діти книжкові...
Шукають омріяні двері...

І задає одвічне питання, яке хвилює креативну особистість:

Знайти б свій майданчик для злету,
Звідкіль починається слава.

Чи гендерні відмінності в ліриці? На думку дослідників у галузі психології творчості, – вони існують. Це виражається, насамперед, у стилі викладу, формі рядка, аналізі описуваної ситуації, перевазі романтичності над еротичністю, тобто у всьому, що психологічно відрізняє сприйняття світу у чоловіків і жінок. Опираючись на постулат, що в кожній людині є чуттєве начало, яке потрібно розвинути і підкріпити, Віктор Хазан у своїх сонетах презентує істинно чоловіче сприйняття часу, безсмертя, любові, взаємодії в діаді душа-плоть:

Дана душа... Но ведь дана и плоть,
А острову сродни вся твердь земная.
Поддастся буре? Или побороть?
Или укрыться сном, изнемогая?

У віршах Анатолія Шкляра червоною ниткою проходить тема сну. У творчості сон як «дорога в несвідоме» відіграє важливу роль, оскільки дає

можливість автору зануритися в свої несвідомі переживання, продукovanі Его.

Там в глибинах німих
Ворухнеться рибина поволі
І закреслить хвостом
Нерозгадані сни назавжди.

Саме емоції, властиві нам без різних табуйованих, заборонених тем і сюжетів, часто дають можливість автору провести яскраві паралелі, прикрасити твір образами бажаного і недосяжного, найщасливішого або нещасливого...

Шматочок сну летить, летить, летить,
Тривожить пам'ять.

Це дає можливість простежити просторово-часові асоціації через три важливі елементи: рецепцію сьогодення, рецепцію минулого і майбутнього.

Коли засинали, то в сяйнім якимсь ореолі
Гойдалась арена, і коні ввижалися знов...

В цілому, віршована добірка в альманасі відрізняється доступним механізмом розкодування художньо-образного змісту текстів, символічних образів, пов'язаних з цілісною структурою смисложиттєвих орієнтацій авторів. Проза в альманасі представлена авторами, творчість яких можна віднести як до класичного напрямку, так і до постмодернізму. Проте, всім творам притаманна чітка концепція, що дає можливість читачеві відчувати особливості художньої форми і отримати естетичну насолоду від

знайомства з текстом, коли пробуджується свідомість, і перед читачем починає розгортатися багатоскладова життя, і всі сили духу інстинктивно зосереджуються на прагненні осмислити описану дійсність.

Юрій Гашинов в оповіданні «Прости и відпусти... (майже правдива історія, або сім дзвінків без відповіді)» аналізує вплив підсвідомості на життєві цілі, смисли. Використовуючи сугестію, автор за допомогою художнього образу жінки-Адзе, знайомить читача з певним набором думок і почуттів, продиктованих перворідним потягом головної героїні до чоловіків. Від імені героїні, яка відверто досліджує своє тіло, автор оповідає і рефлексує про сенс життя, успіхи-невдачі в кар'єрі і любові. Назва містить натяк на правдивість історії, про що читач відразу ж здогадується. Мотив автора – описати певний психотип жінки і розповісти історію, в якій у результаті зустрічі, любові і розриву стосунків, психотравму отримали обидва – і чоловік, і жінка. Мислиннєвих штампів жіночої логіки автору вдалося уникнути, однак, якби розповідь була написана жінкою, то якість самоаналізу жіночого тіла була б іншою, пом'якшеною (в оповіданні використовується типово чоловічий варіант: більше еротики, ніж романтики).

Марина Сідаш-Приходько в оповіданні «Твій запах» викладає історію кохання і розриву зі значимим чоловіком інакше: м'який варіант натяків і півтонів, що описує стосунки «...В наших стосунках було все – емоції, пристрасть, ніжність...». Автор переконана, що значення запаху у виборі партнера – одне з вирішальних, і від цього такі яскраві спогади... Від цього так приголомшлииво розуміється невороття загубленого. Погодьтеся, жіноча довгоочікувана самотійність в ламанні через самотність показана переконливо. У ньому зчитується скоріше не індивідуальне ставлення автора, а ті соціальні та ментальні стереотипи суспільства, в якому ми живемо. Жінка, сильніша за чоловіка, самотійна... сталева... і ... нещаслива. Слід зазначити, що описана тенденція дійсно закріпилася як

певного патерну жіночої поведінки в нашому суспільстві, і є невід'ємною частиною колективного несвідомого, пов'язаного з архетипом матері.

Олена Хейфец в оповіданні «Крадіжка» аналізує смислотворчий аспект справедливості і повернення: «Крала чуже щастя, тепер у неї, Лізи, крадуть. Усе справедливо». Для здійснення авторського задуму й чіткості образів, використовуються певні художньо-концептуальні прийоми, і, незважаючи на здавалося б просту форму викладу, для розповіді характерна спрямованість на роздуми про сенс життя.

...Ви тримали в руках вітер?

А в каплі жовтневого дощу ловили сонце?

Якщо ні, то що ви знаєте про життя?

Олександр Кутняк в оповіданні «Бумеранг» використовує фантастичність і соціально-прогностичну функцію творчості: опис побутових сцен (картопля, дачна ділянка, капосники-бомжі, владна дружина) перемежовується з враженнями від сну, з глибокою рефлексією героя щодо вчинків, які можна назвати аморальними. Використаний катарсис, очищення героя через аналіз цілісної гармонійної особистості, гуманістичних ідеалів, які впливають на думки і почуття головного героя і рефлексуються читачем: «Наші вчинки – це бумеранги. Добро повертається добром, а зло – злом». Змістоутворюючою лінією розповіді є фраза: «не відчуваю радості від вдіяного». Саме ця лінія дає змогу читачеві обмірковувати соціально-психологічну проблематику розповіді у поєднанні з філософським осмисленням групової жорстокості і людської дурості. Адже самосвідомість і самовиховання особистості – не нав'язаний моральний обов'язок, а просто закон людської природи, обумовлений самим фактом наявності свідомості у людини.

Слід зазначити, що Альманах «Форум» порадував вмістом і добіркою творів, оскільки авторське бачення сенсу життя залишає надію, що не все ще втрачено в цьому світі: креативні особистості, які шукають нові художні форми і засоби, борються за право автора впливати на реципієнтів, й дають можливість активно працювати асоціативному фактору. Через емпатію, рефлексію, катарсис і сугестію автори розвивають можливості естетичного сприйняття художнього образу, діляться своїми переживаннями, роздумами про сенс життя. За це ми їм і вдячні.

Бажаємо редколегії залучати для участі в альманасі більше молодих авторів, оскільки нові форми, використовувані в процесі створення художнього образу, несуть творчу переосмислення несподіваного для старшого покоління реального матеріалу і емпірики, які збагатять і прикрасять журнал.

ВІД АВТОРА

Чому всі рецензії склалися в одну книгу? Адже вони опубліковані в інтернеті, мають відгуки, високі оцінки і численні «лайки». Але як критик і психолог я розумію, що інтернет-публікація – справа якщо не десята, то й не перша. Нині користувачі Інтернету мають вільний доступ до багатьох ресурсів, що публікують рецензії на книги, а також до незліченних блогів, автори яких діляться своєю думкою щодо літературної продукції. Популярність аматорських рецензій та свобода слова призвели до поступового послаблення авторитету професійної критики, яка перетворилася здебільшого на засіб маркетингу, що розвинувся в самостійну потужну сферу, в даний час більш впливову, ніж сама критика. Тому-то й книга...

Книга есе називається «Наш засіб Макропулоса» неспроста.

Пригадується, як в юні роки я прочитала Карла Чапека. Нині його мало хто знає, а свого часу автор був вельми популярним. П'єса, до речі, повчальна, про вічну молодість.

Ось і прийшло на розум психологічну молодість авторів, книги яких піддалися рецензії, закріпити в назві. Автори різного віку, пишуть і поезію, і прозу. Та й взагалі – вони різні. Але об'єднує їх усіх – молодість і небайдужість.

Так от, ця книга і присвячується творчій молодості авторів, небайдужості й ВІЧНОМУ в їхніх книгах.

ЗМІСТ

ВІЧНЕ – ЗА ПОРОГОМ... (Анатолій Шкляр)	3
РЕВОЛЮЦІЙНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЛЮБОВІ Рецензія на книгу Дмитра Бондаренка «Роман з революцією»	5
ДАЙ ТИ ЇМ ЧЕРПНУТЬ ЛЮБОВІ Й СИЛИ... Рецензія на поезії Сергія Бурлакова «Благослови мене, любове»	11
ЯК УНИКНУТИ ОСОБИСТІСНОЇ КЛІТКИ ТА ПОБУДУВАТИ КРАЩИЙ СВІТ Рецензія на книгу Анатолія Власюка «Інтуїція»	19
СТРУКТУРОВАНА КОНСЕРВАТИВНІСТЬ ПОСТМОДЕРНУ Рецензія на книги Віри Вовк	24
ДВІ ПАРАСОЛЬКИ Рецензія на книгу Анни та Клауса Гагеруп «У страху великі очі»	29
МІРКУВАННЯ АСА ТА ДИЛЕТАНТА ПРО ВІЧНУ ЖІНОЧНІСТЬ Рецензія на книгу Наталії Гурницької «Мелодія кави у тональності кардамону»	36
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ПІДЛІТКОМ РОМАНІВ-ФЕНТЕЗІ НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ НАТАЛІЇ ДЕВ'ЯТКО	42
ТА ЗАДЛЯ ЦЬОГО ВАРТО БУЛО ЖИТЬ... Рецензія на книгу Олександра Завгороднього «Лет»	48
ПРИНЦИП КОРОТКОЇ КОВДРИ Рецензія на книгу Елини Заржицької «Три сходинки голодомору»	55
ФІЛОСОФІЯ ПІДЗОРНОЇ ТРУБИ ТА ТРОМБОНА ВІД ЕЛІНИ ЗАРЖИЦЬКОЇ Рецензія на книгу Еліни Заржицької «Великий луг над Дніпром: казки та легенди»	58
ПОВОРОТНИЙ МОМЕНТ АБО СУБ'ЄКТИВІСТСЬКИЙ ПІДХІД ДО ЧАСУ Рецензія на роман Ольги Кай «Загадати бажання»	62

РВУТЬСЯ СТРУНИ СТОЛІТЬ...	66
Рецензія на книгу Олександра Косенка «Гартування води»	
СИМПТОМ ХВОРОГО СУСПІЛЬСТВА	73
Рецензія на збірку Михайла Кудрявцева «УКРАЇНСЬКИЙ ТРАНЗИТ»	
НІХТО НЕ МОЖЕ ДОВГО НОСИТИ МАСКУ...	81
Рецензія на книгу Елли Леус «Кат»	
ЧОМУ НАВЧАЄ ІСТОРІЯ?	88
Рецензія на книгу Тимура Литовченко «Приречений жити»	
САРКАСТИЧНА ПОСМІШКА ЕСЕЇСТА	93
Рецензія на книгу Володимира Луценка «Рафаель і юшкоїди»	
МИ НАШУ ЗЕМЛЮ ЗВЕМО ДИВОКРАЙ...	98
Рецензія на книгу Оксани Маковець «Вірші особливого літа»	
ІСТОРІЯ ПРОМОВЛЯЄ ДО СУЧАСНИКІВ...	105
Рецензія на книгу Миколи Мартинюка «Під мурами твердині»	
КРАЩЕ ЗНАТИ, НІЖ НЕ ЗНАТИ...	108
Рецензія на книгу Наїля Муратова «Психопат»	
ЗМІНИТИ СВІТ НА КРАЩЕ	116
Рецензія на дитячу книгу Оксани Радушинської «Зелен-день, або Чарівні русалчині коралі».	
ПРОЩАТИ БЛИЖНЬОМУ...	121
Рецензія на книгу Світлани Талан «Мої любі зрадники»	
«МЕНТАЛЬНІ ГРАБЛІ» ВІД СВІТЛАНИ ТАЛАН	124
Рецензія на книгу Світлани Талан «Помилка»	
НАВЧИТИСЯ ЖИТИ НА ЗЕМЛІ ЯК ЛЮДИ...	128
Рецензія на роман Світлани Талан «Розколоте небо»	
ОДКРОВЕННЯ СІМЕЙНОГО АЛЬБОМУ, АБО НАРАТИВНА ПРАКТИКА	132
Рецензія на роман Тетяни Тіховської «Паперова лялька»	

НЕ ПРОПУСКАТИ ВСЕ КРІЗЬ СЕРЦЕ?	137
Рецензія на книгу поезій Ольги Тимофієвої «Вибране»	
ПОСІЮ В ЧИСТІМ ПОЛІ, ДЕ ЖАЙВОРОН СПІВА...	143
Рецензія на експромтні вірші Володимира Сіренка	
СКРОМНА РОЗВАЖЛИВІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПОЕТИКИ	150
Рецензія на книги Тетяни Череп-Пероганич	
НЕЧУВАНІ СЛОВА, НЕБАЧЕНІ СВІТИ...	155
Рецензія на поезії Анатолія Шкляра «Тисячоока хвиля»	
КАЗКОВИЙ СВІТ СУЧАСНОГО АВТОРА	161
Відгук на аудіокнигу «Письменники Дніпропетровщини – шкільним бібліотекам»	
ПАРОВОЗ СМИСЛІВ: ЛІНІЯ ТВОРЧОСТІ АВТОРІВ	167
ЛІТЕРАТУРНОГО АЛЬМАНАХУ «ФОРУМ»	
ВІД АВТОРА	175
ЗМІСТ	176
ІНТЕРНЕТ-ПОСИЛАННЯ НА ПУБЛІКАЦІЇ КРИТИЧНИХ СТАТЕЙ	179

ІНТЕРНЕТ-ПОСИЛАННЯ НА ПУБЛІКАЦІЇ КРИТИЧНИХ СТАТЕЙ

<http://www.nspu.com.ua/retsenziji/46-krashche-znati-nizh-ne-znati-retsenziya-na-knigu-nailya-muratova-psikhopat.html>

<http://www.nspu.com.ua/retsenziji/74-rvutsya-struni-stolit-retsenziya-na-knigu-oleksandra-kosenka-gartuvannya-vodi.html>

<http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2015/08/14/073103.html>

<http://knyhobachennia.com/?category=28&article=2171>

<http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2015/05/28/073940.html>

<http://knyhobachennia.com/?category=31&article=2035>

<http://ualit.org/?p=14464>

<http://ualit.org/?p=14464>

<http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2014/11/11/072552.html>

<http://knyhobachennia.com/?category=3&article=1884>

<http://gzaeta.com/news/221381>

<http://knyhobachennia.com/?category=&article=1783>

<http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2014/08/28/074642.html>

<http://ukrainka.org.ua/node/4095>

<http://avtura.com.ua/review/1687/>

<http://ualit.org/?p=13495>

<http://knyhobachennia.com/?category=3&article=1624>

<http://ualit.org/?p=12459>

<http://www.ex21.com.ua/ukr/visitors/1246.htm>

http://tverdyna.ucoz.ua/publ/recenziji/recenziji/recenzija_na_knigu_elini_zarzhickoji_velikij_lug_nad_dniprom_kaz_ki_i_legendi/7-1-0-337

<http://ktext.com.ua/category/review>

<http://knyhobachennia.com/?category=3&article=1617>

<http://avtura.com.ua/review/1645/>

<http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2014/04/18/092100.html>

<http://ukrainka.org.ua/node/3009>

<http://www.avtura.com.ua/review/1560/>

<http://knyhobachennia.com/?category=3&article=1561>

<http://ualit.org/?p=10715>

http://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/32948/#more-32948

<http://ualit.org/?p=11482>

http://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/32948/

<http://knyhobachennia.com/?category=&article=1509>

http://www.bohdan-books.com/news/show_732/

<http://knyhobachennia.com/?category=3&article=1057>

<http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2015/08/14/073103.html>

ОЛЬГА РЕПІНА

НАШ ЗАСІБ МАКРОПУЛОСА

Наукове видання

Коректор Олеся Кузнєцова

ISBN 978-617-7364-17-6

© Рєпіна О.Г., 2015

© Капшукова О.С.,

худ. оформлення, 2015